

F 10

SAUE

BMS001004012
S1147
Grijze Literatuur

~~2e~~ Dr. E. BOEKMANSTICHTING
AMSTERDAM

31147

MEDEDELINGEN VAN HET PRINS BERNHARD FONDS

dr. E. Boekmanstichting
Bibliotheek

Onderzoek
naar de culturele situatie
in Noord-Groningen

Serie A N° 3

Dr. E. BOEKMASTICHTING
AMSTERDAM

F 10

SAUE

~~Dr. E. Boekmanstichting~~
~~Historisch studiecentrum~~
~~nr. 609~~

Dr. E. BOEKMANSTICHTING
AMSTERDAM

F 10
A 5 m
116.1
116.2
216

91147

ONDERZOEK NAAR DE CULTURELE SITUATIE IN NOORD-GRONINGEN

Prijs f. 6,25

Copyright Prins Bernhard Fonds/1959
Herengracht 499, Amsterdam-C. Tel.: 34246
Bank: Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V., Amsterdam

VOORWOORD.

Het moge dan waar zijn, zoals een bekend oud-hollands spreekwoord luidt, dat goede wijn geen krans behoeft, desondanks kan een aanbeveling in de vorm van een voorwoord soms op haar plaats zijn en ook een bepaalde functie hebben. De Engelsen zeggen: "the proof of the pudding is the eating", maar alvorens met dit eten te kunnen beginnen, zal men dan toch eerst dienen te proeven, d.w.z. over een zekere drempel heen moeten. Welnu, naar mijn mening geldt zulks meestal ook voor het gaan lezen van een rapport, aangezien dit woord nu eenmaal het stempel draagt van "droog" en "zakelijk".

Wie echter het rapport van Mej. D. SAUER, candidate in de sociologie, over de "Culturele Situatie in Noord-Groningen" ter hand neemt, zal ongetwijfeld - na misschien eerst enige "drempelvrees" te hebben gehad - heel spoedig tot de conclusie komen, dat in dit geval sprake is van een even interessant als gedegen werkstuk. Daar ik vrij nauw betrokken ben geweest bij het tot stand komen van onderhavige studie, wil ik hier graag mijn waardering uitspreken voor de grote energie en het doorzettingsvermogen waarmee Mej. SAUER haar materiaalverzameling in het "veld" heeft verricht, alsook voor de wijze waarop zij al haar gegevens tot een leesbaar geheel heeft weten te verwerken. Dat zij zich daarbij, zoals uit haar inleiding blijkt, bepaalde grenzen moest stellen, ligt wel voor de hand; in dit verband is echter belangrijk, dat zij een wetenschappelijk verantwoorde en empirisch zinvolle beperking vermocht te bereiken.

Het door Mej. SAUER uitgebrachte rapport over de "Culturele Situatie in Noord-Groningen" heeft een tweeledig doel: enerzijds wil haar studie een bijdrage leveren tot vermeerdering van onze kennis omtrent het verenigingsleven op het Groninger land, zulks mede in verband met het probleem van de ontwikkeling der kleine dorpen; anderzijds wil haar studie ook een aanvulling zijn op het reeds bestaande materiaal over de culturele situatie in Nederland, en wel in het bijzonder van de provincies Gelderland en Noord-Holland. Aldaar werden namelijk enkele jaren geleden, in opdracht van het Prins Bernhard Fonds, soortgelijke onderzoeken verricht, waarvan de resultaten in een tweetal publicaties zijn neergelegd.

Het rapport over de provincie Gelderland gaat uit van de definitie, dat onder c u l t u r e e l moet worden verstaan: alle vrije tijdsbesteding in verenigingsverband. Als gevolg van dit uitgangspunt werden de jeugd- en sportverenigingen wel in het onderzoek betrokken, terwijl daarentegen een aantal plaatselijke initiatieven, zonder duidelijke organisatievorm, buiten beschouwing werd gelaten. Deze beperking hield direct verband met de uiteindelijke doelstelling, t.w. het vinden van een verantwoorde grondslag voor een subsidieregeling van het verenigingsleven.

Gaf het rapport Gelderland, door zijn pragmatische opzet, aan Mej. SAUER weinig gelegenheid om op voort te bouwen, daarentegen vond zij uit methodisch oogpunt in het rapport Noord-Holland enige belangrijke aanknopingspunten. Dit onderzoek naar de culturele situatie, uitgevoerd door de Sociografische Werkgemeenschap der Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam onder leiding van Prof. Dr. H. D. de VRIES REILINGH, werd verricht in een zestal burgerlijke gemeenten over het Noordhollandse platteland verspreid en kan uit dien hoofde worden gekenschetst als een regionale, cultuur-sociografische studie. Hierin wordt, voor de desbetreffende gemeenten, een beschrijvende analyse gegeven van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen als de organisatie voor algemene vorming en ontspanning, benevens van de verschillende zang- muziek- en toneelverenigingen. In het laatste hoofdstuk vindt men een résumé van de

sociaal-wetenschappelijke resultaten, alsmede een aantal concrete richtlijnen voor het beleid ten dienste van plaatselijke overheden en bestuurderen.

Terecht heeft ook Mej. SAUER haar rapport afgesloten met enkele suggesties ten behoeve van hen die in de overheids- of particuliere sector verantwoordelijkheid dragen voor het culturele leven op het Groninger land. Een eventuele realisatie hiervan zal echter niet op zichzelf mogen staan, maar zal gezien moeten worden in het kader van een algehele reconstructie - economisch, sociaal en cultureel - der Noordgroninger plattelandssamenleving.

Graag zou ik aan het eind van dit voorwoord, mede namens Mej. SAUER, mijn erkentelijkheid willen betuigen tegenover het Bestuur van het Prins Bernhard Fonds, dat door het verlenen van een belangrijke subsidie dit onderzoek naar de culturele situatie in Noord-Groningen mogelijk maakte.

Dr. C.D.SAAL

Lector in de sociologie aan de
Rijksuniversiteit te Groningen.

- - - - -

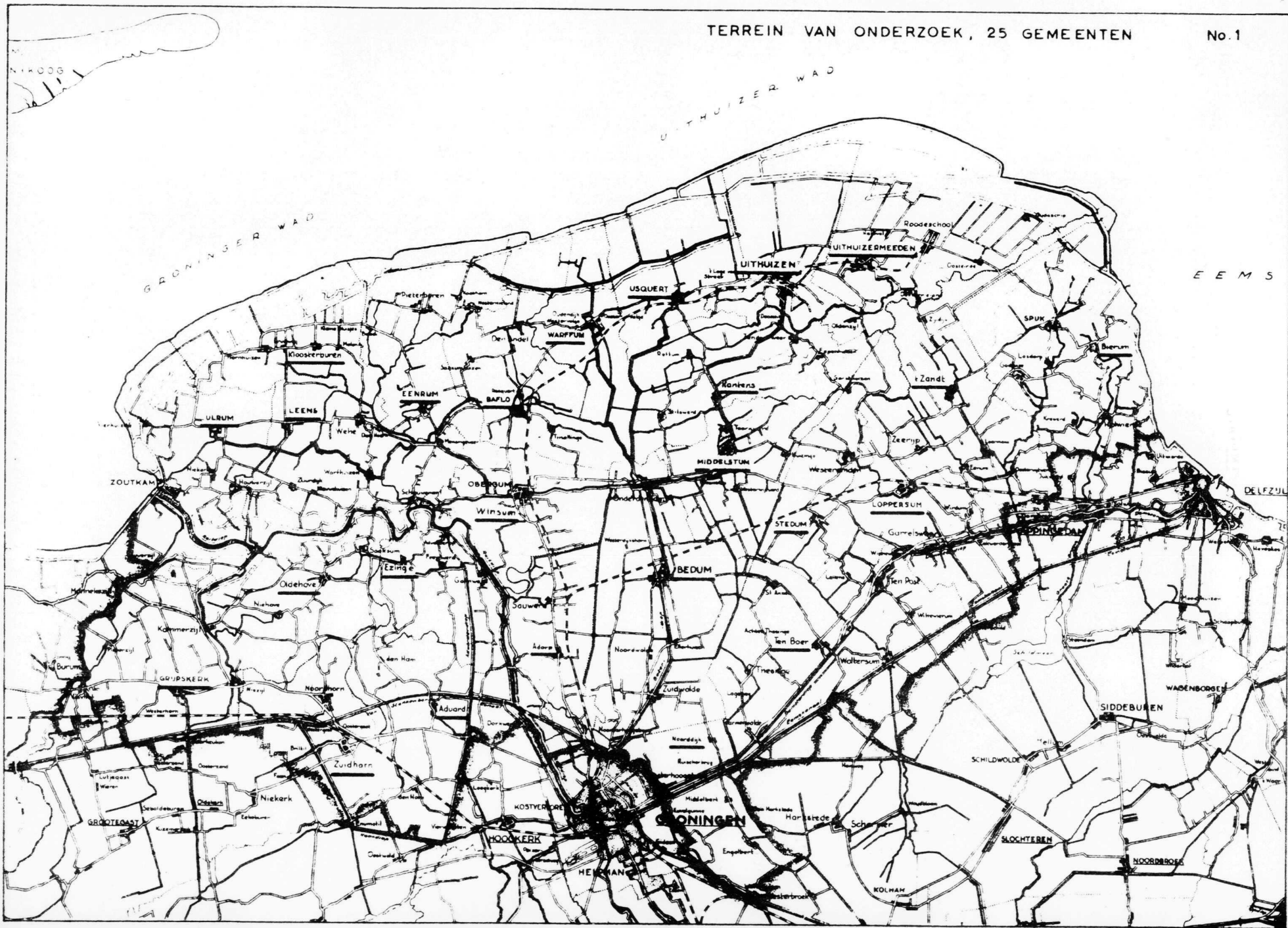
INHOUD

VOORWOORD VAN DR. C.D. SAAL.

	INLEIDING.	pag. 1
HOOFDSTUK I	HISTORISCHE NOTITIES.	" 2
HOOFDSTUK II	VERENIGINGEN VOOR ALGEMENE VORMING.	" 4
HOOFDSTUK III	MUSISCHE VERENIGINGEN.	" 19
HOOFDSTUK IV	PLAATSELIJKE INITIATIEVEN OP CULTUREEL TERREIN.	" 32
HOOFDSTUK V	PLAATSELIJKE EN REGIONALE CULTURELE CENTRA.	" 35
HOOFDSTUK VI	COÖRDINERENDE EN STIMULERENDE LICHAMEN.	" 45
HOOFDSTUK VII	VERGADER- EN ONTSPANNINGSRUIMTEN IN NOORD-GRONINGEN.	" 48
HOOFDSTUK VIII	IETS OVER DE PLAATS VAN DE ONDERWIJZER IN NOORD-GRONINGEN	" 52
HOOFDSTUK IX	SLOTBESCHOUWING EN SUGGESTIES VOOR HET BELEID	" 60

BIJLAGEN

KAARTEN

INLEIDING.

Het terrein van onderzoek omvat 25 gemeenten, welke aangegeven zijn op kaartje no. 1. Het onderzoek naar de culturele situatie in Noord-Groningen bedoelt een sector van het maatschappelijk leven te belichten, welke met de sociale en economische sectoren het patroon van deze plattelandssamenleving vormt. Om een inzicht te verkrijgen in de culturele situatie op het Noord-Groninger platteland hebben wij een overzicht van het verenigingsleven gegeven, benevens een inventarisatie van de vergader- en ontspanningsruimten met de aanwezige outillage.

De verenigingen, gebonden aan één kerkgenootschap, het jeugdwerk en de sportorganisaties werden buiten beschouwing gelaten. Plaatselijke initiatieven en nauwelijks georganiseerde activiteiten werden zoveel mogelijk geregistreerd en opgenomen voorzover het de culturele sector betref. Eveneens werden de service-verlenende instituten en hun activiteiten in Noord-Groningen genoemd en de vormingscentra, welke met behulp van vakkrachten het culturele leven trachten te beïnvloeden.

Om de veranderde situatie in de dorpen van de laatste eeuw meer te doen uitkomen, hebben wij de plaats van de onderwijzer in Noord-Groningen aan een onderzoek onderworpen. Tenslotte werd gepoogd een enkele suggestie te geven voor de toekomstige ontwikkeling van het culturele leven op het Noord-Groninger platteland.

Wat verstaan wij onder de culturele situatie van een stroek? Cultuur is volgens Prof. Gadourek: "de specifieke configuratie van systemen van waarden, symbolen en ideeën zoals kunst, religie, filosofie, taal, wetenschap, die van generatie op generatie wordt overgedragen". De culturele activiteiten zijn een uiting van een netwerk van contacten, welke gegrond zijn in een specifiek waardensysteem. Wij bepalen ons tot de uitingen in groepsverband, welke betrekking hebben op musische en algemeen vormende activiteiten. Hierbij vormen uiteraard de verenigingen het belangrijkste punt van bespreking. Het is de meest grijpbare vorm waarin culturele activiteiten te registreren zijn en de verbondenheid aan bepaalde standen, leeftijdsgroepen en gemeenschappen onderzocht kunnen worden.

Wij betrokken niet bij het onderzoek de culturele activiteiten vanuit kerkgenootschappen, omdat deze in de eerste plaats gekoppeld zijn aan de directe doelstelling van de desbetreffende religieuze gemeenschap.

Het jeugdwerk (tot 18 jaar) heeft geen plaats gekregen vanwege de vele neven-doelen, die nagestreefd worden bij de opzet en ontwikkeling van dit soort verenigingen.

Sportverenigingen stellen de lichamelijke ontwikkeling centraal en hebben een eenzijdigheid van doelstelling, die ons van de bespreking deed afzien.

De culturele verenigingen en instellingen, welke in dit rapport een plaats kregen vallen onder de categorieën algemeen vormend en musisch.

Hoofdstuk I.

ENKELE HISTORISCHE NOTITIES.

Tot het einde van de 18e eeuw vond een groot gedeelte van de bevolking van Noord-Groningen door veeteelt zijn bestaan. Na 1750 teisterden ettelijke malen veepest-epidemieën de streek; dit was een aanleiding om het grasland te scheuren en tot akkerbouw over te gaan. Een andere reden om van bedrijfsvoering te veranderen was de goede prijs, die het graan maakte, bovendien speelde het sociaalpsychologische element mede, dat nieuwe polders aan de kust, die het meest geschikt waren voor akkerbouw, grote welvaart bleken te brengen aan de daar gevestigde boeren. De consequenties daarvan waren velerlei. In de eerste plaats moesten de boeren zich gaan oriënteren op nieuwe bedrijfsmethoden, wat betekende dat een zekere rationalisatie plaats vond. Bovendien verminderde de bedrijfsgebondenheid en kon men meer de eigen vrije tijd regelen. De seizoenwerkeloosheid doet zijn intrede: 's zomers zijn veel arbeiders nodig, 's winters blijven alleen de vaste krachten over, die veelal niet meer inwonend zijn. Het werk van de vrouw vermindert en ook zij is niet meer zo door het vee aan vaste werkuren gebonden. Werken voor de graanmarkt betekent bovendien zich naar buiten richten en krachten samenbundelen (oprichting van de eerste Maatschappij van Nijverheid in 1839 te Onderdondam). Twee figuren, die in deze overgangstijd in Noord-Groningen een rol gespeeld hebben zijn Geert Reinders sr. (1737 - 1815) en Prof. Dr. J.A. Uilkens (1772 - 1825).

Geert Reinders, een molenaarszoon, die zelf later boer werd, heeft zich op velerlei gebied bewogen. In samenwerking met Prof. Dr. Petrus Camper zocht hij naar een bestrijdingsmiddel tegen de veepest. Op politiek terrein deed hij als leider van de patriottische beweging en als secretaris van de gemeente Winsum van zich spreken. Tegenstanders vond hij in de leesgezelschappen, die vaak oranjegezind waren.

Geert Reinders zag de noodzaak van onderwijs, speciaal landbouwonderwijs, vroegtijdig in en schreef een leerboekje, dat bestemd was op de Zondagsscholen (!) en de dorpscholen gebruikt te worden. Het is nooit in gebruik genomen.

Door zijn contacten aan de Groninger Universiteit was Reinders ook betrokken bij het initiatief van een achttal studenten in ± 1769 om een vereniging op te richten "om de natuurkundige wetenschappen aan de landbouwhuishouding dienstbaar te maken". Reinders werd op grond van zijn wetenschappelijke prestaties tot erelid benoemd van de in 1776 in Amsterdam opgerichte Maatschappij ter bevordering van de landbouw. De kleinzoon van Geert Reinders, naamgenoot en door hem opgevoed, was één der grondleggers van de Groninger Maatschappij van Landbouw.

Een goede vriend van Reinders sr. was Ds J.A. Uilkens te Eenrum, die een grote belangstelling had voor natuurkunde en landbouw. Hij was de eerste hoogleraar in de landbouwhuishoudkunde aan de Groninger Universiteit en wel in de theologische faculteit. De reden van de instelling van deze leerstoel was, dat men de noodzaak voelde predikanten beter te oriënteren voordat zij de provincie zouden ingaan. Prof. Dr. J.A. Uilkens gebruikte aanschouwelijk materiaal, dat in het Groninger Universiteitsmuseum wordt bewaard.

Uit het voorgaande blijkt, dat de ontwikkeling van de boeren toenam en in die tijd het contact met de notabelen intensiever werd. Later, bij verdergaande specialisering van de intellectuelen en hun grotere mobiliteit neemt de sociale afstand weer toe. De ontwikkeling van de landbouwersbevolking blijft aan het einde van de 19e eeuw hierbij ten achter, bovendien zijn beide groepen

door de betere communicatiemiddelen niet langer op elkaar aangewezen. Nieuwe stimulansen voor de boeren zijn het landbouwonderwijs, de stichting van Nutsdepartementen, de oprichting van Rederijerskamers en de leesgezelschappen. De boerenzoons gaan de landbouw cursussen en -scholen bezoeken. De boerendochters maken muziek en leren Frans op kostscholen of in de stad om na enige tijd thuis verder het huishouden te leren.

Aan het einde van de 19e eeuw vindt een zekere consolidatie plaats en verandert er in het maatschappelijk leven van de boeren vooreerst niet veel meer. De toen opgerichte verenigingen spelen ook nu nog een rol. Later zijn de tennisclubs en dansclubs erbij gekomen. Voor een deel van de boerenjeugd wordt de H.B.S. de laatste opleiding, een zeer klein gedeelte bezoekt daarna de universiteit te Groningen, de veterinaire hogeschool te Utrecht of de Landbouwhogeschool te Wageningen.

De ontwikkeling van de arbeidersbevolking ging langs geheel andere wegen en zette ook veel later in, nl. aan het einde van de 19e eeuw.

De vakorganisaties hebben de nadruk gelegd op de noodzaak van de ontwikkeling door het Instituut voor arbeiders-ontwikkeling op te richten, kadercursussen te organiseren en ook de arbeidersvrouwen in vrouwenbonden tesamen te brengen. De rol, die de onderwijzer gespeeld heeft in landbouwerskringen + 1850, speelt hij op andere wijze een zeventigtal jaren later in arbeiderskringen. De leerplichtwet is ingevoerd en de weerstand van vele arbeiders hun kinderen hetzelfde beroep als zijzelf te laten kiezen, brengt velen er toe het advies van de onderwijzer in te winnen over de ontwikkelingsmogelijkheden voor hun kinderen.

Het culturele leven, dat zich vóór een honderd jaren op het platteland grotendeels afspeelde binnen de kring van dorpsnotabelen is vooral na 1900 een factor geworden in het leven van alle plattelanders. De verenigingen ontstonden in steeds bontere schakering, zowel naar sociale gelaagdheid als gesplitst naar geloofsrichting. De verzuiling van na 1945 heeft het aantal verenigingen, dat een dorp telde, nog eens doen verdubbelen. Welke culturele activiteiten van vroeger nog bedreven worden en in welke mate de bevolking daarbij betrokken is, hopen we in de volgende hoofdstukken nader te omschrijven.

Hoofdstuk II.

VERENIGINGEN VOOR ALGEMENE VORMING.

Een aantal culturele verenigingen trachten haar leden een zo breed mogelijke ontwikkeling te geven op intellectueel, sociaal en cultureel terrein.

Hiertoe behoren in Noord-Groningen:

de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen;
de Plattelandsjongerengemeenschap in Nederland;
de vrouwenverenigingen, t.w.:
de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen;
de Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen;
de Christelijke Boerinnen Bond (C.B.P.B.) en
de Vrouwenbond van de Partij van de Arbeid.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen legt de nadruk op de ontwikkeling van de leden door lezingen, voorlichting, bibliotheken en scholen. Bovendien tracht men belangstelling te kweken op allerlei gebieden, die buiten het directe blikveld liggen. Opgekomen in de tijd van de Verlichting, is het Nut één van de weinige instellingen, die een algemeen karakter wenst te bewaren en niet uiteengevallen is bij de opsplitsing naar geloofsrichting na 1945.

De Plattelandsjongerengemeenschap draagt eveneens een algemeen karakter en tracht de vorming van de leden zowel vaktechnisch als cultureel te doen zijn. De vrouwenverenigingen zijn ontstaan uit de behoefte meerdere ontwikkeling en ontspanning te geven aan de vrouwen op het platteland en in de stad. Mede door de emigratie is gebleken, van welke kracht de invloed van de vrouw kan zijn op de stijlvorming in haar gezin en in het dorpsleven.

De eerste twee genoemde vrouwenverenigingen trachten in een algemene vereniging haar leden een ontwikkeling te geven, die zoveel mogelijk alle sectoren van het leven omspant. Het element van vorming tot zelfstandige, oordeelende leden wordt als bijzonder belangrijk gezien. Hetzelfde probeert de C.B.P.B., welke een vereniging is op christelijke grondslag.

De Vrouwenbond van de Partij van de Arbeid stamt uit de tijd van de S.D.A.P. Naast de ontwikkeling en scholing van de arbeiders nam men, het belang inziende van de oordeelsvorming van de vrouwen, de organisatie van de vrouwen ter hand. Deze vereniging werd van het begin af aan meer cultureel gericht dan politiek, waardoor een bredere belangstellingssfeer ontstond. Er bestaat een zekere rivaliteit tussen de vrouwenafdelingen van het Nationaal Vak Verbond en de Vrouwenbond van de Partij van de Arbeid. De eerste heeft zeer weinig afdelingen in Noord-Groningen en vindt er geen ingang.

In dit hoofdstuk wordt een nadere beschouwing aan de genoemde verenigingen gewijd met een aantal gegevens over de samenstelling en ~~doz~~zelfs activiteiten.

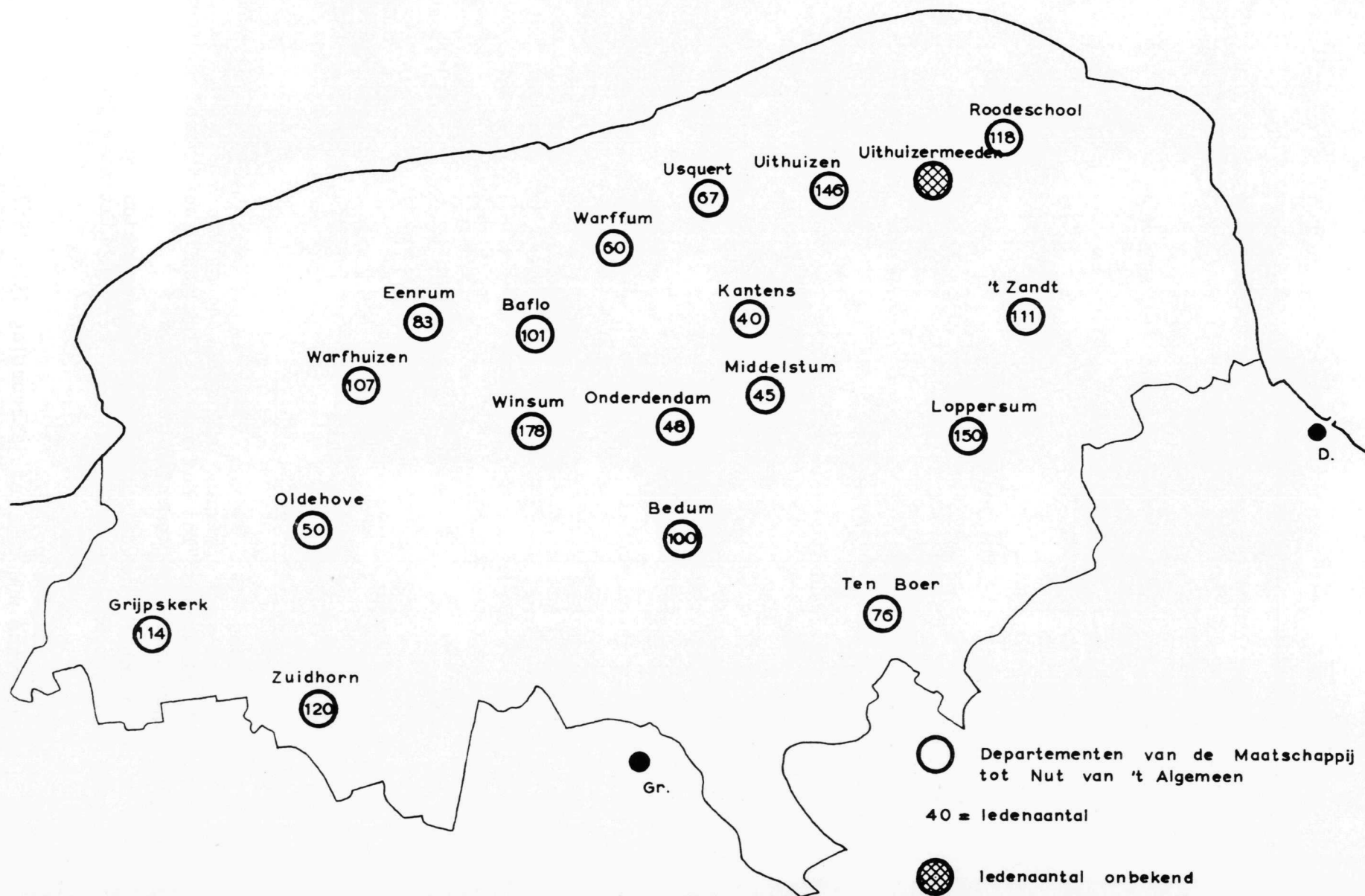
a. "Maatschappij tot Nut van 't Algemeen".

De Maatschappij "tot Nut van 't Algemeen", welke door Jan Nieuwenhuyzen in 1784 te Edam werd opgericht als Genootschap van Kunsten en Wetenschappen onder de zinspreuk "Tot Nut van 't Algemeen" heeft vanaf 1801 ook in Noord-Groningen haar departementen gevestigd.

Op het ogenblik zijn de aangesloten Departementen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in Noord-Groningen, gerangschikt naar jaar van oprichting: 1)

1) zie ook kaartje no. 2.

De gegevens zijn uit het jaarverslag 1956-1957.

Dorp	jaar van oprichting	leden aantal
Onderdendam	1801	48
Middelstum	1823	45
Grijpskerk	1832	114
Loppersum	1841	150
Bedum	1843	100
Uithuizen	1846	146
Winsum	1854	178
't Zandt	1855	111
Eenrum	1873	83
Zuidhorn	1878	120
Oldehove	1916	50
Warfhuizen	1916	107
Baflo	1925	101
Usquert	1927	67
Ten Boer	1928	76
Kantens	1948	40
Warffum	1956	60
Roodeschool	1957	118
Uithuizermeeden	1957	n.b. 1)

In 18 departementen:

1694 leden, één departement
onbekend.

De departementen Warffum en Roodeschool bestonden al zelfstandig een
honderd jaar, vóór de aansluiting in 1956, resp. 1957.

Het hoofdoogmerk van het Genootschap was verspreiding van kennis onder de
mindervermogenen, verbetering van het schoolwezen en de opvoeding van de
jeugd als de voornaamste grondslag van de vorming, verbetering en beschaving
van de burger.

1) n.b. = niet bekend.

Van hieruit is gewerkt en de maatschappij heeft deze taak zodanig opgevat, dat zij overal waar op volksoontwikkelingsterrein hiaten werden ontdekt, deze trachtte op te vullen.

Ontstaan in de tijd der verlichting, werd van oudsher een grote waarde aan kennis en ontwikkeling toegekend; langzamerhand is het inzicht gegroeid dat slechts algehele vorming tot "groter wijsheid" brengt.

Typierend is tevens de nadruk, welke valt op het persoonlijke initiatief en de gelegenheid om zelfstandig deze initiatieven uit te kunnen werken.

Dit blijkt o.m. uit de autonomie van de departementen, het zijn geen afdelingen en het centrale bestuur, in Amsterdam gevestigd, slechts een adviserende stem heeft.

Dat de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen op het platteland de meeste weerklank vond, is verklaarbaar uit de geringere ontwikkelingsmogelijkheden dan welke de stad bood, bovendien voelde men op meerdere terreinen op het platteland een enorme achterstand.

In de loop van de tijd is een deel van het werk van het Nut overgenomen of daarnaast ontplooid door gespecialiseerde instanties als de Openbare Leeszaalen, de Rijkspostspaarbank, het onderwijs. Waar dit het geval is, wordt door het Nut ander werk begonnen op terreinen die nog braak liggen.

Het meest bekend zijn de Nutsavonden, die in ieder departement gehouden worden tijdens het winterseizoen. Hier worden lezingen gehouden, films, toneel, en cabaret vertoond, het ontspanningselement speelt hier tevens een rol.

Over het algemeen maken deze een traditionele indruk en hebben een besloten karakter, doordat een bepaalde groep mensen deze avonden bezoekt. In Noord Groningen zijn dit de landbouwers, notabelen, nieuwe middenstand en onderwijzers. Laat men dezelfde sprekers in het dorp voor de vereniging voor Volkshogeschoolwerk spreken, dan komen de andere dorpsbewoners.

Dit is historisch: bij de vraag waarom zij niet naar de nutsavond kwamen, was het antwoord: "'t Nut is niet voor ons soort mensen". In zekere zin blijkt hier een historisch gegroeid misverstand te liggen, wat trouwens ongetwijfeld samenhangt met het verschil van ontwikkelingspeil tussen de bevolkingsgroepen en de omstandigheid, dat de eerste groep eerder de behoefte aan ontwikkeling voelde dan de laatste.

Illustratief voor de standen waaruit de leden van het Nut betrokken zijn is onderstaande beroepsindeling.

De beroepsindeling is slechts bekend van 3 departementen nl. Eenrum, Loppersum en Warfhuizen en ziet er als volgt uit:

1)

code ber.	aantal	%
1	127	37.7
2	18	5.3
3	20	5.9
4	59	17.3
5	67	19.2
6	24	7.0
7	---	---
8	2	0.8
9	23	6.8
totaal:	340	100.0

Het aantal landarbeiders komt alleen uit de afdeling Warfhuizen, waarin veel leden uit Leens zijn opgenomen

1) Zie beroepsindeling bijlage.

Hoewel de Nutsavonden de meeste bekendheid genieten, zijn de instellingen door de departementen gesticht van minstens even groot, zo niet groter belang. Hieruit blijkt de grote verscheidenheid van initiatief, deels bepaald door de behoefte in het desbetreffende dorp en deels bepaald door de persoonlijke interesse van de bestuursleden. In alle Nutswerk zien wij de activiteiten zich a.h.w. als een golfbeweging ontplooiën.

Tijden van opleving in een departement worden afgewisseld door tijden van passiviteit. De volgende instellingen waren in 1956 in exploitatie door de departementen in Noord-Groningen:

Het aantal Nutsspaarbanken bedroeg (waarbij 3 jeugdspaarbanken en een hypotheekbank)	15
Het aantal bibliotheken bedroeg	14
Het aantal kleuterscholen bedroeg	8
Tuingrondverhuur vond plaats in	7 plaatsen
Leesgezelschappen bestonden in	4 "
Sportterreinen werden geëxploiteerd in	3 "
Floralia's in	3 "
Onderwijs in vrouwelijke handwerken werd gegeven in	2 "
Dorpshuizen werden in stand gehouden of gesubsidieerd in	2 "
Een vaktkenschool functioneerde in	1 plaats
Clubwerk voor jeugd en volwassenen in	1 "
Een studiefonds was ter beschikking in	1 "

Merkwaardig is de bloei van het bibliotheekwezen, waarvan de betekenis kan worden afgelezen uit het feit, dat in het seizoen 1955-1956 14 bibliotheken beschikten over 15713 boeken, 2223 lezers en 44355 uitleningen deden.

Hoewel de departementen autonoom zijn, vindt een zekere samenwerking plaats in de vorm van een centrale organisatie, het te Amsterdam gevestigde hoofdbureau. Daar worden de verslagen van de Nutsavonden verwerkt, van daar uit worden de departementen bezocht en geassisteerd bij de opzot en het onderhoud van de instellingen.

Mogen de departementen, met name de Nutsavonden, de indruk maken in methodiek en inhoud verouderd te zijn; de landelijke leiding is voortdurend bezig de departementen en hun leden tot grote zelfwerkzaamheid te stimuleren met nieuwe methoden van groepsdiscussie en sociale gerichtheid. In een tijd, waar de subsidiëring door de overheid gebondenheid betekent en samenbundeling van krachten gepropageerd wordt, hebben de oude principia van vrijheid voor eigen initiatief, decentralisatie waar mogelijk en bij het werk betrekken van zoveel mogelijk mensen, niet zo erg veel kans meer.

Vakkrachten die de leiding scholen voor plaatselijk werk, planning in het volksontwikkelingswerk zullen nodig zijn om dit werk weer up-to-date te maken en een aangepaste plaats te geven aan de behoeften van de huidige maatschappij.

b. Plattelands Jongeren Gemeenschap Nederland.

Deze jongerenorganisatie, opgericht in 1947, probeert jongeren van 16 - 30 jaar te verenigen vanuit allerlei klassen en is zonder levensbeschouwelijke achtergrond. Hoewel het initiatief uitgegaan is van een Groninger boerenzoon, telt Noord-Groningen nog slechts drie afdelingen, t.w. Den Andel n.b.

Middelstum	25 leden
Zeerijp	18 leden

De beroepsindeling is

code ber.	Middelstum	Zeerijp	Totaal
1.	6	1	7
2.	-	-	-
3.	1	-	1
4.	5	-	5
5.	-	11	11
6.	4	-	4
7.	4	-	4
8.	4	-	4
9.	1	6	7
	25	18	43

De leeftijd van de leden valt ongeveer samen met die van de leden der Rederijderskamers. De doelstelling van de P.J.G.N. is culturele en landbouwtechnische ontwikkeling te geven en tevens een ontmoetingsplaats te scheppen voor alle plattelandjongeren. In 1947 heeft deze gedachte meer weerklank gevonden dan nu en vele afdelingen zijn dan ook weer verdwenen. Elders in Groningen en ook in Nederland bestaan een aantal afdelingen en het totaal aantal leden bedraagt + 3000. Juist in Noord-Groningen kon deze vereniging geen stand houden. Zij is in de eerste plaats symptoom geweest van een bereidheid na de tweede wereldoorlog om samen te werken, de traditionele scheidingen zijn echter niet opgeheven.

De huidige ontwikkeling wijst op een naar buiten gerichtheid. Dit blijkt uit de wijdvertakte contacten vanuit de landelijke raad en bovendien uit de stimulans, die gegeven wordt aan de leden om individueel en in groepsverband nationaal en internationaal aan uitwisseling deel te nemen.

Onder het culturele werk valt de voorlichting op het gebied van film, toneel en lezingen over actuele onderwerpen. Bovendien wordt incidenteel muziek en toneel beoefend.

Het landbouwtechnische werk omvat voorlichting en ontwikkeling, b.v. wedstrijden in ploegen. Bovendien contact met de oudleerlingenbonden van het landbouwonderwijs.

De afdelingen plegen eenmaal per maand bijeen te komen.

Een maandblad wordt centraal geredigeerd en geeft voorlichting en verenigingsnieuws.

Hoewel de P.J.G.N. in Noord-Groningen haar doel gemist heeft, durven weinigen te zeggen, dat het wel eens niet wenselijk kan zijn om op deze wijze, d.w.z. in de vrije tijdsbesteding binnen één vereniging verschillende bevolkingsgroepen met elkaar in contact te brengen vanuit een gemeenschapsideaal. Daarbij vragen wij ons af of het mogelijk is om verhoudingen, die historisch gegroeid zijn in een werksfeer te doorbreken via een vorm van vrije tijdsbesteding. Het zou kunnen zijn, dat óérst een basis van saamhorigheidsgevoel gevonden moet worden, voordat een bloeiende vereniging kan ontstaan en niet andersom.

c. Vrouwenverenigingen.

De algemene vrouwenverenigingen zijn:
de Nederlandse bond van plattelandsvrouwen
de Nederlandse vereniging van huisvrouwen.

De christelijke en niet-kerkelijke gebonden vrouwenvereniging is de Bond van Christen Boerinnen, Boerendochters, Plattelandsvrouwen en -meisjes in Nederland (C.B.P.B.). Er blijft een groep plattelandsvrouwen, die niet christelijk georiënteerd zijn en niet passen in het milieu van de twee algemene verenigingen. Deze zijn voor een deel georganiseerd in de Vrouwenbond van de Partij van de Arbeid, welke in Noord Groningen 19 afdelingen heeft.

Het programma van de vier genoemde vrouwenverenigingen vertoont grote overeenkomst. Zulks in tegenstelling met de strikt kerkelijk gebonden vrouwenverenigingen van de N.H. en Gereformeerde kerken, die men practisch in ieder dorp vindt en die bij de activiteiten, voorzover die buiten bijbelcursus etc. vallen, meer sociaal dan cultureel gericht zijn.

Alle vrouwenverenigingen zijn voor grote sociale acties gebundeld in een afdeling van de Vereniging voor Vrouwelijke Hulpverlening, waar de burgemeestersvrouw q.q. voorzitter van is.

1. Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen.

De Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen is gesticht in 1930 onder de naam Bond van Boerinnen en andere Plattelandsvrouwen; de huidige naam werd in 1945 aangenomen. De Bond is aangesloten bij de All Country Women of the World (A.C.W.W.) en stelt als doel de bevordering van de belangen in de ruimste zin van de bevolking van het platteland (art. 2 der Statuten), waarbij vooral gedacht wordt aan de Rural Welfare, het welzijn ten plattelande. Door de Bond wordt het maandblad "de Plattelandsvrouw" uitgegeven.

In Noord Groningen telt de Bond van Plattelandsvrouwen 17 afdelingen, die blijkens opgave van 1-1-1958 een totaal van 1386 leden telt (waar nog bijkomen 30 van de afdeling Appingedam, die in Noord Groningen wonen).

De afdelingen zijn gevestigd in de volgende plaatsen:

Dorp	Opr. jaar	Aantal leden 1-1-1958
Zuidhorn	1917	115
Grijpskerk	1919	128
Middelstum	1932	93
Spijk	1932	54
Roodeschool	1932	79
Ten Boer	1933	96
Garmerwolde	1933	61
't Zandt	1935	110
Adorp	1945	66
Oldehove	1946	86
Ten Post	1947	61
Stedum	1949	74
Usquert	n.b.	64
Aduard	n.b.	79
Garnwerd	n.b.	54
Loppersum	n.b.	99
Niekerk	n.b.	67
17		1386

Hieruit blijkt, dat de afdelingen Zuidhorn en Grijskerk al een zelfstandig bestaan leidden vóór de oprichting van de bond.
De leeftijd van de leden is als volgt:

	aantal	%
beneden 25 jaar.....:	18	1.3
tussen 25 - 40 jaar:	426	30.7
boven 40 jaar.....:	680	49.1
n.b.....:	262	18.9
totaal	1386	100.0

Hieruit blijkt, dat men gewoonlijk pas lid wordt met het huwelijk. Een aantal werkende vrouwen, die van buitenaf gekomen zijn en een rol spelen in de dorps-gemeenschap zijn ook lid, zoals de wijkverpleegster, de maatschappelijk werkster, de onderwijzeres.

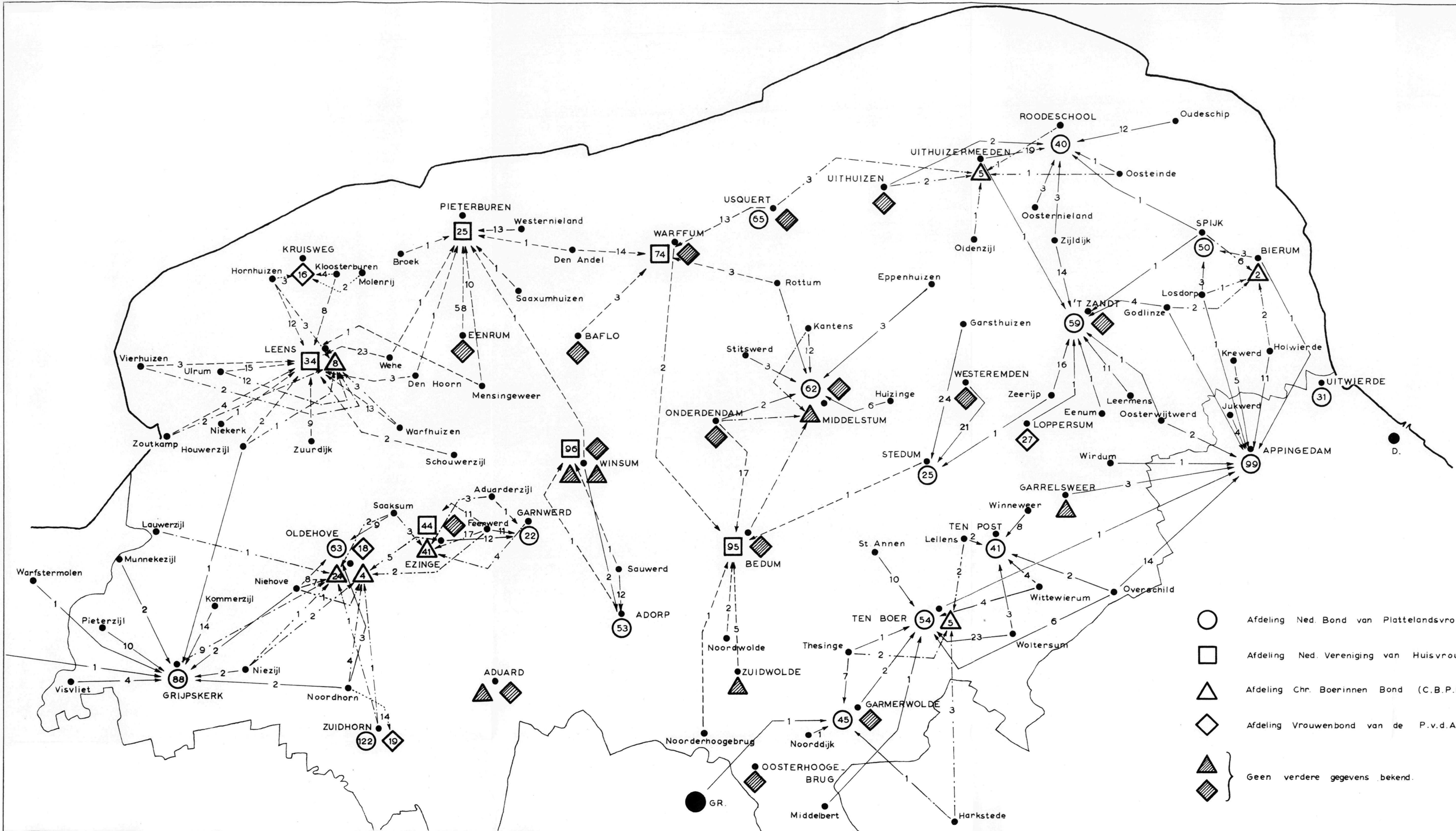
De Bond is ontstaan in samenwerking met de vereniging van oud-leerlingen van de landbouwhuishoudscholen. Vooral na 1945 is de opzet verbreed en tracht men bewust ook niet-boerinnen als lid te werven. Deze poging mag geslaagd genoemd worden, als wij de beroepsindeling bezien:

code ber.	aantal	%
1	513	42.4
2	50	4.1
3	50	4.1
4	167	13.9
5	262	21.8
6	37	3.1
7	31	2.6
8	30	2.6
9	79	5.4
	1208	100.0

Door twee afdelingen werden geen gegevens verschaft betreffende hun 178 leden. Dit is bijzonder weinig. De medewerking was over het algemeen bijzonder groot. Hieruit spreekt zowel het enthousiasme voor de eigen vereniging als de training mede te werken aan grotere projecten.

De geografische spreiding van de leden is eveneens bijzonder groot:

- (1) = aantal, dat niet in het genoemde dorp als plaats van vestiging van de vereniging, woont.
- (2) = dit uitgedrukt in %.

- Afdeling Ned. Bond van Plattelandsvrouwen met aantal en spreiding.
- Afdeling Ned. Vereniging van Huisvrouwen " " " " " "
- △ Afdeling Chr. Boerinnen Bond (C.B.P.B.) " " " " " "
- ◇ Afdeling Vrouwenbond van de P.v.d.A. " " " " " "
- ▨ } Geen verdere gegevens bekend.

code ber.	aantal	(1)	(2)
1	513	227	44.2
2	50	8	16.0
3	50	13	26.0
4	167	37	22.1
5	262	44	16.8
6	37	7	18.9
7	31	8	25.8
8	30	3	10.0
9	79	6	7.6

Ter illustratie is de spreiding van alle leden op kaart no. 3 aangegeven. De vrouwen uit landbouwerskringen wonen uiteraard het meest verspreid. De notabelen zijn vaak alleen lid in het dorp van vestiging van de vereniging, wat erop zou kunnen duiden, dat een gedeelte q.q. lid is.

Er is een afspraak met de Nederlandse vereniging van Huisvrouwen, dat, waar de ene vereniging een afdeling heeft, de andere niet zal proberen een afdeling op te richten. Alleen de afdeling Zuidhorn is in 1945 van de vereniging van Huisvrouwen overgegaan naar de Plattelandsvrouwen.

Het programma, dat men volgt in de afdelingen wordt provinciaal samengesteld en volgens bepaalde richtlijnen gestimuleerd. Het valt uiteen in:

- a. voorlichting
- b. ontwikkeling en ontspanning
- c. sociale activiteit
- d. contact met de buitenwereld.

a. Voorlichting.

Onder a vallen de cursussen, welke vaak provinciaal georganiseerd worden en waarheen iedere afdeling een afgevaardigde stuurt, die aan de cursus deelneemt. Van deze afgevaardigde wordt verwacht, dat zij het geleerde doorgeeft op plaatselijk niveau. Deze cursussen zijn op gebied van opvoeding en onderwijs

voeding en huishoudelijke voorlichting
 tuin- en landbouw
 landbouw- en middenstandsproblemen
 handwerken en kleding
 woninginrichting.

De scholing van de bestuurderen door kadercursussen.

Bovendien zijn onder a te rangschikken de voorlichting op tentoonstellingen en in de vorm van voorlichtingsavonden door deskundigen van buitenaf, eveneens over bovengenoemde gebieden.

b. Ontwikkeling en ontspanning vindt vooral plaats in de maandelijkse bijeenkomsten in het winterseizoen, waar men een onderwerp behandelt, sprekers van buiten laat optreden met discussie achteraf en soms een "programma met eigen krachten" verzorgt.

Hieronder vallen ook de "vraagpunten", een oud gebruik in landbouwkringen en 't Nut, waarbij aan de leden verzocht wordt actuele vraagstukken te behandelen.

c. De sociale activiteit. In samenwerking met andere vrouwenverenigingen in de Vrouwelijke Vrijwillige Hulpverlening wordt op gezette tijden een beroep gedaan om medewerking, teneinde geld te verzamelen voor een sociaal doel, bijvoorbeeld voor ouden van dagen, collecte, Rode Kruis, enz.

d. Het contact met de buitenwereld wordt gezien als een essentieel onderdeel van het programma. Men houdt excursies naar tentoonstellingen en instellingen. Het provinciaal en landelijk verband wordt door contactdagen (uitwisselingsdagen) onderhouden. Bovendien wordt medewerking verleend aan enquêtes, vooral die vanuit het Landbouwhuishoudkundig Instituut te Wageningen. Samenwerking vindt plaats met de Groninger Maatschappij van Landbouw en de Middenstandsbond bij manifestaties. Voor scholing van de besturen der afdelingen worden cursussen gevolgd van de Stichting Hoger Landbouw Onderwijs te Groningen.

Samenvattend kan gezegd worden dat deze grootste algemene vrouwenvereniging op het N.Groninger platteland een grote kracht is in het culturele leven. De Nederl. Bond v. Plattel.vr. maakt een strijdbare indruk. Door het ontwikkelen van het zelfbewustzijn van de plattelandsvrouw werkt men op het platteland indirect mede het beroep in de agrarische sector tot groter sociaal aanzien te brengen.

De koers is mede door de goede organisatie per provincie modern gericht, terwijl ook plaatselijke initiatieven een kans krijgen.

Het niveau is ingesteld op de boerin en de middenstand, waarbij de eersten de toonaangevenden zijn. De standsverschillen zijn niet opgeheven, maar er worden bewuste pogingen aangewend deze te doorbreken.

Vanuit eigen kring wordt geklaagd over gebrek aan interesse en begrip voor de kunstzinnige kant van het leven, hoewel men probeert kennismaking met moderne kunstuitingen te stimuleren.

2. Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen.

De Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen is gesticht in 1917 en heeft haar voornaamste werkterrein in de stad. Het doel is hoofdzakelijk voorlichting bij huishoudelijke problemen en ontspanning van de leden.

In Noord Groningen zijn 7 afdelingen, waarvan slechts 1 geen gegevens verstrekke. Het totaal aantal leden bedroeg op 1-1-1958: 779.

Dorp	Opr. jaar	Aantal leden 1-1-1958
Leens	1915	130
Warffum	1923	110
Winsum	1924	98
Pieterburen	1926	112
Ezinge	1932	56
Bedum	1933	123
Uithuizen	n.b.	150
7		779

De leeftijd van de leden ligt %-gewijze hoger dan die van de Plattelandsvrouwen:

	aantal	%
beneden 25 jaar	5	0.8
tussen 25 - 40 jaar	185	29.4
boven 40 jaar	439	69.8
totaal	629	100.0

De datum van oprichting ligt eerder en dit zal ongetwijfeld van invloed zijn op de veroudering. Dit kan tevens ten gevolge hebben, dat de methodiek van het verenigingsleven niet zo sterk ontwikkeld is in nieuwe vormen. Bovendien is de beroepsspreiding van de leden eenzijdiger en dit stimuleert een grotere geslotenheid van de vereniging in sociaal opzicht. De vereniging heeft haar afdelingen meer op het Hogeland, daardoor zou de instelling op de eigen groep nog meer verklaard kunnen worden. In deze vereniging is, evenals in de zusterorganisatie, de wijkverpleegster, maatschappelijk werkster en onderwijzeres opgenomen.

code ber.	aantal	%
1	239	38.0
2	45	7.1
3	22	3.5
4	127	20.1
5	129	20.3
6	4	0.6
7	3	0.5
8	18	2.9
9	39	7.0
totaal	629	100.0

een afdeling met 150 leden valt hier buiten.

Een verschil met de Plattelandsvrouwen is het aantal notabelen, dat lid is. De vereniging van Huisvrouwen is sterker "steeds" gericht. Als wij kaart no. 3 bezien van de verdeling van de afdelingen Huisvrouwen en Plattelandsvrouwen valt op, dat de Huisvrouwenverenigingen juist in dat gebied van het Hogeland zijn, waar de boerderijen het grootste zijn, het meest welvarende N.-Groninger gebied.

Wat betreft de leden buiten de plaats waar de vereniging gevestigd is, winnen de landbouwersvrouwen het weer.

(1) = aantal, dat niet in het genoemde dorp als plaats van vestiging van de vereniging woont.

(2) = dit uitgedrukt in %.

code ber.	aantal	(1)	(2)
1	239	129	54.0
2	45	10	22.2
3	22	6	27.2
4	127	30	23.6
5	129	31	24.0
6	4	2	50.0
7	3	-	-
8	18	4	22.2
9	39	13	33.0

Van de landarbeidersvrouwen komen 3 uit Ezinge en 1 uit Warffum. Ezinge is grensgebied tussen weide en akkerbouw. Van de vrouwen van fabrieksarbeiders komt 1 uit Bedum, 1 uit Eenrum en 1 uit Warffum.

Het programma van de Ned. Ver. v. Huisvrouwen, dat landelijk contact houdt en provinciaal onderverdeeld is, valt uiteen in de 4 punten:

- a. voorlichting
- b. ontwikkeling en ontspanning
- c. sociale activiteit
- d. contact met de buitenwereld.

ad a. Ter voorlichting en onderhoud van contact wordt het maandblad "Denken en Doen" uitgegeven. Er worden cursussen georganiseerd, waar speciale studie-onderwerpen worden behandeld die door een commissie van het landelijk Hoofdbestuur worden samengevat en zo in de algemene aandacht komen. Alle reeds bij de Ned. Bond van Plattelandsvrouwen genoemde onderwerpen worden tevens in cursuswerk behandeld.

Demonstraties op huishoudelijk gebied worden via een plaatselijke correspondentie gehouden in samenwerking met het Instituut voor Huishoudelijke Arbeid.

ad b. De ontwikkeling en ontspanning vindt plaats in de maandelijkse bijeenkomsten van de afdelingen; hier heeft naast het cursuswerk de informatieve lezing een plaats op ontwikkelingsgebied. Ontspanning in eigen kring door een "elk wat wils"-programma wordt hier tevens geboden. De leiding constateert, dat muziek in het algemeen niet zeer gewaardeerd wordt, en zelfwerkzaamheid ook niet altijd voldoende te stimuleren valt.

ad c. De sociale activiteit vindt grotendeels plaats in de Vrouwelijke Vrijwillige Hulpverlening op plaatselijk niveau.

ad d. Het contact met de buitenwereld vindt plaats in excursies en tentoonstellingsbezoek. Bovendien worden de kadercursussen van de Stichting voor Hoger Landbouw Onderwijs bezocht.

Medewerking wordt verleend aan enquêtes vanuit de Wageningse hogeschool, zoals onlangs werd gehouden i.v.m. verbetering van de boerenwoning.

Practisch iedere afdeling houdt eens per jaar een avond samen met het plaatselijk departement van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen. De verwantschap tussen deze twee verenigingen wat betreft milieu van de leden is groot.

Samenvatting. De Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen speelt in een gedeelte van Noord Groningen een rol in het culturele leven en vindt nauw aansluiting bij zowel het Nut van 't Algemeen als de Rederijkerskamers.

Hoewel het $\frac{1}{2}$ landbouwersvrouwen lager ligt dan dat bij de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen is de samenstelling eenzijdiger en valt daardoor de nadruk toch meer op deze groep. Er is een merkbaar verschil in stand (deels door geografische spreiding te zien): de Nederl. Ver. v. Huisvrouwen hebben meer sociaal prestige dan de Bond van Plattelandsvrouwen. Een uitgesproken rivaliteit is er niet, dit blijkt o.m. uit het feit dat in 1945 een afdeling van Huisvrouwen naar de Plattelandsvrouwen overging en in dezelfde tijd een andere afdeling Huisvrouwen de overgang overwoog, maar uit historische gebondenheid tenslotte niet veranderde van naam.

3. Bond van Christen Boerinnen, Boerendochters, Plattelandsvrouwen en -meisjes in Nederland (C.B.P.B.).

De Bond is opgericht in 1938 te Utrecht. In Groningen waren toen echter al plaatselijke verenigingen van die aard. De C.B.P.B. geeft een maandblad uit: "Ons Plattelandsleven".

De afdelingen zijn gesplitst in A-afdelingen, de ongehuwden, die nauw samenwerken met de C.J.B.T.O. (Chr. Jonge Boeren en Tuinders Organisatie) en de B-afdelingen welks leden gehuwd zijn. De laatste jaren worden in de B-afdelingen ook middenstandsvrouwen lid, voordien alleen boerinnen.

In Noord Groningen telt de C.B.P.B. 11 afdelingen, waarvan twee zowel een A als een B-afdeling hebben, die volledig zelfstandig functioneren. Eigenlijk kunnen we spreken van 13 afdelingen t.w.:

Aduard	(A)
Bierum	(A)
Ezinge	(B)
Leens	(B)
Middelstum	(A)
Oldehove	(A+B)
Ten Boer	(A)
Uithuizermeeden	(A)
Winsum	(A+B)
Garrelsweer	(n.b.)
Zuidwolde	(n.b.)

Door 8 afdelingen zijn inlichtingen verschaft, w.o. 1 onvoldoende.

De secretariaten van 2 afdelingen gaven te kennen geen medewerking te willen geven.

Het aantal leden, dat opgegeven is, bedraagt voor 11 afdelingen 346 + 2 onbekend. Van 199 is de beroepsindeling bekend:

code ber.	aantal	%
1	132	66.4
2	--	--
3	6	2.6
4	12	6.4
5	26	13.0
6	13	6.5
7	3	1.6
8	5	2.5
9	2	1.0
totaal	199	100.0

Van slechts 6 afdelingen is de leeftijdsopbouw bekend, t.w.:

	aantal	%
beneden 25 jaar	40	22.3
tussen 25 - 40 jaar	89	50.1
boven 40 jaar	50	27.6
totaal	179	100.0

wat wijst op een geregelde toevoer van jonge leden. Een stimulans is waarschijnlijk de splitsing in A- en B-afdelingen.

De geografische spreiding is bekend van 7 afdelingen en is bijzonder groot bij de landbouwerssector:

(1) aantal, dat woont buiten het dorp, waar de vereniging gevestigd is.

code ber.	aantal	(1)	
1	132	82	68%
2	-	-	
3	6	1	
4	12	5	
5	26	5	
6	13	5	
7	3	1	
8	5	5	
9	2	1	

De stichtingsdata van de afdelingen zijn niet bekend, alleen dat de oudste dateert van 1936 en de laatste na 1945 zijn opgericht.

Vele leden zijn lidmaat van de Gereformeerde kerken en zijn niet betrokken in algemene culturele verenigingen, maar in kerkelijk-gebonden werk.

De activiteiten van de C.B.P.B. zijn voorlichting, ontwikkeling en ontspanning in Christelijke geest aan haar leden te geven op de maandelijkse bijeenkomsten. Het contact met de andere vrouwenverenigingen vindt slechts plaats via de eerder genoemde Vrouwelijke Vrijwillige Hulpverlening.

De organisatie van deze vrouwenvereniging is niet haar sterkste kant.

De groep, waartoe de C.B.P.B. behoort leeft geïsoleerd t.o.v. het andere werk en heeft geen contacten bij de Rederijkers.

4. Vrouwenbond van de Partij van de Arbeid.

Deze bond werd in ons onderzoek opgenomen, omdat de activiteiten in de eerste plaats cultureel gericht zijn en in veel mindere mate politiek en dan nog niet zozeer propagandistisch als voorlichtend.

De Vrouwenbond heeft in Noord-Groningen 19 afdelingen, waarvan slechts 5 reageerden op verzoek tot verstrekken van gegevens. De afdelingen zijn gevestigd te:

Zuidhorn (1925), Winsum (1928), Oldehove (1930), Kloosterburen (1954), Loppersum (1956), Aduard, Baflo, Bedum, Eenrum, Ezinge, Garmerwolde, Middelsestun, Onderdendam, Oosterhogebrug, Uithuizen, Usquert, Warffum, Westeremden, 't Zandt.

De afdelingen die voor de oorlog opgericht zijn behoorden tot de S.D.A.P.

Om een indruk te geven van de activiteiten volgen twee voorbeelden van programma's van een winter:

a. gezellige avond met verloting van handwerken; voorlichting I.V.V.; kookdemonstratie; meifeest-organisatie; zomerfietstocht; naaicursus; lezing C.U.W.; voorlichting Gezinsbegrotingsinstituut; lezing "Achter het ijzeren gordijn"; vrouwendag op Vormingscentrum der N.H.Kerk "de Breede".

b. Lezing over Indonesië; lezing over stemrecht vroeger; film over Denemarken; film over brandbestrijding; inleiding over geestelijke vrijheid; inleiding over Engeland en het Suezkanaal; excursie naar een pottenbakkerij; boekbespreking.

Het ene voorbeeld geeft meer clubactiviteiten aan, terwijl het andere sterker een voorlichtingskarakter heeft. Dit ligt aan de opvatting van een afdelingsbestuur. Centraal wordt een lijst van sprekers, films, excursiemogelijkheden en vacantietrips ter beschikking gesteld.

De leeftijdsopbouw van 6 afdelingen is bekend:

leeftijd	aantal	%
beneden 25 jaar	4	2.8
tussen 25 - 40 jaar	44	31.0
boven 40 jaar	95	66.2
totaal	143	100.0

De leeftijd ligt hoog, niet alleen van de oude afdelingen, ook de na 1945 opgerichte afdelingen hebben veel oudere leden.

Uit de gesprekken met vertegenwoordigsters blijkt, dat in de oudere garde het strijdpatroon nog niet is verdwenen en zij voor een deel nog leven uit (en in) de tijd van de S.D.A.P. Misschien is dit mede oorzaak van de geringe belangstelling van de jongeren.

De beroepsspreiding is als volgt:

code ber.	aantal
1	-
2	-
3	4
4	7
5	8
6)	112
7)	
8	6
9	7
totaal	144

De geografische spreiding is zeer gering, er wonen nl. van de 144 leden totaal 9 niet in eigen dorp (6.2%). Zie tevens kaart no. 3. Dit is een frappant verschil met de andere vrouwenverenigingen. Eén van de oorzaken kan zijn, dat deze beroepsgroepen meer in de dorpen wonen en bovendien niet over een auto beschikken.

Hoewel grote groepen middenstanders tot de P.v.d.A. behoren, zijn de fabrieks- en landarbeidersgroeperingen het meest vertegenwoordigd. Dit duidt ook op een traditie vanuit de S.D.A.P.

Samenvattend kan gezegd worden dat de Vrouwenbond van de P.v.d.A. een groep arbeidersvrouwen organiseert en deze een zekere culturele vorming geeft, welke in een soortgelijk programma vervat is als de andere niet-confessionele vrouwenverenigingen.

Mogen wij een gemiddelde aannemen van 28 leden per afdeling, dan zijn naar schatting 540 vrouwen in de Noord-Groninger afdelingen van de Vrouwenbond van de P.v.d.A. georganiseerd.

Hoofdstuk III.

MUSISCHE VERENIGINGEN.

Naast de verenigingen, welke algemene vorming nastreven voor haar leden, zijn er die, een speciale vaardigheid ter beoefening kiezen. Hiertoe behoren in de culturele sector de musische verenigingen. In Noord-Groningen kennen wij voor beoefening van instrumentale muziek de Harmonie- en Fanfarecorpsen en een klein aantal gezelschappen van mandoline- en mondorgelspelers.

Een aantal zangkoren behoren eveneens tot deze groep. Het toneelleven speelt zich af in Rederijkerskamers en een groot aantal kleine clubs.

Tenslotte is daar de folkloristische dansgroep, waarin men tracht de oude streekdansen te doen herleven.

De clubs, waarin de moderne dans wordt beoefend zijn op één na ("Sans rancune" te Eenrum) niet bekend.

Het aantal musische verenigingen in Noord-Groningen bedraagt totaal 252, wat duidt op een grote activiteit op dit terrein.

De verschillende verenigingen en hun werkterrein mogen hier ter bespreking volgen.

a. Muziek- en Fanfarekorpsen in N.Groningen.

In Noord Groningen zijn de Harmonie- en fanfarekorpsen in twee Bonden georganiseerd:

de Provinciale Bond van Harmonie- en Fanfarekorpsen in de Prov. Gron.,

en de Bond van Chr. Harmonie- en Fanfarekorpsen afdeling Noord.

Daarnaast zijn een aantal niet-aangesloten korpsen en mandoline- en mondorgelclubs.

Blijkens opgave van de gemeenten zijn er 67 muziekverenigingen in Noord-Groningen. Door de Bonden werden in 6 plaatsen nog een lid genoemd. Zodat het totaal ongeveer 73 moet zijn. Hiervan zijn aangesloten bij de

Provinciale Bond van Harmonie- en Fanfarekorpsen	: 22
Bond van Christelijke Harmonie- en Fanfarekorpsen	: 21
mandolineclubs	: 5
mondorgelclubs	: 5
accordeonclub	: 1
niet aangesloten korpsen	: <u>19</u>
totaal	73

Gegevens zijn bekend van de Prov. Bond van Harmonie- en Fanfarekorpsen van: 17 en van de Bond van Chr. Harmonie- en Fanfarekorpsen: 16.

Dit is een hoog percentage van de aangesloten verenigingen.

In fanfarekringen kent men de aspirantleden, die nog een instrument moeten leren bespelen.

1. Provinciale bond van Harmonie- en Fanfarekorpsen.

Deze telt de volgende leden:

Naam	Dorp	Jaar v. oprichting
De Eendracht	Ezinge	1816
Orpheus	Eenrum	1838
Triton	Winsum	1888
Opwaarts	Uithuizen	1895
n.b.	Leens	1897
Concordia	Bedum	1897
Boreas	Usquert	1899
Sereno	Tinallinge	1900
Aeolus	Oldehove	1900
St.Jozef	Uithuizen	1922
Harmonie	Garmerwolde	1923
St.Cecilia	Kloosterburen	1923
Fanfarekorps "Adorp"	Adorp	1926
Excelsior	Roodeschool	1933
Crescendo	Uithuizen	1936
O.B.K.	Uithuizermeeden	1938
Advendo	't Zandt	n.b.
Euphonia	Hornhuizen	n.b.
Euphonia	Warffum	n.b.
Lopp. Muziekver.	Loppersum	n.b.
Ons Ideaal	Grijpskerk	n.b.
Uno Animo	Zuidwolde	n.b.
Volharding	Ten Boer	n.b.

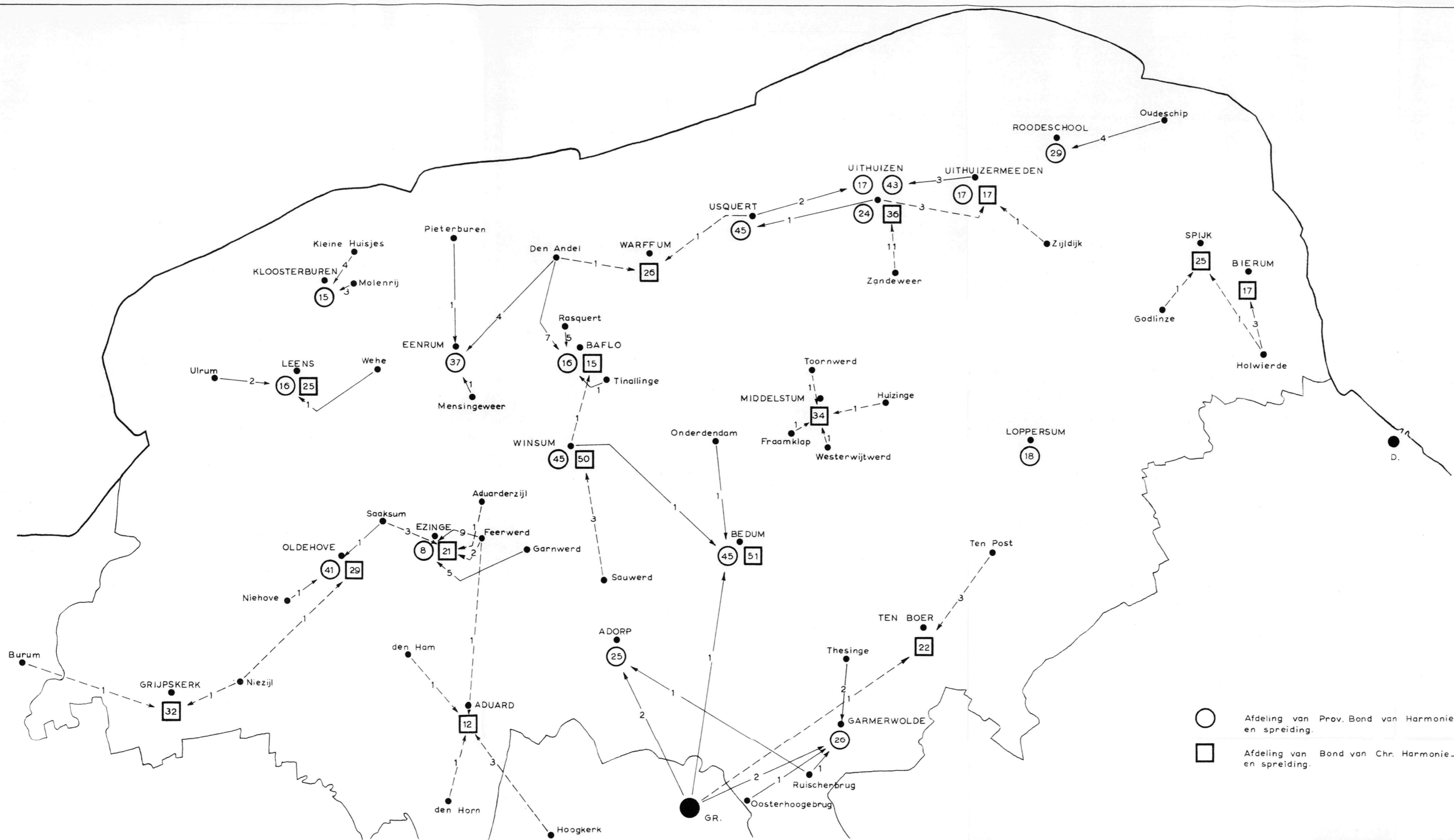
Het totaal aantal leden van de 17 korpsen waar gegevens over bestaan, bedraagt 534, w.o. 34 vrouwelijke leden, d.i. 6.2%. Voor de helft zijn deze lid van drumbands, die in 3 afdelingen gevormd zijn naast het gewone fanfarekorps. De leeftijd van de aspirantleden is laag, wat blijkt uit de totale opgave van de leeftijden.

	aantal	%
beneden 25 jaar.....:	259	48.5
tussen 25 - 40 jaar :	138	26.7
boven 40 jaar	137	25.8
totaal	534	100.0

Het gezamenlijk aantal donateurs is 2480. Uit het aantal donateurs en de leeftijd van de leden blijkt, dat deze verenigingen springlevend zijn. De grote bereidwilligheid, ook bij de Bond van Chr. Harmonie- en Fanfarekorpsen om gegevens te verstrekken en het relatief groot aantal inzendingen duidt eveneens in deze richting.

De geografische spreiding is zeer gering. Zie kaart no. 4. Gezien de plaats die een korps in het dorp zelf inneemt, is het begrijpelijk dat daar niet veel mensen van buitenaf aan deelnemen. Van de 534 leden wonen 65, d.i. 12.3% niet in het dorp waartoe de fanfare behoort.

Uit de beroepsstructuur blijkt, dat deze culturele uiting het meest beoefend wordt door mensen uit de oude middenstand en de arbeiders.

○ Afdeling van Prov. Bond van Harmonie- en Fanfarekorpsen met aantal en spreiding.

□ Afdeling van Bond van Chr. Harmonie- en Fanfarekorpsen met aantal en spreiding.

code ber.	aantal	%
1	21	3.9
2	2	0.4
3	5	0.9
4	56	10.4
5	158	29.5
6	126	23.7
7	79	14.7
8	77	14.5
9	12	2.0
	534	100.0

Hierbij moet worden opgemerkt, dat de landbouwers in de dorpen Garmerwolde, Oldehove en Adorp wonen; dus niet op het eigenlijke Hogeland en lid zijn van die korpsen, waarvan het grootste aantal leden bestaat uit middenstanders. De twee notabelen zijn een architect en een leraar in hetzelfde dorp. Van dat korps zijn geen landarbeiders lid, en de helft bestaat uit nieuwe middenstanders. Het contact in de Prov. Bond wordt onderhouden door de afgevaardigden in de algemene vergadering (eens per jaar) en door de leden in de concoursen, die ergens in de provincie gehouden worden. Zo'n concours is een enorme gebeurtenis: extra bussen rijden vanuit de gehele provincie. In een klassesysteem wordt wedstrijd geblazen. De beste groepen vallen in de Ere-afdeling.

2. Bond van Chr. Harmonie- en Fanfarekorpsen (Noordelijk district).

De leden van de Bond zijn gevestigd:

Naam	Dorp	Jaar v. oprichting
Wilhelmina	Bedum	1898
Excelsior	Baflo	1899
Laus Deo	Warffum	1899
Excelsior	Grijpskerk	1904
Pax et Amicitia	Ten Boer	1907
Soli deo gloria	Uithuizermeeden	1908
De Bazuin	Uithuizen	1918
Concordia	Middelstum	1919
De Bazuin	Winsum	1920
De Bazuin	Ezinge	1921
Juliana	Oldehove	1921
Juliana	Aduard	1924
Concordia	Spijk	1926
Wilhelmina	Leens	1933
Luinga	Bierum	1938
Harmonie	Loppersum	n.b.
Jehova Nissi	Stedum	n.b.
Oranje-Nassau	Ulrum	n.b.
Oranje Nassau	Uithuizermeeden	n.b.
Oranje	't Zandt	n.b.
Wilhelmina	Zuidhorn	n.b.

Het ledenaantal van de 16 afdelingen, waarvan gegevens bekend zijn, bedraagt 493, w.o. 11 vrouwen, d.i. 2.2%. Ook hier is een groot aantal jeugdleden.

	aantal	%
beneden 25 jaar.... :	212	42.8
tussen 25 - 40 jaar :	153	31.0
boven 40 jaar..... :	117	23.6
n.b. :	11	2.6
totaal	493	100.0

Het gezamenlijke aantal donateurs bedraagt van 15 verenigingen 2656, wat naar verhouding nog meer is dan bij de Prov. Bond.

Samenvatting:

Het totaal bekende aantal leden van 33 korpsen is 1027, d.i. een gemiddelde van 31 leden. Wij mogen aannemen, dat in de door de gemeenten opgegeven muziek- en fanfarekorpsen d.i. 62 (de mandoline- en andere muziekclubs niet meegerekend) actief betrokken zijn 1922 mensen, Het totaal aantal donateurs, dus passief betrokkenen, kan men schatten op 9950 (2656 + 2480 = 5136 voor 32 korpsen). Het hoge aantal donateurs en de gemiddelde leeftijd van de leden maken de conclusie gerechtvaardigd, dat deze culturele activiteit nog steeds uitdrukking geeft aan het gemeenschapsgevoel van de dorpelingen.

De meeste verenigingen hebben een respectabele ouderdom, maar geringe geldmiddelen. Dit heeft tengevolge dat men het instrumentarium al lang had moeten vervangen en aanvullen.

Hierin ligt voor vele korpsen een grote rem tot ontplooiing. Met behulp van subsidies is wel iets bereikt, maar door de bestedingsbeperking werden deze weer spoedig niet meer verleend.

Eén subsidie moet voor een korps ongeveer F 10.000.-- bedragen.

Uit de persoonlijke reacties op onze verzoeken om inlichtingen bleek, hoezeer de eigen dorpsfanfare de leden en het gehele dorp te harte gaat.

De korpsen vervullen een belangrijke rol in de dorpsgemeenschap, mede door de functie, welke zij hebben op feestdagen, bij optochten, kinderfeesten, huldigheden en nationale gedenkdagen.

Het is merkwaardig, dat in het gehele gebied slechts 2 muzikanten geregistreerd zijn.

Het gebrek aan ruimte om te oefenen is tevens een moeilijkheid voor de ontwikkeling van de korpsen. Wij komen hierop terug in hoofdstuk VII.

b. Zangverenigingen.

De zangverenigingen in Noord Groningen zijn volgens opgave van de gemeenten 100 in getal.

Van deze 100 zangverenigingen blijken te zijn

- 3 R.K. kerkkoren
- 19 N.H. kerkkoren
- 15 Kerkkoren van Geref. Gezindten
- 26 Chr. Koren
- 36 Koren zonder nader aanduiding van achtergrond.

Bij de Christelijke Bond van Koren en de Alg. koren in Groningen werd vergeefs herhaald beroep gedaan om medewerking teneinde gegevens te verkrijgen over deze verenigingen.

Het derde overkoepelend orgaan is de Bond van Arbeiders Zangverenigingen, die 5 afdelingen heeft in Noord Groningen met een totaal van 126 leden.

De afdelingen zijn in Baflo, Winsum, Oldehove, Zuidhorn en Usquert.

Alle leden zijn landarbeiders.

De geografische spreiding is zeer gering, slechts de afdeling Baflo is gelijkmatig verspreid over Baflo-Den Aniel, Warffum; verder zijn alle leden van een afdeling woonachtig in hetzelfde dorp.

De leeftijdsopbouw is:

beneden 25 jaar:	22
tussen 25-40 " :	56
boven 40 jaar:	<u>48</u>
totaal	126

waaruit blijkt, dat een geregelde toevoer van nieuwe leden is.

Het aantal vrouwelijke leden is 68

" " mannelijke " " 34

n.b. 24

Evenals in het rapport N.Holland (uitg. Prins Bernhard Fonds) bleek, is het vrouwelijk element hier sterk overheersend.

Veel van deze arbeiderszangverenigingen doen op de uitvoeringsavond van het jaar ook een kort toneelstukje om de eenzijdigheid te breken. Helaas zijn geen jaartallen van oprichting bekend.

Het strikt kerkelijk werk valt buiten ons onderwerp. De kerkelijk gebonden koren hier genoemd vanwege hun grote zelfstandigheid t.o.v. ander kerkelijk werk.

Naast de R.K. kerkkoren, die wèl een functie plegen te vervullen in de erediens- ten, beperken de protestante kerkkoren zich tot een uitvoering op enkele kerkelijke hoogtijdagen. Zij zingen ook vele liederen, die niet direct tot de kerkliederen behoren.

Dit heeft tengevolge, dat men een weinig actief kerklid kan zijn en toch enthousiast lid van "het" koor in het dorp dat de naam Geref. of N.H. draagt.

Samenvatting.

Gezegd kan worden, dat gebleken is, dat het enthousiasme voor zingen bijzonder groot is en ook verspreid is over het gehele gebied.

Kleine dorpen als: Feerwerd, Noorddijk, Engelbert, Ruischerbrug, Godlinze, Leermens, Noordwolde, Wirdum, Stitswerd en Garnwerd hebben als enige culturele vereniging een zangkoor.

Het zou interessant zijn te weten hoe de leeftijdsopbouw is en de beroeps-structuur in de zangverenigingen, vooral die niet kerkelijk gebonden zijn. Helaas zijn wij hier niet van op de hoogte. De arbeiderszangverenigingen met hun eenzijdige karakter, die ook nog in hun naam de strijd uitdrukken als "Strijdlust" en "de Stem des Volks" zijn op generlei wijze hiermee verbonden.

c. De Rederijkers.

In 1855 werd in Noord Groningen de eerste Rederijkerskamer opgericht met als doel leren spreken, improviseren, voordragen en toneelspelen in de Nederlandse taal, zoals het Bondslied uitdrukt:

"Wijden wij ons streven neêrlands schone taal,
Krachtig gloedvol, teder als der tonen schaal,
Wat der vaderen roemden, als hun kostbaar pand,
Houden, rederijkers, wij met eer in stand".

In 1867 kwam het Provinciaal Groninger Rederijkers Verbond tot stand, dat op het ogenblik 18 aangesloten Kamers telt in Noord Groningen met totaal 471 leden. (in 1957) 1)

Naam	Dorp	Jaar van oprichting	leden- tal	dona- teurs
Amicitia	Onderdendam	1855	32	28
Union	Usquert	1855	29	41
Streven naar Volsmaking	Kommerzyl	1857	25	41
Saffo	Loppersum	1860	30	62
Nicolaas Grijp	Grijpskerk	1862	27	54
't Huinsterland	Oldehove	1862	14	33
Praedinius	Winsum	1871	40	78
Vriendenkring	Ten Boer	1884	30	28
Thalia	Bedum	1901	19	60
Excelsior	Uithuizen	1903	27	58
de Egelantier	Hoogemeeden	1945	31	39
Alto	Ezinge	n.b.	24	50
Asinga	Ulrum	n.b.	38	76
Eendracht	Zuidhorn	n.b.	30	54
Iovivat	Garnwerd	n.b.	9	28
Nut en Genoegen	Holwierde	n.b.	17	91
Oefening en Volharding	't Zandt	n.b.	32	65
V.Z.O.D.	Noordhorn	n.b.	17	34
18			471	870

1) Gegevens uit een enquête van de Stichting voor Sociaal en Cultureel werk in de provincie Groningen en het Concoursprogrammaboekje der P.G.R.V. 1956.

In het midden van de vorige eeuw ontstond een grotere behoefte aan ontwikkeling bij de landbouwersbevolking, die ook financieel vooruit ging. Met de hulp van onderwijzers kwamen de eerste kamers tot stand; eerst alleen voor mannen. Aan het einde van de 19e eeuw werden zij ook voor vrouwen opengesteld. In het begin was het spreken en reciteren van meer belang dan het toneelspel. Toen het laatste eveneens werd beoefend begon men met introductie van meisjes voor de vrouwenrollen, pas veel later werd lidmaatschap mogelijk; trouwens eerst ook nog zonder stemrecht. Een stimulans voor de oefening in spreken en improvisatie waren de landbouwvoorlichtingscursussen, die voor veel boeren vrij moeilijk waren. Ook nu nog is reglementair vastgelegd, dat alleen zuiver Nederlands gesproken mag worden. Onderling wordt echter vaak Gronings dialect gebezigd!

Om lid te kunnen worden van een rederijkerskamer wordt men over 't algemeen gevraagd, over een nieuw lid wordt dan gestemd waarbij de meerderheid beslist. Officieel kan men zichzelf als lid melden. Dit gebeurt alleen bij nieuw-gekomenen of echtgenoten.

Bij uitzondering wordt men niet toegelaten. Als dit niet gebeurt, is dat echter vaak een geruchtmakende zaak. De mogelijkheid blijft dan bestaan om het bij een andere kamer te proberen, wat dan ook wel met succes beproefd wordt.

Dit is mogelijk, doordat de verhoudingen tussen de middenstand en landbouwers in de weidestreek een andere is dan in de kleistreek.

De beroepssamenstelling in de kamers wijst hierop.

De totale beroepsindeling is:

	aantal	%
1	324	69.7
2	1	0.2
3	29	6.2
4	55	11.3
5	43	9.3
6	-	--
7	-	--
8	1	0.2
9	18	4.1
	471	100.0

In de kamers te Bedum, Onderdendam, Zuidhorn en Noordhorn hebben de landbouwers niet de absolute meerderheid.

Aangetekend moet worden, dat van 29 onderwijzers, er 14 uit landbouwersgezinnen afkomstig zijn, 11 niet en van 4 is het onbekend.

De ene notabel is uit de streek afkomstig.

Beroepsindeling der Rederijderskamers in Noord-Groningen.

Dorp	1	2	3	4	5	6	7	8	9	tot.
't Zandt	22	-	2	-	-	-	-	-	-	24
Ulrum	33	-	2	1	1	-	-	-	-	37
Holwierde	13	-	3	2	1	-	-	-	-	19
Garnwerd	7	-	-	3	-	-	-	-	3	13
Hoogemeeden	27	-	-	-	4	-	-	-	-	31
Bedum	7	-	4	4	4	-	-	-	-	19
Onderdendam	14	-	2	11	6	-	-	-	-	33
Loppersum	21	-	5	4	-	-	-	-	2	32
Kommerzijl	25	-	-	-	-	-	-	-	-	25
Ten Boer	16	-	-	1	1	-	-	-	9	27
Uithuizen	24	-	-	1	-	-	-	1	-	26
Ezinge	12	-	3	3	4	-	-	-	-	22
Winsum	28	-	-	6	2	-	-	-	-	36
Usquert	28	-	-	2	-	-	-	-	-	30
Grijpskerk	20	-	-	3	3	-	-	-	-	26
Oldehove	14	1	-	2	3	-	-	-	-	20
Zuidhorn	3	-	5	10	9	-	-	-	2	29
Noordhorn	9	-	3	2	5	-	-	-	2	21
Tot.18 dorpen:	324	1	29	55	43	-	-	1	18	471

De leeftijdsgrenzen liggen bij 18 jaar en ongeveer 35 jaar. De bepalingen hieromtrent worden door elke kamer apart geregeld; meestal is een clause opgenomen dat bij huwelijk of bij het bereiken van een bepaalde leeftijd het lidmaatschap beëindigd moet worden. Hierdoor is ontstaan de rederijderskamer Réunion te Usquert welks leden te oud werden voor Union en nu buiten mededinging de rederijkerij trouw blijven.

De leeftijdsopbouw van 11 kamers, waarover deze gegevens bekend zijn, is:

tussen 15 - 20 jaar:	7
" 20 - 40 " :	244
boven 40 " :	24

De geografische spreiding van de "kamerleden" is groot. Zie kaartje no. 5.

In volgend staatje is het totaal aantal leden gegeven (1) naast het aantal dat niet in eigen dorp woont (2).

code beroepen	1	2	%
1	324	203	66
2	1	--	--
3	29	10	34.5
4	55	19	35.5
5	43	10	23.2
6	--	--	--
7	--	--	--
8	1	1	100
9	18	12	33

Door het bezit van een auto is de afstand geen bezwaar, bovendien bestaat de gewoonte om als men trouwt met een lid van een andere kamer (en dus eventueel verhuist) lid van de eigen kamer te blijven. Herhaaldelijk blijken man en vrouw lid van verschillende kamers te zijn.

Bij studie elders of werk ver weg (b.v. Den Haag) kan men nog jarenlang lid blijven van de kamer. Op de jaarlijks gehouden concoursen blijkt hoe deze leden van buiten komen om te kijken wat de "eigen" kamer presteert.

Er bestaat tussen de verschillende kamers een zekere rivaliteit, die tot uitdrukking komt op de concoursen en enig standverschil, wat merkbaar is door het verschillend toepassen van het ballotagesysteem b.v. De kamers uit Usquert, Ulrum, Uithuizen, Winsum en Oldehove staan hoger op de ranglijst dan Grijpskerk, Noordhorn, Zuidhorn en Onderdendam. Deze laatste kamer is altijd een middenstandskamer geweest, maar pas na 1945 de eerste landbouwer toetrad.

Aantoonbaar is het verschil in stand te maken door het aantal leden na te gaan van de verschillende Rederijderskamers, die tevens lid zijn van een tennisclub en van de dansclub "Sans rancune" te Eenrum.

Hoe verder in het Hogeland gelegen, hoe vaker men lid is van alle drie verenigingen en des te meer heeft de kamer een exclusief landbouwerskarakter.

Een kamer komt ongeveer 1 x per 14 dagen bijeen. Ieder heeft zijn vaste spreek- en voordrachtbeurt, waar streng de hand aan wordt gehouden.

Daarnaast wordt een toneelstuk ingestudeerd, waarbij zoveel mogelijk ieder de gelegenheid krijgt mee te spelen.

Het gebod alleen nederlands te spreken wijst erop, dat de neiging bestaat zich naar de stad te richten, meer dan het streekeigene te cultiveren.

Het hoogtepunt van het jaar is het concours van het Provinciaal Groninger Rederijders Verbond, dat om de beurt wordt gehouden in de plaatsen waar een grote zaal aanwezig is.

Een beschrijving van een concours moge hier ter illustratie volgen.

Een programma van gedichten en toneel wordt afgewerkt.

De gedichten op het concours 1956 waren:

J.S. Niehoff, "De Beerrups"
 Gabriël Smit, "Elegie"
 Hans Andreus, "Het lied van het morgenlicht"
 M. Nijhoff, "Het lied der dwaze bijen".

De gedichten in 1957:

Ben van Eysselstein,	"Het oude hoes"
M. Vasalis,	"Fanfare-corps"
A. v. Wilderode,	"Herfstlied"
J.C. Bloem,	"Eenzaamheid"

Een bepaald genre gedichten, van de vorige generatie en niet van de tijdgenoten-dichters. Deze spreken niet aan. Het moet begrijpelijke taal zijn.

Het toneelspel uitte zich in de volgende stukken:

1956: Tennessee Williams	"Lord Byron's liefdesbrief"
Henk Bakker	"Onder pseudoniem"
A. den Hartog	"De kaarten liegen niet"
R. Pertwee	"Olieverf of lippenstift"
J.B. Priestly	"Een glas bier"
D. van der Zee	"De bandiete"

Het gebodene maakt de indruk wat op platgetreden paden voort te gaan. Er bestaat weinig neiging iets te brengen wat zweemt naar avant garde van de jeugd.

Het programma wordt afgewerkt in een eivolle zaal (vandaar dat outsiders bijzonder moeilijk een plaats kunnen bemachtigen) waar de leden kamersgewijze aan lange tafels zitten.

Het concours neemt twee dagen en nachten in beslag, waarvan men het grootste gedeelte op een klapstoeltje geklemd tussen "kamergenoten" naar rechts resp. links kijkend de opvoeringen en de voordrachten ziet afspelen.

De schilden van de kamers hangen aan de muur. Voortdurend worden consumpties af- en aangedragen. Tussen ieder stuk is een lange pauze, tijdens welke men zich vertoedt in de gelagkamer en de kennissen uit andere kamers treft. De sfeer is enerzijds wat gespannen vanwege de ernst, die het wedstrijdelement erin brengt, anderzijds gemoedelijk omdat men elkaar kent, vrienden weer ziet en er-eens-uit is.

Opvallend is de strakke traditionele vorm waarin het feest gegoten is. Even opvallend is een zekere stijlloosheid in kleding: er werden avondjaponnen, cocktailjurken en trui met rok gedragen. Het gebodene was eerder traditioneel dan beziel met een drang, iets wezenlijks te brengen; het had iets vermoeids. De stukken ademen allen dezelfde geest van gezapigheid en onberoerdheid met de actuele gebeurtenissen of humor. De gedichten kabbelen voort in een romantische stijl, ver van de wereld van nu.

Hoewel de kamers uit jongeren bestaan, maken zij de indruk geconformeerd te zijn aan de traditie zonder behoefte tot vernieuwing te gevoelen.

Weliswaar zijn vele kamers bij de Nederlandse Amateur Toneel Unie aangesloten of oriënteert men zich uit liefhebberij op het beroepstoneel, maar daarvan is niet veel te merken.

Vanuit de standsorganisatie en het onderwijs wordt alle moeite gedaan dit conservatieve element te doorbreken.

Op zichzelf liggen in de Rederijkerskamers grote mogelijkheden voor culturele ontwikkeling van de jongeren in landbouwerskringen, deze worden echter niet voldoende benut.

d. Overige toneelverenigingen.

Op verzoek van de Stichting voor Sociaal en Cultureel werk in de provincie Groningen, vanwaaruit in samenwerking met de N.A.T.U. een onderzoek werd ingesteld in 1957 naar de omvang en activiteiten van de toneelverenigingen in Groningen, hebben wij slechts indirect gegevens verzameld over het amateurtoneel in Noord Groningen. Wat betreft de Rederijkerskamers hebben wij ons daar niet aangehouden vanwege de speciale plaats, die deze innemen in dit gebied als wij spreken van toneelverenigingen worden door de Rederijkerskamers aangesloten bij P.G.R.V. niet bijgerekend.

Het aantal door de gemeenten opgegeven toneelverenigingen in 1957 bedraagt totaal 60.

Het aantal toneelverenigingen, dat gegevens verstrekke bedraagt 28, dat is 47%.

Doordat zij ongeorganiseerd zijn en uit het dorpsleven zijn opgekomen is het bijzonder moeilijk deze groepjes amateurspelers te benaderen. Het is meer een informele groep, een onder-onsje, dat na enkele jaren ook weer kan ondergaan, bij gebrek aan nieuwe krachten of regisseur, om na enige tijd weer te herleven.

De werkzaamheid van deze groepen is, wat cultureel niveau betreft, niet bijzonder hoog. De functie in het dorpsleven moet echter niet onderschat worden. Jaarlijks verzorgt men een feestavond met bal na; vaak in samenwerking met de plaatselijke muziek- en zangverenigingen.

De toneelverenigingen zijn gevestigd in de volgende plaatsen:

Dorp	jaar v. oprichting	Dorp	jaar v. oprichting
Den Hoorn	1857	Warffum	1945
Uithuizen	1917	Kantens	1946
't Zandt	1917	Zandweer	1946
't Zandt	1917	Eenrum	1946
Oosterhogebrug	1926	Waterhuizen	1946
Den Andel	1928	Uithuizen	1946
Kloosterburen	1928	Wehe	1947
Usquert	1931	Uithuizen	1948
Mensingeweer	1935	Uithuizermeeden	1948
Warfhuizen	1937	Uithuizermeeden	1948
Usquert	1937	Uithuizen	1952
Westernieland	1945	Spijk	1953
Westeremden	1945	Kloosterburen	1955
Woltersum	1945	Adorp	n.b.

Uitgezonderd één vereniging, bestaan alle verenigingen korter dan 40 jaar, 16 verenigingen zijn na de 2e wereldoorlog opgericht. Dit is een merkwaardig verschil met de Rederijkerskamers, waarvan velen van ouder datum zijn. Helaas is niet na te gaan welke verenigingen tot 1940 bestaan hebben en nadien niet meer zijn her-opgericht.

De volgende gegevens zijn van de 28 verenigingen, welke gegevens verstrekten. Het aantal leden bedroeg in 1957: 424, een gemiddelde van 15, wat bepaald wordt door de aard van de activiteit. Hiervan zijn 207 vrouwen, 217 mannen.

De leeftijdsspreiding is als volgt:

beneden 25 jaar :	102
tussen 25-40 jaar:	173
boven 40 jaar :	98
n.b. :	51
Totaal :	424

Van deze verenigingen is niet bekend, of er een leeftijdsgrens of andere beperkende bepaling gesteld wordt voor het lidmaatschap, zoals bij de rederijkers.

13 verenigingen geven op donateurs te hebben, totaal 714; van 3 is dit onbekend en 12 hebben geen donateurs.

Opvallend is, dat de meeste toneelactiviteiten niet in een vereniging met wereldbeschouwelijke achtergrond zijn georganiseerd. Van de 28 geven 3 op een Christelijke vereniging te zijn en twee op sociaal democratische grondslag te staan.

15 verenigingen spelen stukken zowel in het Gronings als in het Nederlands. Dit wijst erop dat een positieve waarde aan het eigen dialect wordt gehecht en men zich er niet voor geneert.

De beroepsopbouw is nauwkeurig bekend van 19 verenigingen; van 4 ontbreken alle gegevens, 4 geven op: landarbeiders met fabrieksarbeiders en 1 geeft op: uitsluitend middenstand.

code ber.	aantal	%
1	6	2.2
2	-	-
3	7	2.5
4	55	19.1
5	34	14
6	108	38.3
7	20	7.2
8	18	6.7
9	34	14
	282	100

Verreweg de grootste groep blijkt uit landarbeiders te bestaan, daarbij gerekend de 4 verenigingen, die opgeven uit groep 6 en 7 leden te hebben, dan kan gezegd worden dat de sfeer van de verenigingen door deze groepen wordt bepaald. Dit verklaart tevens, waarom slechts 4 verenigingen van de 60, lid zijn van de N.A.T.U.

De verenigingen zijn in het dorpsleven opgenomen en een uitdrukking van groepsactiviteit, die weinig organisatie vraagt. Dit temeer daar de verenigingen klein moeten blijven als slechts één stuk tegelijk wordt ingestudeerd.

e. Folkloristische dansgroep "Zandweer".

Alhoewel "het dansen" als een culturele uiting gezien kan worden, hebben wij toch uitingen van de moderne dans niet in het onderzoek betrokken. Uit de opgaven van de gemeenten blijkt waar dansgelegenheden. Dit geschiedt in de café's. Er is de dansclub "Sans rancune" in Eenrum. Deze laatste club, bestaande uit leden uit landbouwkringen, komt in de winter eenmaal per maand bijeen. De leden wonen verspreid over het gehele Hogeland. Het lidmaatschap is vaak verbonden aan een lidmaatschap van tennisclubs, die eveneens voor het overgrote deel leden uit beroepsgroep 1. telt. Alhoewel het interessant zou zijn de

samenhang van deze lidmaatschappen, ook met de standsorganisaties en geografische bepaaldheid na te gaan, moeten wij dit nalaten, omdat het buiten ons bestek valt.

De enige ons bekende dansgroep, die georganiseerd is, is de folkloristische dansgroep "Zandweer", een voortzetting van de "Grunninger Daansers"; opgericht in september 1957. In feite is dit een heropricting. Het doel van deze groep is het optekenen, instuderen en uitvoeren van oude dansen uit de streek. Als nevenactiviteit ook het opsporen van oude costuums en voorwerpen, liederen en gebruiken, welke streekeigen zijn.

De vereniging telt 18 leden:

beneden 25 jaar	2
tussen 25-40 jaar	10
boven 40 jaar	6

Het zijn 10 vrouwen en 8 mannen.

Hiervan wonen 12 in Zandweer

2 in Rottum

4 in Uithuizen

Tot de beroepsgroep

landbouwer behoort	1
kweker en veehouder	11
oude middenstand	3
arbeiders	3
Totaal	18

Het is dus een middengroep in de bevolking en in leeftijd, die voor verenigingen in andere dorpen optreedt en demonstraties in costuums geeft.

Hoofdstuk IV.

PLAATSELIJKE INITIATIEVEN OP CULTUREEL TERREIN

Naast het verenigingswerk zien wij een aantal initiatieven op cultureel terrein, die de moeite van het vermelden waard zijn.

a. De leesgezelschappen.

In Noord-Groningen bestaan sinds het einde van de 18e eeuw leesgezelschappen, waarvan het hoofddoel is op een goedkope wijze lectuur te verkrijgen en over het gelezene van gedachten te wisselen. De ontwikkeling van een leesgezelschap wordt door J.S. van Weerden 1) beschreven. Hij spreekt over de verschuiving in de lezersamenstelling en daarmee de verandering in de aanschaf van lectuur van 1790-1950 te Leens. De werkwijze was als volgt: De "directeur" kocht een aantal boeken in en zond deze rond onder de leden. De leestijd was 14 dagen. Eens per jaar werden de boeken bij opbod verkocht. De eerste lezers waren intellectuelen; pas nadat de jonkers naar de stad trokken en de boeren een bestuurstaak kregen te vervullen, werden boeren lid van het leesgezelschap. Daarbij kwam, dat de boeren rijker werden en daardoor meer in de gelegenheid waren ontwikkeling en kennis op te doen. De eerste boeken handelden over historische, zedekundige, godsdienstige en staatkundige onderwerpen. Later werd meer lichte lectuur aangeschaft. Vanaf 1929 werden de aangekochte boeken niet meer verkocht, maar ging men een bibliotheek vormen. Bekende figuren in de Groninger geschiedenis, als prof. Dr. J.A. Uilkens en Geert Reinders waren lid van dit leesgezelschap. Tot op heden bestaan er leesgezelschappen, deels in departementen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen opgenomen; deels volledig zelfstandig zoals in Winsum en Westeremden. Wij beschikken helaas niet over een volledige lijst waar ouderdom en plaats van de leesgezelschappen op staan. Wij menen, dat zij nog steeds een functie vervullen en een stimulans tot ontwikkeling van haar leden betekent.

b. Kransen.

Het voortgezette onderwijs, ontvangen de meeste boerenzonen op de Rijks Middelbare Landbouwschool (v/h Landbouwwinterschool) of de Rijks Hogere Landbouwschool (v/h Middelbare Landbouwschool). Deze beide scholen hebben hun schoolverenigingen resp. "Ceres" en "Demeter", waar vanwege het verschil in niveau van opleiding ook een standsverschil naar voren komt. Dit is b.v. merkbaar aan de contacten met de boerendochters in de stad, de wijze van feestvieren en de culturele niveaus van de uitvoeringen. Het voortgezette onderwijs van de meeste boerendochters bestaat uit bezoek aan ULO en Landbouwhuishoudschool; de Meisjes-H.B.S. en Huishoudschool te Groningen of de H.B.S. te Warffum. Het Gymnasium valt min of meer buiten het gezichtsveld. De boerendochter gaat nooit naar een landbouwhuishoudschool op 't Hogeland, maar naar die, welke in Haren staat en over een internaat beschikt. De contacten van de boerenzoon en -dochter blijven in de stad gehandhaafd of worden aangeknoopt. Zij hebben hun eigen dansavonden in een bekende dansgelegenheid in de stad Groningen. Al meer dan 20 jaar komen de oud-klasgenoten van de bovengenoemde landbouwscholen bij elkaar. Er blijft een klein groepje over van de ongeveer 20 leerlingen tellende klassen; een gedeelte emigreert, een gedeelte wordt geen boer en een enkeling sluit zich niet aan. Zo'n groepje heet een krans.

Een lid, landbouwer van + 45 jaar oud, vertelde ons het volgende over zijn krans:

"Onze krans bestaat ruim 20 jaar en heeft 6 leden, die allen boer zijn en verspreid over de provincie wonen. Wij komen 6x per jaar bijeen, zodat men elke boerderij een maal per jaar bezoekt. Er is nog een 7e lid geweest tot 1940, die in N.O. Friesland woonde. Hij werd N.S.B.er en is toen geschrapt als lid.

Wij komen 's avonds van ongeveer 5-12 uur bijeen. Eerst gaan wij gezamenlijk de hoeve en het land rond om te zien hoe het gewas erbij staat. Daarna zit men thuis bijeen en bespreekt het nieuws van de streek, bv. waar boerderijen te koop of te pachten zijn, wie er dekvee heeft, hoe de prijzen zijn, enzovoort. Daarmee blijft men dus tevens op de hoogte van het vaknieuws in de provincie, er worden onderhands transacties afgesloten en men krijgt waardevolle tips van kransgenoten uit de betreffende streek".

Strikt genomen behoren de kransen niet tot het culturele leven, maar deze uiterst belangrijke groepen oefenen een grote invloed uit, welke niet in concrete gegevens zijn uit te drukken.

c. De Marnekring.

In het Marnegebied bestaan een aantal contactclubs, behorende tot de z.g. "Marnekring", waarvan de leden tussen 30 en 40 jaar zijn. Er wordt over allerlei culturele onderwerpen gesproken. Verdere organisatie is er niet; de leden kennen elkaar al uit ander verband, hetzij door het werk, hetzij door verenigingen.

d. Historische kring.

In 1953 werd door een aantal mensen in Leens en omgeving een historische kring gevormd, waar men onderwerpen behandelt betreffende de geschiedenis van de eigen streek. De leden komen 1x per maand bijeen. Soms vragen zij een spreker van buiten voor voorlichting en discussie. De leden zijn: 3 landbouwers, een gepensioneerd schoolhoofd, een tandarts, een arts en een lid van het "Zijlma-geslacht", een zeer bekende familie in deze streek.

e. Landbouwmuseum.

Vanuit de historische kring is in 1956 het initiatief genomen om van de oude state "Verhildersum", een landbouwmuseum te maken. Men is begonnen met de aankoop van oude gereedschappen enz. en stelt zich voor op den duur een kruidtuin aan te leggen en het museum tot een toeristisch interessant object te maken. Het aantal leden der vereniging bedroeg op 1 januari 1958: 250. Het bestuur bestaat uit oud-schoolhoofd, burgemeester, gemeentearchitect, arts en arbeider.

f. Discussiekringen der Groninger Maatschappij van Landbouw.

Alhoewel dit initiatief niet direct van de streekbewoners zelf is uitgegaan, maar van hun standsorganisatie, moet het toch vermeld worden. De R.K. en Christelijke jonge boeren worden op cultureel terrein opgevangen in de eigen organisaties. De liberale boerenzoons echter niet. Om ook hen een scholing te geven en interesse te kweken buiten eigen vakgebied, vormde de bovengenoemde Maatschappij een aantal discussiegroepen bestaande uit jonge

leden. In de streek wordt een mentor gezocht. De groep ontwikkelt zich naar eigen inzicht. Het werk met de discussiegroepen, te Leens en te Eenrum, verkeert nog in het experimentele stadium, maar behoort zeker tot het culturele werk in de streek.

Ongetwijfeld zijn in de streek meer moeilijk registreerbare initiatieven genomen, die vaak niet naar buiten optreden en onbekend blijven. Deze groeperingen hebben nog iets van het organisch verband van vóór de tijd, dat verenigingen hun intrede deden; geheel zonder verbinding met deze organisaties zijn zij echter niet. Bovendien zijn de kringen en kransen meestal van vrij recente datum.

Hoofdstuk V

PLAATSELIJKE EN REGIONALE CULTURELE CENTRA.

Een overzicht van de grootte, samenstelling en activiteiten van de verenigingen is niet voldoende om een inzicht te verkrijgen in de culturele situatie. Daarvoor is ook nodig te weten welke instituten in de streek bestaan, van waaruit invloed wordt uitgeoefend op het verenigingsleven.

In Noord-Groningen zijn enige van deze centra gevestigd.

In de eerste plaats zijn in een zeventiental dorpen dorpshuizen opgericht, die een rol spelen op plaatselijk niveau.

In Uithuizen is de „Kunstkring Noord-Groningen“ gesticht, waar men tracht door het brengen van beroepstoneel en -muziek een stimulans te geven aan de smaakontwikkeling van de streekbewoners.

Het Groninger Opleidingsinstituut voor Harmonie- en Fanfarekorpsen stelt zich de scholing van de beoefenaars van instrumentale muziek in de harmonie- en fanfarekorpsen ten doel.

Van enigszins ander karakter zijn de twee vormingscentra: de Volkshogeschool „'t Oldörp“ te Uithuizen en het vormingscentrum der N.H.kerk te Broede.

Het doel, dat men zich stelt in de vormingscentra is veelomvattend. Het zou misschien te omschrijven zijn als: een mentaliteitsverandering ten goede bewerkstelligen in de plattelandssamenleving in Noord-Groningen. Hierbij wordt in de Volkshogeschool de nadruk gelegd op het bindende element van de volksgemeenschap, vanwaaruit verschillende bevolkingsgroepen contact met en begrip voor elkaar moeten krijgen.

Het vormingscentrum der N.H.kerk werkt vanuit het Evangelie en tracht mensen uit verschillende beroepen en standen op hun eigen niveau te benaderen.

In beide instituten wordt de persoonlijkheidsvorming centraal gesteld, maar vanuit een andere achtergrond.

a. Dorpshuiswerk.

Het dorpshuiswerk in Nederland wordt samengebundeld door de Nederlandse Bond van Sociaal- en Cultureel Vormingswerk tenminste voorzover de huizen aan bepaalde eisen voldoen.

Bij de opzet van een dorpshuis spelen twee „Leitmotiven“ een rol. In de eerste plaats zoekt men naar een ruimte voor de beleving van de dorpsgemeenschap. Een plaats van samenwerking, waar iedere groepering vertegenwoordigd is, zowel religieus als sociaal, en waar activiteiten op touw kunnen worden gezet, waaraan ieder kan meedoen. Men geeft hiermee uitdrukking aan een ideaal, dat vooral na de tweede wereldoorlog opnieuw gesteld is: de dorpsgemeenschap, vaak geïdealiseerd van buitenaf, wordt bewust als waardevol erkend en het dorpshuis bedoelt een positieve bijdrage te zijn tot vernieuwde beleving daarvan.

Het tweede aspect is de verschaffing van ruimte voor vergaderingen, verenigingswerk en bijeenkomsten in dorpsbelang. De dorpen beschikken veelal niet over voldoende gelegenheid hiertoe en het dorpshuis, dat in tegenstelling met de café's geen winst hoeft te maken en geen alcohol verschaft, is een goede ruimte ten algemene nutte.

Deze twee doelen, die een rol spelen bij de oprichting van een dorpshuis, vindt men weerspiegeld in de wijze waarop een dorpshuisbestuur wordt ingericht: soms zijn zorgvuldig alle groeperingen vertegenwoordigd, soms alleen een aantal enthousiaste personen.

In de praktijk blijkt in Nederland, ook in N.Groningen, dat het tweede aspect het meest naar voren komt. Hiervoor zijn verschillende oorzaken.

De voornaamste oorzaak is wel de verzuiling. Met name de uiterst rechtse

groeperingen blijken geen prijs te stellen op vertegenwoordiging in een bestuur en gebruikmaking van het dorpshuis. Veelal heeft men daar annex de kerk een vergaderruimte, waar ook jeugd- en volwassenenwerk plaats vindt in eigen kring.

Een tweede oorzaak in Noord Groningen is de sterke sociale gelaagdheid, waardoor men elkaar niet graag in de vrije tijdsbesteding weer ontmoet, men stelt er geen prijs op samen in een club of vereniging te zijn. Bij het dorpshuiswerk in engere zin wordt de wenselijkheid daarvan vóórondersteld.

Tenslotte is het aantrekken en scholen van kader ten behoeve van het werk een teer punt, want men kan niet volstaan met een aantal goodwillenden, zij moeten bekwaamd en zelf weer geleid worden.

De clubs moeten zo goed functioneren, dat zij een groter aantrekkingskracht bezitten dan de vele passieve vormen van ontspanning.

Teneinde vanuit het dorpshuis inderdaad vat te krijgen op de gehele dorpsbevolking, lijkt het nodig, dat een geschoolde kracht daaraan verbonden is, die de continuïteit in het werk waarborgt en samen met een bestuur een koers kan vast stellen.

In Noord Groningen zijn 17 dorpshuizen, gegevens werden verstrekt over 14 dorpshuizen.

De dorpshuizen zijn gevestigd:

Dorp	jaar v. oprichting	Dorp	jaar v. oprichting
Westeremden	1923	Woltersum	1951
Zeerijp	+ 1925	Noorderhogebrug	1952
Loppersum	1928	Den Andel	1953
't Zandt	1936	Stitswerd	1954
Warfhuizen	+ 1938	Zijldijk	1956
St. Annen	1946	Kantens	n.b.
Baflo	1946	Oldehove	n.b.
Roodeschool	1949	Ten Boer	n.b.
Eenrum	1951		

Over het algemeen tracht men zowel eigen werk op te zetten als lokaliteiten te verschaffen aan verenigingen. Geen enkel dorpshuis heeft een aangestelde opgeleide kracht. 10 dorpshuizen zijn niet aangesloten in regionaal of Landelijk verband, 3 dorpshuizen zijn lid van de Nederlandse Bond van Sociaal- en Cultureel Vormingswerk, 1 dorpshuis wordt geëxploiteerd door het plaatselijk departement van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

Voor 11 dorpshuizen is de Stichtingsvorm gekozen, slechts 3 zijn een vereniging. Men geeft 6x op, dat de bestuursleden als vertegenwoordigers zijn aangesteld en 7 maal dat zij als persoon in het bestuur gekozen zijn.

De beroepsindeling van de bestuursleden is: (van 11 besturen bekend).

code beroepen	totaal
1	17
2	6
3	7
4	12
5	4
6	11
7	1
8	1
9	12

N.B. Van de 11 landarbeiders zitten er 5 in éénzelfde bestuur, dat vanuit de N.H. kerk benoemd is. Van de 12 onbekend zijn 6 huisvrouwen.

De meeste onderwijzers zijn hoofden van scholen, die een soort successie-recht hebben, doordat gewoonte is dat het hoofd der school voorzitter is van het dorps huis. Naar verhouding van ander cultureel werk en bestuurs-functies zijn hier veel notabelen en onderwijzend personeel bij betrokken. Het dorps huis is in 6 gevallen eigendom van de stichting.

- 6 keer gehuurd, w.o. 1 die 's avonds het dorps huis moet afstaan als klasselokaal van de school,
- 1 x door de Gemeente gratis ter beschikking gesteld en
- 1 dorps huisbestuur geeft op geen dorps huis te bezitten en gebruik te maken van een plaatselijk café en de lagere school om eigen activiteiten te ontplooiën. De ruimten in de dorps huizen bestaat 8 x uit twee lokaliteiten.
- 4 geven op meer ruimten ter beschikking te hebben en van
- 1 is het onbekend.

De outillage van het dorps huis blijkt op de traditionele ontspanningsmogelijkheden ingesteld. Er wordt een bibliotheek geëxploiteerd in 7 dorps huizen. Toneelaccomodatie vindt men in 5.

Er is nergens filmaccomodatie, grammofoon of T.V. Wel is in één dorps huis een radio, in één (een ander) is dansgelegenheid en in 4 dorps huizen is een muziekinstrument aanwezig (resp. 2 orgels en 2 piano's).

De bibliotheek van het dorps huis is een belangrijk punt. Van de 7 bibliotheken worden er 3 door Nutsdepartementen verzorgd en 4 door het plaatselijk hoofd der school. De bibliotheek is de trots van een dorps huis, waarschijnlijk omdat het iets concreets is, waar men gemakkelijker dan voor clubs- en verenigingswerk vrijwillige krachten voor werft.

De reeds genoemde tweedeling van eigen werk en zaalverhuur vinden we in praktisch alle dorps huizen.

Van de vergaderruimten wordt gebruik gemaakt door nagenoeg alle daarvoor in aanmerking komende instituten, zowel erediensten, catechisaties en gemeente-avonden als kleuterschool, consultatiebureau, naai- en kookcursussen, verenigingswerk voor jong en oud en bruiloften.

Met behulp van de huuropbrengst wordt het gebouw in stand gehouden en de concierge betaald. De subsidie is gering, mede doordat de meesten niet opgenomen zijn in groter verband. Slechts 1 dorps huis ontvangt Rijkssubsidie, geen

enkele provinciale subsidie, twee steun van het Nut en 8 een bijdrage van gemeentewege.

Vaak wordt een vaste contributie van de deelnemers aan de cursussen gevraagd en voor iedere activiteit van het dorps huis wordt eveneens een kleine bijdrage verwacht. Deze bedragen vallen echter weg tegen de kosten, die het exploiteren van een dorps huis met zich mee brengen.

Het eerste wat opvalt als wij de activiteiten, vanuit het dorps huis georganiseerd, overzien, is het improvisatorische karakter ervan. De dorpsavonden zijn op traditionele wijze opgezet. Traditioneel is het aantal lezingen en films per jaar. Het lijkt wat op een Nutsavond. Zij zijn voor ieder toegankelijk, maar worden door een vaste kring bezocht. Improvisatorisch zijn de pogingen om daarnaast een aantal cursussen en clubs op te zetten. Ieder jaar probeert men opnieuw in het winterscizoen met een aantal vrijwillige krachten er leven in te blazen, doch steeds blijkt de belangstelling matig te zijn en niet evenredig met de moeite, welke er vanuit het dorps huis aan wordt besteed. Losse cursussen worden gegeven in naaien, koken, allerlei knutselwerk, volksdansen en verkeersregels. Soms in samenwerking met de Stichting voor Sociaal en Cultureel Werk in de provincie Groningen.

De jeugdclubs specialiseren zich in zang, sport, knutselen, toneel en muziek.

Het aantal mensen, dat bereikt wordt is gering en de kinderclubs worden steeds door dezelfde groep (middenstandsjeugd meestal) bezocht. Bij de interviews sprak men overal in mineur over de eigen activiteiten; behalve de verdedtheid in het dorp zelf naar stand en geloof werd ook de financiële zijde veelal genoemd.

Het gebrek aan geschoolde leiding en een stimulans op cultureel gebied werd nergens geformuleerd, een algemeen onbehagen tegenover het eigen werk is echter wel merkbaar.

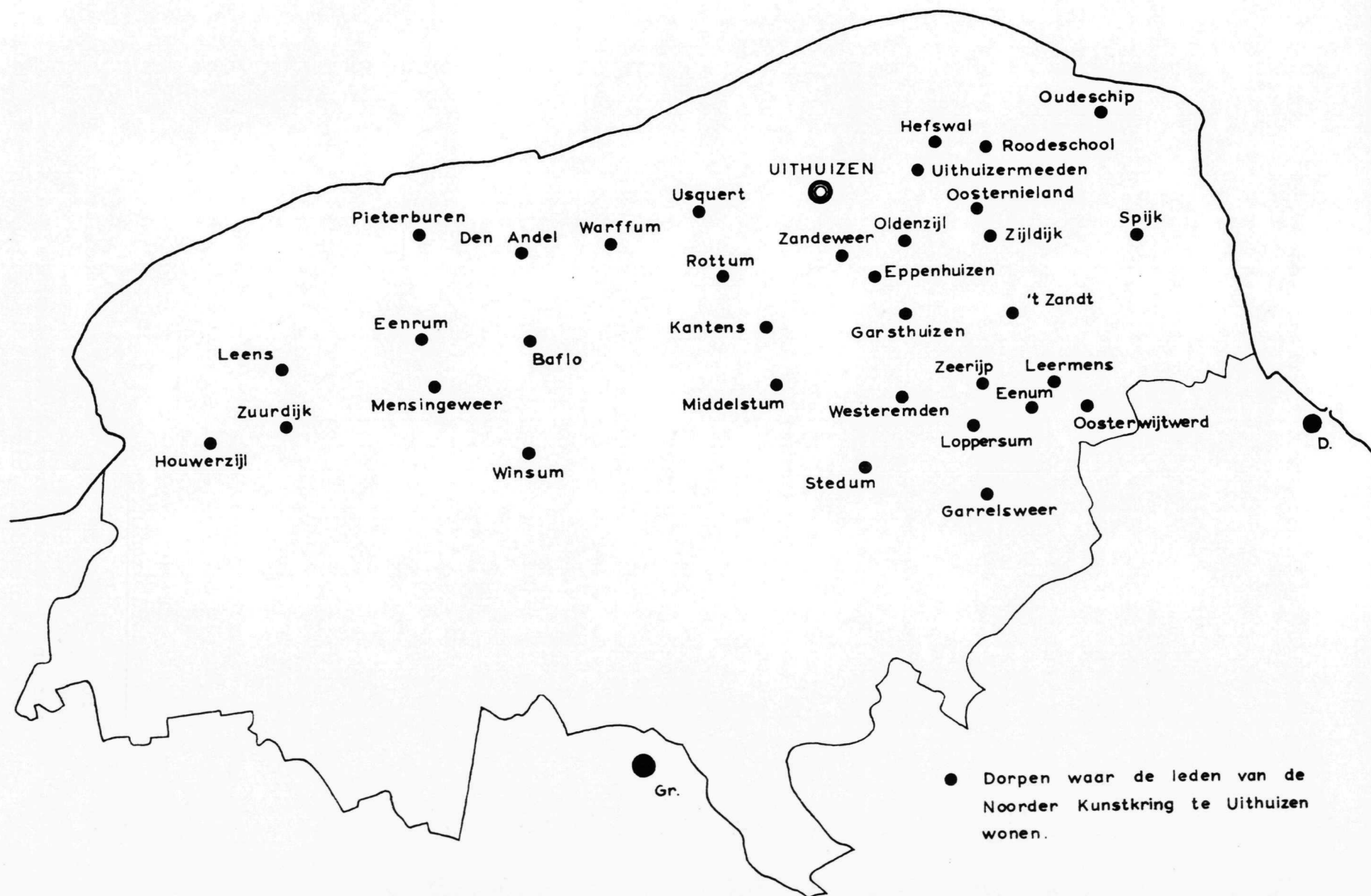
Wij noemden reeds het geringe aantal landelijk aangesloten dorps huizen. Incidenteel hebben 6 contact met het provinciale Opbouworgaan en 7 met plaatselijk kerkelijk werk. Dit laatste meestal in de vorm van steun van de N.H. Kerk of catechisaties en kerkelijk werk dat gehouden wordt in het dorps huis. De plaatselijke instanties blijven dus alleen op eigen niveau werken, waardoor men er mogelijkheid tot uitbreiding en scholing niet benut. Sinds 1 oktober 1957 is de Stichting Buurthuiswerk in Noord Nederland in het leven geroepen, die een vakkracht in dienst heeft ten behoeve van het Buurthuiswerk. Velen zijn daarmee nog onbekend of zien de mogelijkheden niet welke daarin liggen. Initiatief voor steun en advies van de zijde der Stichting dient echter van de dorps huizen zelf uit te gaan. Hiertoe moet een bestuur eerst duidelijk zijn wat zij van een vakkracht kunnen verwachten.

De kern ligt o.i. dan ook dieper. Weinigen realiseren zich in concreto welk doel zij zich precies voor ogen stellen bij het dorps huiswerk. Is dat geschied, dan kunnen pas daarna de hiaten gezien worden en pogingen aangewend om deze aan te vullen.

Intensieve voorlichting van buitenaf over de mogelijkheden in eigen dorp en de wijze van aanpak zullen een luisterend oor vinden.

b. Kunstkring Noord Groningen.

In 1940 werd te Uithuizen een bioscoop met toneelaccomodatie gebouwd. Deze bioscoop is de enige in Noord Groningen. Er zijn in allerlei plaatsen wel café's, waar enkele malen per week films worden gedraaid. In 1947 begon de bioscoopexploitant met de oprichting van de Kunstkring Noord

Groningen, een vereniging tot bevordering van de kunst. De bedoeling was tweeërlei: enerzijds door een vast ledental een financiële basis te scheppen en anderzijds nationale toneelgezelschappen en kunstenaars van meer dan regionaal niveau te laten optreden. Hiertoe waren reeds in 1946 toneelkleedkamers bijgebouwd voorzien van de nodige comfort.

Door de subsidieregeling gestimuleerde toneelspreiding, gelukte het de eerste jaren geregeld de gezelschappen Theater, De Rotterdamse Comedie, de Nederlandse Comedie etc. te laten komen. De bevolking van Uithuizen was niet gewend aan de stukken, die deze gezelschappen brachten, maar raakte eraan gewend en leerde deze waarderen.

Het animo voor lidmaatschap van de kunstkring was in 1957 zodanig, dat een wachtlijst moest worden aangelegd. Het ledenaantal bedroeg 1 januari 1958: 584, terwijl de zaal een accommodatie heeft voor 530 personen.

Sedert 2 jaar daalt echter het aantal gezelschappen, dat genegen is na Groningen nog een half uur te reizen. Uithuizen blijft een uithoek, die als de stad Groningen nauwelijks een gezelschap kan engageren, niet meer aan de beurt komt. Het cabaret krijgt nu een grotere plaats. In het programma van de winter 1957 - 1958 werden de volgende gezelschappen genoemd:

Nieuw Nederlands Toneel, Gezelschap "Johan Kaart", Het Zuidelijk Toneel, Wim Sonneveld, Jubileumavond van Charlotte Köhler.

De Kunstkring Noord Groningen trekt meer mensen naar de schouwburg dan de Groninger Schouwburg mede door het feit, dat men in de Groninger Schouwburg "vreemde" is; niet veel mensen kent en in Uithuizen alleen bekenden treft. Een rouleersysteem wat plaatsen betreft, die allen van dezelfde prijs zijn, (een abonnement van f.13.50 voor het hele seizoen) maakt de gebondenheid aan eigen schouwburg nog groter.

De beroepsbevolking is niet nauwkeurig bekend, naar schatting is 80% landbouwers, 15% middenstanders en 5% rentenierend.

De dorpen, waar de leden vandaan komen zijn:

Den Andel	1	Mensingeweer	3	Uithuizormoeden	39
Baflo	2	Middelstum	11	Usquert	63
Eenrum	6	Oldenzijl	2	Warffum	37
Eenum	3	Oosternieland	4	Westeremden	6
Eppenuizen	6	Oosterwiltwerd	2	Winsum	2
Garrelswear	4	Oude Schip	18	Zuurdijk	1
Garsthuizen	8	Pieterburen	20	Zandweer	10
Hefswal	4	Roodeschool	32	't Zandt	38
Houwerzijl	2	Rottum	17	Zeerijp	6
Kantens	2	Spijk	10	Zijldijk	20
Leens	4	Saxthuisen	8	Zuurdijk	1
Leermens	2	Stedum	4	n.b.	42
Loppersum	14	Uithuizen	39		

zie kaart no. 6.

De meeste moeten autobezitters zijn.

De belangstelling voor het toneel wordt ook vanuit de Rederijkerskamers gestimuleerd.

De bioscoop wordt tevens gebruikt voor schoolconcerten van de H.B.S. te Warffum en voor Jeugdtonaal.

Resumerend kunnen wij vaststellen, dat de Kunstkring Noord Groningen, ontstaan door persoonlijk initiatief, een wezenlijke functie vervult in Noord-Groningen. Het aantal zitplaatsen maakt, dat er een vrij laag maximum aan toeschouwers toegelaten kan worden. Het financiële plafond ligt daardoor te laag. Het zou de overweging waard zijn dit pogen te steunen om op nationaal niveau toneel in de provincie te brengen. Teveel wordt van de plattelanders verwacht dat zij hiervoor naar de stad zullen trekken. Daarbij komt, dat de Groninger Stadsschouwburg niet berekend is op een toevloed van het Ommeland.

c. Groninger Opleidings Instituut voor Harmonie- en Fanfarekorpsen.

Hoewel gebleken is, dat het aantal jonge leden bij de muziekkorpsen in Noord Groningen bevredigend genoemd mag worden, wil dat niet zeggen dat ook het spelpeil aan minimum eisen voldoet. Om dit peil te verhogen en de aspirant-leden in de gelegenheid te stellen een goede scholing te ontvangen, is in 1954 het Groninger Opleidings Instituut voor Harmonie- en Fanfarekorpsen opgericht. Het Anjerfonds verleende financiële steun bij de oprichting van de Stichting en subsidieerde daarna nog enige malen. Het werkgebied omvat de gehele provincie en het instituut is in de stad Groningen gevestigd.

Het doel van de stichting wordt omschreven als: "de bevordering van de instrumentale toonkunst voorzover deze plaatsvindt in de dilettanten harmonie- en fanfarekorpsen". (art. 3 der Statuten).

Dit doel tracht zij te bereiken door:

het organiseren van cursussen voor de aspirantleden en leden der harmonie- en fanfarekorpsen, het bevorderen van de totstandkoming van goede muziek voor de harmonie- en fanfarekorpsen, het bevorderen van de totstandkoming van goede leer- en oefenmethoden voor de harmonie- en fanfarekorpsen. (art. 4 der Statuten).

In het algemeen bestuur hebben vertegenwoordigers zitting van de Fanfarekorpsen, de Stichting Groningen voor Sociaal- en Cultureel Werk en de afdeling Groningen van de Vereniging van Nederlandse gemeenten.

De werkwijze in de eerste drie jaren is als volgt gegaan:

In september wordt aan alle muziekkorpsen een verzoek gericht of zij aspiranten hebben voor de beginnerscursus.

Het minimum aantal deelnemers per cursus bedraagt 12. De leraren zijn spelers van de Groninger Orkest Vereniging.

Het aantal cursisten per jaar is + 150 geweest van de leeftijd 13 - 23 jaar. Zo'n cursus bestaat uit 26 lessen, waar men praktijk en theorie geeft.

De Stichting blijkt aan een dringende behoefte te voldoen en sluit aan op de wens van de korpsleden zelf om betere opleidingsmogelijkheden en goede muziek. De aanvulling hierop om de muziekkorpsen in de provincie in stand te houden en te stimuleren is de subsidiëring bij de aanschaf en vernieuwing van het instrumentarium.

d. Vormingscentrum der N.H. Kerk "De Breede" te Warffum.

Het vormingscentrum kent geen aangesloten verenigingen, maar wenst service te verlenen en mee te werken aan cultureel sociaal en ontwikkelingswerk in de classis Winsum, welke 14 gemeenten omvat, die allen behoren tot het gebied van de Stichting Noord Groningen.

Bovendien gaat een stuk eigen werk uit van het centrum. Het vormingscentrum behoort onder de kerkelijke instellingen. Wij menen het toch in dit rapport te moeten noemen vanwege activiteiten, waarin zij betrokken is en die veel verder gaan dan pastorale zorg voor eigen kring.

Het werk van het vormingscentrum omvat de volgende sectoren:

- 1e. strikt kerkelijk vormingswerk waaronder een aantal avonden en bijeenkomsten vallen van lidmaten, predikanten en kerkeraadsliden en de organisatie van kerkedagen.
Deze sector blijft hier onbesproken.
- 2e. Het z.g. "samenlevingswerk", waarmede men tracht door samenwerking met een aantal bevolkingsgroepen uit de Noord-Groningse samenleving onderwerpen van streek-, stands- en maatschappelijk belang te bespreken. Deze bijeenkomsten worden gehouden op het Vormingscentrum in Breede en gedecentraliseerd in de verschillende dorpen om zoveel mogelijk mensen te bereiken.

De volgende groepen worden bereikt:

- a. Vrouwen op de "vrouwendagen". Via de vrouwenverenigingen wordt contact opgenomen. Er komen vrouwen uit de arbeiderswereld en enige uit de middenstand om te spreken over onderwerpen betreffende het gezin, de omgang met anderen en vrije tijdsbesteding. 95% van de vrouwen komt via de eigen vereniging en slechts 5% individueel. Afdelingen van de Vrouwenbond van de Partij v/d Arbeid komen evenzeer als de kerkelijk gebonden groepen. Met landbouwersvrouwen is op deze wijze geen contact.
- b. In samenwerking met de A.N.A.B. (Algemeen Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond) worden landarbeiders ontvangen en de streekproblemen besproken, waardoor men hoopt de horizon te verbreden en los te komen uit het traditionele denkpatroon. Bovendien zoekt men vanuit de A.N.A.B. naar nieuwe impulsen, nu het oude vakbewegingsidealisme niet meer het strijddkarakter van vroeger heeft.

Deze bijeenkomsten plegen gedecentraliseerd gehouden te worden. In 1957 zijn 4 bijeenkomsten gehouden met ongeveer 30 deelnemers per keer, komend uit de volgende plaatsen:

Baflo, Eenrum, Kantens, Leens, Middelstum, Rottum, Usquert, Warffum, Westernieland en Zoutkamp.

Uit het zuidelijk deel van Noord-Groningen kwamen geen mensen.

3e. De Sociologische dagen.

Om de streekbewoners bewust te maken van hun eigen problematiek wordt sinds 1955 1 x per jaar een sociologische dag gehouden, waar deskundigen spreken over de moeilijkheden en toekomstmogelijkheden van het Groninger platteland. De belangstelling hiervoor is groeiend en het contact van de streekbewoners met de onderzoekers en geïnteresseerden van buitenaf werkt stimulerend.

De onderwerpen waren in 1955: "de toekomst van het jonge platteland" 70 deelnemers.

in 1956: "de structuur van het Groninger platteland" 45 deelnemers

in 1957: "het platteland in de invloedssfeer van de stad" 109 deelnemers

in 1958: "het gezin in de plattelandssamenleving" 101 deelnemers.

De laatste twee bijeenkomsten werden georganiseerd in samenwerking met de Stichting Noord Groningen.

De beroepssamenstelling in 1957 en 1958 van de deelnemers was als volgt:

code beroep	1957	1958	1)
1	34	16	10
2	40	41	15
3	5	12	5
4	14	8	4
5	-	-	-
6	4	-	-
7	1	1	-
8	-	-	-
9	11	23	4
Totaal	109	101	

1) het aantal mensen, dat zowel in 1957 als in 1958 aanwezig was. De verschuiving in het aantal deelnemers is niet opvallend, behalve bij de landbouwers, waar de helft slechts terugkwam.

N.B. van de 11 van groep 9 in 1957 zijn 5 wethouders en 3 studenten
 " " 23 " " 9 " 1958 " 7 " , 6 raadsleden en
 " " 4 " " 9 " 1958 " 3 " en 1 student.

4e. Het culturele werk. Dit wordt sinds vier winters op kleine schaal gehouden. De bedoeling is de landbouwers ook op de "Breede" te laten komen en hen een cultureel verantwoord programma te bieden. Het aantal avonden per winter bedraagt 5 en wordt gevuld door lezingen, voordrachten en muziek. Deelname per avond ongeveer 70 personen. Van één winter is de deelname naar beroep als volgt:

code ber.	aantal
1	48
2	42
3	12
4	7
5	2
6	-
7	-
8	-
9	6
Totaal	117

Hieruit blijkt, dat inderdaad een andere groep bereikt wordt dan in het "samenlevingswerk".

Tot het culturele werk behoort ook een schuchter begonnen initiatief van de "Breederminstroels", een groepje van 5 mensen, dat één winter rondtrokken en 15 dorpsavonden gaven met muziek, zang en discussie over het gezin en vrijetijdsbesteding. Het gemiddelde aantal bezoekers bedroeg 50, wat een opmerkelijke belangstelling mag heten en zeker samenhangt met de bekendheid, welke de leden van deze groep in de streek hebben. In hoeverre dit werk een impuls voor eigen culturele activiteit kan zijn valt niet te bepalen, maar er blijkt belangstelling te bestaan.

- 5e. Het jeugdwerk. Deze sector valt eveneens buiten het bestek van het rapport.

Incidenteel heeft de "Breede" contact met de Volkshogeschool "'t Oldörp" en de "Rijkslandbouwwinterschool" te Groningen.

Samenvattend kan worden geconstateerd, dat het brede terrein, dat vanuit het vormingscentrum wordt bestreken en het contact met alle lagen van de bevolking hier een grote stimulans betekent voor culturele leven van de gehele streek. De geringe kerkelijke gebondenheid van de lidmaten van de N.H. kerk maken de overgang van kerkelijk-niet kerkelijk zeer vloeiend en daardoor de scheidingslijn voor een dergelijk vormingscentrum ook niet zo duidelijk als dat in de Gereformeerde groeperingen tot uitdrukking komt.

e. Volkshogeschool "'t Oldörp" te Uithuizen.

In 1936 is deze volkshogeschool met behulp van jonge werklozen gebouwd en vanaf 1 januari 1956 "'t Oldörp" opgenomen in de vereniging van Volkshogescholen in Nederland.

In tegenstelling met het volkshogeschoolwerk in Denemarken, waar de bezoekers uit alle bevolkingslagen enige maanden te zamen wonen en werken, is het Nederlandse volkshogeschoolwerk meer gebaseerd op cursuswerk van hoogstens enkele weken en vele weekends, waar geprobeerd wordt om verschillende sociale groepen met elkaar in contact te brengen.

Op het Hogeland is dit een zware taak. De aanknopingspunten tot kennismaking met de volkshogeschool worden gezocht via organisaties; hetzij vakverenigingen, hetzij opleidingen of verenigingen. Pas via de daar gelegde contacten is het mogelijk om vrijwillige individuele deelname te verkrijgen om zodoende de volkshogeschoolgedachte gestalte te doen krijgen.

De contacten met de kweekscholen en landbouwscholen, zowel de hogere als de middelbare uit Groningen (stad) zijn tot een vast programmapunt geworden.

Dit zal over een aantal jaren zeker vruchten afwerpen. Een jonge generatie boeren uit Groningen komt in schoolverband op "'t Oldörp".

In de 3-klassige Rijks Hogere Landbouwschool in Groningen, waren in de cursus 1957-1958 van de 138 leerlingen 60 uit Groningen (prov.) afkomstig.

In de 2-klassige Rijks Middelbare Landbouwschool in Groningen waren in de cursus 1957-1958 van de 102 leerlingen, 78 uit Groningen (prov.) afkomstig.

In samenwerking met de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond (ANAB) worden cursussen voor landarbeiders georganiseerd, waarvoor zowel werkgever als werknemer tijd en geld beschikbaar stellen. Een enkele maal is er een contactdag tussen boeren en landarbeiders, waarbij dan steeds deze zo uitgenodigd worden, dat van de beide categoriën geen mensen uit hetzelfde dorp komen, teneinde de openheid in het onderlinge gesprek te bevorderen.

Vanuit de kweekscholen wordt de gang naar de volkshogeschool van de onderwijzers zeer sterk gestimuleerd en inderdaad komen enkelen "'t Oldörp" later bezoeken.

De aantallen deelnemers uit het Hogeland is procentsgewijze zeer gering. Van het totale aantal deelnemers van 1 januari 1956 tot 1 juni 1957, d.i. 342, zijn 149 (43.5%) afkomstig uit het gebied, dat de Stichting Noord Groningen omvat, afgezien van de stad Groningen. De scholen zijn uiteraard niet meegerekend.

Teneinde een indruk te geven van de stof, welke in de cursussen wordt verwerkt volgen hieronder een aantal programma's, zoals deze uitgevoerd zijn.

Jonge Boerencursus:

Wat wordt er in de industrie aan personeelsbeleid gedaan?

De ontwikkeling van de laatste 50 jaar.

Wisselwerking stad en land.

Dorpssamenleving op het Groninger Platteland.

Nederlandse litteratuur.

Vincent van Gogh.

Moderne schilderkunst.

Landarbeiderscursus:

Inleiding over de Groninger Provincie.

Hoe ziet een boer de toestand van vandaag?

Hoe ziet een arbeider de toestand van vandaag?

Nederland en Europa.

Boekbespreking "Tranen over Johannesburg".

Uit Groninger Schrijvers.

Afwatering en landaanwinning.

Onderwijzerscursus:

Structuurveranderingen in de maatschappij.

De plaats van het gezin.

Invloed van de tijdsomstandigheden op de opvoeding.

Veranderend normbesef.

Moderne poezie.

Handenarbeid.

Samenvattend kan gezegd worden, dat een Volkshogeschool een zware taak heeft in Noord-Groningen. De uitbouw van het werk zal hoofdzakelijk bij de jongeren moeten beginnen. De Volkshogeschool heeft een zeer wezenlijke bijdrage te leveren aan de Noord-Groningse samenleving nl. steun bij de Groninger om het oude patroon te verlaten en nieuwe, meer aangepaste verhoudingen te scheppen.

Hoofdstuk VI

COÖRDINERENDE EN STIMULERENDE LICHAMEN.

De veelheid van organisaties in het verenigingsleven dringt tot een zekere coördinatie. Een aantal instellingen beijveren zich deze te bevorderen.

In Noord-Groningen zijn hier werkzaam de Stichting Groningen voor Sociaal en Cultureel werk en de Stichting Noord-Groningen.

Daarnaast zijn enkele landelijke instituten, welke, door service te verlenen op één gebied, het peil op dit terrein trachten te verhogen.

Hiertoe behoren de Stichting Buurthuiswerk in Noord-Nederland, welke verbonden is aan de Bond van Sociaal en Cultureel Vormingswerk in Nederland; de Nederlandse Amateur Toneel Unie en de Christelijke Film Actie.

De Stichting Buurthuiswerk in Noord-Nederland is reeds ter sprake gekomen bij de bespreking van het dorps-huiswerk, de andere instellingen zullen nu de revue passeren.

a. Stichting Groningen voor Sociaal en Cultureel werk.

Tot de instituten, welke service geven, behoort de Stichting Groningen voor Sociaal en Cultureel werk, het opbouw orgaan voor de provincie Groningen, opgericht in 1948 en een rechtlijnige voortzetting is van de Groninger Vereniging voor Sociaal en Cultureel werk.

Het werk van de in 1930 opgerichte vereniging voor opbouwwerk in de provincie Groningen werd eveneens overgenomen.

Het doel der stichting, omschreven in art. 3 der Statuten, is:

onder inachtneming van de geestelijke verscheidenheid der bevolking een centrum voor het sociale en culturele werk in de provincie Groningen te vormen en in stand te houden.

Het is een semi-officiële instelling onder voorzitterschap van de Commissaris der Koningin en werkt tussen particulier initiatief en overheid.

Als zodanig verleent de Stichting service aan culturele activiteiten in Noord Groningen.

De wijze, waarop de stichting haar doel tracht te bereiken is omschreven in art. 4 der statuten dat onder anderen de mogelijkheid opent tot

- 1e. Hulp bij opzet, financiering en inhoud van het werk van een aantal dorps-huizen.
- 2e. beheren en uitkeren van culturele fondsen.
- 3e. hulp bij de stichting van het opleidingsinstituut voor harmonie- en fanfarekorpsen in de provincie Groningen.
- 4e. samenwerking bij sociologisch onderzoek en het verschaffen van documentatiemateriaal.
- 5e. het instituut voor jeugd- en ontwikkelingswerk.

Ad 5.

Dit instituut verzorgt kadercursussen en korte training van leiders en potentiële leiding van jeugd- en volksontwikkelingswerk. Deze cursussen bestaan uit algemeen inleidende cursussen en een serie avonden betreffende handenarbeid, volksdansen, toneelspelen en binnenspelen.

Bovendien worden de volgende hulpmiddelen ter beschikking gesteld:

costuums, bibliotheek (bevattende voorlichtingswerk en leidraden voor het werk), een filmtoestel met geluidsprojector en een poppenkast met attributen.

Eveneens wordt van advies gediend bij voortkomende moeilijkheden in het jeugd

en volksontwikkelingswerk. Men heeft vanuit het jeugdwerk en de dorpshuizen incidenteel contact met dit instituut voor cursussen zowel als voor huur van het materiaal.

De werkwijze is zodanig, dat de organisatie zelf om hulp moet vragen.

Voor de Stichting geldt in dit opzicht hetzelfde als voor service van de Stichting Buurthuiswerk Noord-Nederland: Eerst moeten de organisaties zelf tot een zekere klaarheid gekomen zijn over hun eigen doelstelling vóórdat zij deskundigen van buiten met succes in het eigen werk kunnen introduceren. En daar ligt nu juist het zwakke punt in de brug van vrijwillige werkers in de dorpen naar de deskundigen van elders.

b. Stichting Noord-Groningen.

De in 1955 opgerichte Stichting Noord-Groningen beoogt de streekontwikkeling van het Noord-Groningse plattelandsgebied. Ze wil de economische, sociale en culturele belangen van dit gebied bevorderen, waarbij studie en coördinatie en het stimuleren van initiatief meer op de voorgrond staan dan zelfstandige werkzaamheden. De Stichting heeft een culturele commissie ingesteld, die in november 1957 een voorlopig rapport publiceerde. In dit rapport wordt gewezen op de ongunstige omstandigheden, die het opbouwwerk op het Noord-Groningse platteland belemmeren: de grote standsverschillen, de verzuiling en de zwakke positie van de kleinste woonkernen, waar een gebrek aan leidinggevende krachten heerst.

Intussen nam het bestuur van de Stichting Noord-Groningen het initiatief het voorlopige rapport van haar culturele commissie te doen volgen door een diepgaand onderzoek naar de gehele economische, sociale en culturele situatie in de plattelandsgemeenten, die bij de Stichting aangesloten zijn. Dit onderzoek, uitgevoerd door een vijftal samenwerkende instituten (Soc. Inst. Rijksuniversiteit - Groningen, de N.E.T.O. te Groningen, de Prov. Plan. Dienst in de prov. Groningen, het Sociogr. Inst. van de Landbouwhogeschool te Wageningen en het Landbouw Econ. Inst. te Den Haag) was in 1958 nog in volle gang.

c. Nederlandse Amateur Toneel Unie.

Tot de instituten, welke deskundige steun willen geven aan een sector in het culturele leven behoort tevens de N.A.T.U. Dit is een landelijke organisatie, welke zich als doel stelt leiding te geven aan het amateurtoneel, dit toneel te bevorderen en te ontwikkelen in artistieke, aesthetische, technische en organisatorische zin (art. 2 der Statuten).

Leden van de N.A.T.U. kunnen zijn: rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen of stichtingen, die de toneelspeelkunst beoefenen of doen beoefenen, mits het spelend ensemble uit amateurs is samengesteld (art. 5, lid 1 der Statuten).

Teneinde de steun te kunnen geven heeft de N.A.T.U. een landelijk adviseur en een aantal provinciale adviseurs. In de provincie Groningen is een provinciale adviseur aangesteld. De voornaamste service, welke de N.A.T.U. biedt, bestaat uit:

- a. adviezen en cursussen door de provinciale adviseur en eventueel rechtstreeks vanuit het algemeen secretariaat te Utrecht.
- b. gebruik van de uitleenbibliotheek voor het amateurtoneel.
- c. lidmaatschap op het orgaan van de N.A.T.U. "Het Amateurtoneel".
- d. reducties op muziek- en toneelauteursrechten en boekjesaankoop voor het verkrijgen van opvoeringsrecht.

Van deze N.A.T.U. zijn in Noord-Groningen 17 verenigingen lid, w.o.

De werkwijze van het Instituut is zodanig, dat de organisatie zelf om hulp moet vragen. Het Instituut biedt regelmatig zijn hulp aan; het geeft nl. door verzending van een 3 x per jaar verschijnend mededelingenblaadje aan alle belanghebbende organisaties en door het geven van korte mondelinge uiteenzettingen, zo mogelijk met tentoonstelling, op provinciale en regionale bijeenkomsten een overzicht van alle servicemogelijkheden.

De Groninger Stichting, het provinciaal opbouworgaan, speelt niet alleen op lokaal, maar ook op regionaal en provinciaal niveau eveneens een passieve en tot op zekere hoogte een actieve rol, met dien verstande, dat bij de actieve rol een grote omzichtigheid zeer in het bijzonder op plaatselijk niveau, wordt betracht. Het is dus niet noodzakelijk, dat de organisatie (of personen) eerst zelf tot een zekere klaarheid over hun eigen doelstelling zijn gekomen, vóórdat zij de hulp van het opbouworgaan kunnen inroepen.

14 leden van het Provinciaal Groninger Rederijders Verbond, in de volgende plaatsen: Bedum, Ezinge, Garnwerd, Grijskerk, Hoogemeeden, Kommerzijl, Loppersum, Oldehove, Onderdendam, Ulrum, Usquert, Winsum.

In de afdeling Hogeland van de N.A.T.U. zijn opgenomen: de toneelverenigingen "Zigo" te Kantens

"Amicitia" en "Vondel" beiden te Uithuizen

"Kunst en arbeid" te Usquert.

Niet opgenomen in de afdeling is het lid "Piaccardo" te Pieterburen.

Van de 18 rederijderskamers zijn 12 N.A.T.U.-lid. Van de 60 overige toneelverenigingen zijn 4 lid.

Een van de redenen van een zo gering aantal leden van de andere toneelverenigingen is de eis van de N.A.T.U., dat de vereniging rechtspersoonlijkheid moet bezitten en dat is bij zeer veel verenigingen niet het geval. Hierdoor valt wel een grote groep buiten de service van de N.A.T.U. Deze verenigingen blijven weinig grijpbaar om direct te beïnvloeden.

d. Christelijke Film Actie (C.F.A.)

De filmvertoningen in Noord-Groningen vinden plaats op commerciële basis: In de bioscoop van Uithuizen en in enkele dorpen worden in café's films gedraaid. Op niet-commerciële basis werkt de christelijke film actie, een nationale instelling. Deze heeft een aantal leden in Noord-Groningen en vertoont daar op aanvraag films en verzorgt tevens de bediening. De leden zijn stichtingen en verenigingen, die rechtspersoonlijkheid hebben. De doelstelling is: "het dienstbaar maken van de film aan de geestelijke, zedelijke en culturele ontwikkeling en aan de ontspanning van ons volk". Hiertoe worden films van allerlei inhoud gebracht en jaarlijks wordt een programmaboek uitgegeven.

In de volgende dorpen zijn leden van de C.F.A.:

Bedum, Bierum, Ten Boer, Kommerzijl, Loppersum, Stedum, Uithuizen, Uithuizermeeden, Ulrum, Visvliet, Warffum.

Hiervan laten twee leden geen films draaien. Bovendien heeft de C.F.A. het afgelopen jaar incidenteel films gebracht in Aduard, Kantens en Middilstum.

Aangezien het onderzoek naar de invloed van de moderne communicatiemiddelen buiten ons bestek valt, moeten wij met de opsomming van deze service in Noord-Groningen volstaan.

Hoofdstuk VII

INVENTARISATIE VAN DE ONTSPANNINGS- EN VERGADERRUIMTEN IN NOORD GRONINGEN.

Het culturele leven in een gemeenschap speelt zich af in een rijk geschakeerd patroon van groepen. Eén van de voorwaarden tot goed functioneren van dit aspect van het leven is ruimten beschikbaar te hebben, waarbinnen deze groepen haar activiteiten kunnen ontplooiën.

Teneinde een overzicht te verkrijgen van de beschikbare ruimten op het Noord Groninger platteland en de outillage, waarover men beschikt, werd aan de 25 gemeenten een verzoek gericht om inlichtingen. Hiervan verstrekten 17 gegevens, welke in dit hoofdstuk besproken worden.

In bijlage no. 2 wordt een overzicht gegeven van de beschikbare ruimten in café's en particuliere kerkelijke vergaderruimten met een schatting van het maximum aantal zitplaatsen per ruimte.

Om een indruk te geven in hoeverre deze ruimte voldoende is te achten voor de dorpen, resp. de kerkgenootschappen werden tevens het inwonertal per dorp en de zielenaantallen van de drie grootste kerkgenootschappen in deze streek, t.w. de Nederlands Hervormde Kerk, Gereformeerde Kerken in Nederland, Gereformeerde Kerken onderh. art. 31 opgenomen.

Het inwoneraantal per dorp is in zoverre onzuiver, dat het aantal verspreide woningen er niet bij gerekend is, maar apart genoemd. Aangenomen mag echter worden dat deze dermate regelmatig verspreid zijn, dat zij evenredig naar de inwoneraantallen over de dorpen in de gemeente verdeeld kunnen worden.

De opgaven van de kerkelijke gemeenten zijn evenmin zuiver, aangezien niet altijd vermeld is uit welke andere dorpen een aantal leden meegerekend zijn. De kerkelijke gemeenten vallen niet geheel met de burgerlijke gemeenten samen.

Het materiaal dat wij verkregen, kan slechts per gemeente in het dorp worden gezien. De samenstelling naar religieuze achtergrond per dorp is te verschillend om een algemene beschouwing vruchtbaar te doen zijn.

Toevallige omstandigheden kunnen er toe geleid hebben dat b.v. Kaakhorn met 289 inwoners geen café of andere ruimte heeft, en Rottum met 163 inwoners zowel café's als andere ruimte.

Wij mochten hier met de opmerking volstaan, dat de beschikbare ruimte over het algemeen te klein is. Dit is een geregeld terugkomende klacht van de dorpsbewoners. In hoeverre bepaalde dorpen wel over voldoende ruimten beschikken is slechts in ieder concreet geval te constateren.

De ouderdom van de gebouwen.

Met de kerkelijke vergaderruimten zijn niet bedoeld de ruimten, waarin de eredienst wordt gehouden, hoewel in een enkel geval dit tijdelijk wel het geval kan zijn.

gebouwen 1)	oud "tot zeer oud"	1800-'70	'71-1900	'01-'20	'21-'40	'41-'58	n.b.	Totaal
café	26	28	32+V5	14+V5	8+V8	4+V23	17	129+V41
Kerk.vergaderr.	5	5+V1	14	18+V1	18+V7	22+V18	13	95+V27
dorpshuis	1				2	4+V1		7+V
muziektent					2			2
verbouwd sch.lok.						5		5
Volkshogeschool					1	V1		1+V
andere ruimte		1	1		V1			2+V
Totaal	32	34+V1	47+V5	32+V6	31+V16	35+V43	30	241+V71

1) met V wordt bedoeld aantal verbouwingen.

Wij zien, dat 66% van de café's vóór 1900 zijn gebouwd, weliswaar werd totaal 36% van de opgegeven café's verbouwd. Dit neemt niet weg dat de ouderdom van deze ontspanningsruimten rijkelijk hoog mag heten.

Hofstee 1) geeft aan, dat "kroegen en herbergen in het Groninger Platte-land in de 18e eeuw een zeldzame verschijningen waren en eigenlijk alleen het zogenaamde rechthuis bestond. Maar in de 19e eeuw nam het gebruik van sterke drank geweldig toe en de kroegen rezen als paddestoelen uit de grond".

De laatste decennia zijn bijna geen nieuwe café's meer gebouwd. Destemeeer kerkelijke en particuliere vergaderruimten echter. 26.8% van de kerkelijke ruimte is na 1941 gebouwd en verbouwing vond plaats in 33% van het aantal opgegeven kerkelijke ruimten, waarvan verreweg de meesten na 1945.

Dit hangt ongetwijfeld samen met de opleving in de kerken in de laatste jaren en het nieuwe besef van verantwoordelijkheid voor de leden ook buiten de Evangelie-verkondiging in de strikte zin des woords.

Van de laatste jaren dateren de verbouwde schoollokalen en dorpshuizen, welke ruimte geven voor allerlei vergaderingen en andere bijeenkomsten van verschillende aard.

Deze lokalen hebben het voordeel boven een café, dat men niet aan het gebruik van een consumptie gebonden is en men in staat is zelf de sfeer te bepalen. Het aantal verbouwde schoollokalen doet vermoeden, dat een teruggang van het leerlingenaantal van de laatste jaren deze mogelijkheid geopend heeft.

De outillage van de café's.

De café's, van oudsher centrum van samenkomst voor vergadering en ontspanning, plegen ten gerieve van hun gasten accomodatie daarvoor te hebben.

In hoeverre de verschillende mogelijkheden werkelijkheid zijn geworden in de café's in Noord Groningen blijkt in bijlage no. 3, waar de outillage van de café's per dorp is opgenomen.

Hoewel gemeenlijk van de veronderstelling uitgegaan wordt, dat ieder dorp een café met biljart heeft, is dit bij 22 van de 59 dorpen (37%) niet het geval.

De 129 geregistreerde café's hebben totaal 83 biljarts.

Daarna komt het aantal radio's, hetwelk 63 bedraagt, wat betekent dat 49% van de café's daarvan voorzien is. De toneelaccomodatie is bij 52 café's

1) Hofstee "Het Oldambt" Groningen 1947 p. 229.

(40%) aanwezig; helaas is in het geheel niet bekend in welke staat het toneel is, of er kleedkamers zijn e.d.

Naar aanleiding van gegevens, verstrekt bij de enquête gehouden door de N.A.T.U. en de Stichting voor Sociaal en Cultureel werk mag verondersteld worden, dat de toestand niet erg rooskleurig is.

Het aantal grammofoons of jukeboxes is 34, d.w.z. in 26% de café's.

Hierbij is helaas niet duidelijk hoeveel ervan jukeboxes zijn.

Dit is een nieuwe vorm van muziekbrengen, die de laatste tijd meer en meer in zwang komt. Een grammofoon is gemakkelijk aan de luidspreker van de radio te verbinden en wordt alleen door de caféhouder en diens personeel bediend.

De jukebox daarentegen geeft de bezoeker de gelegenheid een eigen plaat te kiezen en zoveel te laten spelen als hij belijft, zolang hij maar geld in de automaat werpt.

Deze vorm van zelfbediening doorbreekt de huiselijke sfeer, welke in een gelagkamer kan zijn zolang de waard als gastheer optreedt.

Van enig andere orde is de gokautomaat, welke slechts in 5 café's aanwezig bleek te zijn. Deze is eveneens een gewillig instrument zolang er geld in wordt geworpen, maar eist slechts de aandacht van de speler en dwingt niet zoals de jukebox, ieder om ernaar te luisteren of in betrokken te worden.

De muziekinstrumenten, 30 w.o. 28 piano's, één harmonium en een accordeon, komen het meest in de hoofddorpen voor. Dit is in zoverre verklaarbaar, daar deze meestal in een aparte ruimte en niet in de gelagkamer staan voor feesten en bruiloften. In de kleinere café's, die alleen een gelagkamer hebben, de z.g. "jachtwaid", ontbreken de muziekinstrumenten.

Filmaccomodatie is in 16 café's aanwezig, hierbij is echter niet gespecificeerd, zodat niet bekend is of men zelf een projectietoestel heeft en zo ja, welke kwaliteiten en mogelijkheden de apparatuur heeft.

De nieuwe trekpleister naar de café's is de televisie, die in 12 café's wordt aangetroffen, dit aantal zal vrij snel omhoog gaan als de prijs daalt. Dat de televisie tot verhoogd cafébezoek leidt is trouwens nog niet bewezen.

Samenvatting.

Bijzonder onregelmatig over de gemeenten verdeeld zijn in de café's een aantal ontspanningsmogelijkheden. De kwaliteit is niet voldoende te beoordelen.

Wel kan gezegd worden, dat de outillage te wensen overlaat. Met name de toneel- en de filmaccomodatie verdienen de aandacht.

Door de invoering van jukebox, gokautomaat en televisie is het karakter van de café's de laatste tijd veranderd. De nadruk is meer op de commercie komen te liggen en minder op het gezamenlijk praten en bijeen zijn.

De biljarten spelen voor de mensen nog een grote rol als traditionele vorm van vrijetijdsbesteding.

De outillage van de kerkelijke vergaderruimten.

In Noord Groningen brengen de kerkelijke gemeenschappen een scherpe scheiding tussen de bevolkingsgroepen, welke in zekere zin de standsverschillen door-kruist. Bij de Nederlandse Hervormde gemeenten komt dit het minst naar voren, vooral daar, waar de leden een meerderheid in het dorp vormen. Voor het kerkelijk verenigingswerk zijn eigen vergaderruimten waar dit mogelijk is ingericht. Soms zijn deze lokalen voor andere groepen te huur, veelal ook niet. De outillage van deze vergaderruimten, waarin ook het jeugdwerk zich afspeelt geeft het volgende beeld. Zie bijlage no. 4.

Van de 59 genoemde dorpen hebben 11 (13%) geen kerkelijke vergaderruimte.

Het totaal aantal gebouwen of lokaliteiten bedraagt 84, waarvan 34 (40%) zonder enige outillage dan stoelen, tafel, verwarming en verlichting.

De 84 ruimten zijn als volgt onder de verschillende groeperingen verdeeld:

N.H. Gemeenten	41
Gereformeerde kerken	28
Ger.Kerken, onderh. art. 31	10
R.K. Kerk	3
Andere kerkgenootschappen	<u>2</u>
	84

De meest voorkomende outillage is het muziekinstrument; totaal zijn er 44, w.o. 39 orgels of harmoniums en 5 piano's. Toneelaccomodatie wordt in 18 lokalen gevonden (21.3%), over de kwaliteit is niets bekend; 11 hiervan behoren aan de N.H. gemeenten, 6 van de Ger. Kerken en 1 van de R.K. kerk.

Twee lokaliteiten der N.H. gemeenten hebben radio en één Gereformeerd centrum bezit een televisietoestel.

De 6 biljarten zijn als volgt verdeeld: 2 in lokaliteiten der N.H. gemeenten, 2 in een Gereformeerd verenigingsgebouw en 2 in een R.K. parochiehuis.

Samenvatting.

Over het algemeen blijkt, dat de outillage van de kerkelijke gebouwen niet erg bevredigend is te noemen.

Weliswaar zou nagegaan moeten worden voor welke doeleinden de lokalen precies moeten worden gebruikt, teneinde een scherp beeld te kunnen vormen over de grootte van de achterstand.

Het kerkelijk verenigingswerk valt buiten ons bestek, zodat wij hier niet verder op in kunnen gaan en slechts een overzicht van de feitelijke situatie geven.

Hoofdstuk VIII.

ENKELE AANTEKENINGEN OVER DE PLAATS VAN DE ONDERWIJZER IN NOORD-GRONINGEN.

Van oudsher heeft de onderwijzer op het platteland een belangrijke rol gespeeld als cultuurdrager en degene, die nieuwe initiatieven nam of stimuleerde op ontwikkelings- en ontspanningsgebied. In het midden van de 19e eeuw was de onderwijzer als een der notabelen van het dorp de aangewezen figuur om op allerlei terrein vraagbaak te zijn. Na de vroegtijdige initiatieven van de departementen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, werd vanaf + 1850 ook een begin gemaakt met het landbouwonderwijs, de Rederijkerskamers en ontwikkeling door zelfstudie. Dat betekende, dat de dorpsbewoners in dit opzicht langzaam maar zeker tot grotere activiteit kwamen.

Vooraf na invoering van de leerplicht in 1900 en de verdergaande differentiatie van het onderwijs groeide de ontwikkeling van de gehele dorpsbevolking en van de boeren in het bijzonder. De sociale positie van de onderwijzer verschoof. Bovendien kwamen er meer onderwijzers uit andere milieus dan het eigen. De eisen van hoofdacten en andere L.O.-acten werden hoger, zodat de onderwijzer, die eertijds veel gelegenheid had zich na schooltijd met het dorpsleven te bemoeien, vaak nog jaren lang zelf avondlessen in de stad bleef bezoeken.

Inmiddels is er toch steeds, vooral vanuit het verenigingsleven een roep om steun en activiteit gebleven.

Bij de interviews welke wij voerden, bleek dat vooral van de zijde der landbouwers de onderwijzer niet erg hoog wordt aangeslagen.

Teneinde enige indruk te krijgen van de plaats van de onderwijzer in het dorp en zijn bijdrage aan het dorpsleven deden wij een enquête uitgaan naar de 86 onderwijskrachten, die werkzaam zijn in vijf proefgemeenten t.w. Stedum, Loppersum, Leens, Eenrum en Aduard. Deze gemeenten zijn zodanig gekozen, dat zij, een bepaalde sociaal-economische structuur vertonende, als representatief voor alle Noord-Groninger gemeenten kunnen gelden.

Het betrof hier alle onderwijskrachten bij het Lager Onderwijs, U.L.O., Lagere Technische School en Landbouwhuishoudschool. De leeftijd van de 26 deelnemers aan het onderzoek was

beneden 25 jaar	:	2
tussen 25-40 jaar	:	8
boven 40 jaar	:	16
Totaal		26

Hoewel deze dus vrij hoog ligt, waren 16 korter dan 5 jaar in het dorp werkzaam; 4 tussen 5-10 jaar en 6 langer dan 10 jaar. Van de laatste 10 kan men veronderstellen, dat zij volledig in het dorp vertrouwd zijn en aangepast voorzover mogelijk.

Er bestaat een duidelijk verschil in de waardering van de eigen werkkring en de omgeving, waarin deze wordt vervuld. Hierbij is van belang of men in de eigen streek werkt of van elders komt. Het bleek, dat de beoordeling t.o. het werk als volgt lag:

	aantal	positief	matig	negatief
beoordeling door geboren Groningers	13	12	-	1
" " niet "	13	7	5	1
	26	19	5	2

De beoordeling van het dorp en de streek om erin te wonen kwam er wat minder af, n.l.

	aantal	positief	matig	negatief
Groningers	13	7	5	1
niet-Groningers	13	3	8	2
	26	10	13	3

Dit hangt ten nauwste samen met de beoordeling van de ontwikkelings- en ontspanningsmogelijkheden van het dorp en daarvan was het resultaat:

	aantal	goed	matig	slecht
Groningers	13	-	3	10
niet- "	13	-	3	10
	26	-	6	20

Het werk bevalt beter dan de streek. De belangstelling voor de school wordt voor 75% goed genoemd, voor 25% noemt men de belangstelling matig. Op de U.L.O.scholen ontbreken de kinderen van landbouwers en notabelen praktisch; de L.T.S. en de L.H.S. hebben bijna uitsluitend landarbeiderskinderen, die de U.L.O. niet "halen".

Alhoewel deelname aan het verenigingsleven op zichzelf nog geen maatstaf hoeft te zijn voor aanpassing in het dorpsleven is het toch tot op zekere hoogte een aanwijzing in die richting.

Iedereen is van de eigen onderwijzersvereniging (dus-niet-plaatselijk) lid en van het plaatselijke Nut en de Plattelandsvrouwen resp. vereniging van Huisvrouwen voor de dames. Van culturele verenigingen zijn niet veel lid, d.w.z.

toneelclub 2

hobbyclub 1, 4 echtgenoten beoefenen de zangkunst. Een aantal onderwijzers is bestuurslid van de volgende instellingen:

plaatselijke Culturele Commissie 1, Kerkkoor 2, Muziekvereniging 1, Museum 1, Dorpshuis 1, hobbyclub 1.

Dit betekent niet, dat van de 26 onderwijzers 7 bestuursleden zijn, sommigen zijn het van enige verenigingen tegelijk. Slechts twee geven op aan een jeugdgroep leiding te geven. De algemene indruk is, dat de onderwijzer niet zo actief is in het verenigingsleven als men vaak veronderstelt. Om nu een indruk te krijgen uit welk milieu deze onderwijzers komen volgt het staatje, waarbij de beroepsindeling van de vader en de eventuele echtgeno(o)t(e) gegeven wordt.

code ber.	beroep vader	beroep echtgen.
1	2	-
2	-	-
3	2	4
4	8	3
5	9	4
6	1	-
7	3	-
8	-	1
9	1	2
Totaal	26	14

Vier van de echtgenoten hadden geen beroep vóór het huwelijk. De meeste onderwijzers komen uit de nieuwe en de risicodragende oude middenstand. Dit maakt, dat zij van daaruit een tussenpositie innemen tussen landbouwers en arbeiders. De kennissenkring wordt in de volgende beroepsindeling opgegeven.

code ber.	kennissen
1	8
2	5
3	9
4	5
5	3
6	1
7	-
8	-

7 geven op kennissen in diverse beroepsgroepen te hebben, merkwaa- digerwijze geven twee op geen kennissen te hebben. Deze twee zijn beiden niet-Groningers.

Als de onderwijzers zo weinig in het culturele verenigingsleven van het dorp zijn betrokken, wat doen zij dan wel in hun vrije tijd?

Het blijkt, dat de 26 geënquêteerden een bijzonder huiselijk leven leiden, wat trouwens ook blijkt aan het aantal keren dat men per maand naar de stad pleegt te gaan.

Ongeveer 1 maal per maand ging 1 naar de bioscoop, 1 naar de schouwburg, 1 naar een concert; meer dan 1 maal per maand gingen, 2 naar de bioscoop, 1 naar de schouwburg, 1 naar een concert; minder dan 1 x per maand gingen 16 naar de bioscoop, 13 naar de schouwburg, 9 naar een concert.

De verdere ongeorganiseerde vrijetijdsbesteding zag er als volgt uit:

activiteit	aantal
lezen van de krant	26 ¹⁾
vakliteratuur	25
romans	24
luisteren naar de radio	22
gezelschapsspelen	14
gedichten lezen	13
knutselen	11
sportbeoefening	10
muziek maken	9
puzzelen	8
toneelspelen	7
zang	5
tuinieren	2
kijken naar de T.V.	2

1) wat er gelezen werd en hoe vaak is onbekend. Zoals trouwens de frequentie, waarmee de genoemde activiteiten bedreven werden onbekend is. Dit rijtje probeert dan ook niet meer te zijn dan een aanduiding van de belangstellingssfeer, ten-einde de beoordeling van het dorpsleven naar zijn culturele activiteiten van de proefpersonen beter op de juiste waarde te kunnen schatten.

De meeste onderwijzers komen niet uit het dorp waar zij nu wonen. Dat betekent, dat zij begonnen zijn van buiten af de dorpsactiviteiten te benaderen. Wij vroegen zowel als toetssteen van hun eigen aanpassingsgraad als de mate waarin het culturele leven in de dorpen een bepaald niveau van ontwikkeling heeft bereikt, hun oordeel over de vrijetijdsbesteding van de dorpingen en hun eigen rol tussen de verschillende bevolkingsgroepen op het platteland. Achtereenvolgens passeren de vormen van de georganiseerde vrijetijdsbesteding de revue.

Het dorpshuiswerk wordt in één dorp vrij positief gewaardeerd, hoewel er bij gezegd wordt, dat het speciaal voor de arbeiders, die vanwege de standsverschillen niet bij 't Nutsdepartement willen, dient.

In een ander dorp wordt het dorpshuis niet genoemd. Het oordeel over het derde dorpshuis is, dat het teveel een onderonsje is. Spreker zit zelf niet in het bestuur en is niet in het werk betrokken.

Jeugdwerk blijkt het best te functioneren in kerkelijk verband, voor een deel wordt de outillage te slecht geacht, bovendien is er onvoldoende kader.

Uit de andere gegevens bleek, dat slechts één onderwijzersvrouw en twee onderwijzers in jeugdwerk een taak vervullen.

De sport kwam er bij onze navraag het beste af en wordt 7 x "goed" genoemd en 4x uitgesproken slecht. Voor een deel speelt hier ruimtegebrek een rol en voor een deel is het dorp te klein voor een vereniging.

De culturele sector wordt zeer negatief beoordeeld: 7x "slecht"; een enkele noemt een bloeiende toneelvereniging, filmvoorstellingen en de Nutsavonden.

In enkele dorpen bestaat geen culturele activiteit in georganiseerd verband. 4x wordt alleen een algemeen oordeel uitgesproken en deze is steeds negatief (het gaat over verschillende dorpen) waarbij de lokaliteiten ook weer ter sprake komen. Twee geven geen antwoord.

Voor ontspanning geven 16 op minder dan 1 x per maand naar Groningen te gaan,
8 gaan meer dan 1 x per maand,
en 2 gaan niet.

Bezoek aan een ander dorp voor dat doel brengen

9 minder dan 1 x per maand,
2 meer dan 1 x per maand
en 15 bezoeken andere dorpen daarvoor niet.

Hoewel dus wel ontspanningsmogelijkheden gezocht worden in Groningen en ook daar de belangrijke uitgaven worden gedaan, komt men er niet zeer veel. Voor de kleine dorpen telt de verbinding mee, de grotere dorpen hebben voldoende gelegenheid contact met de stad te houden.

Het oordeel over de outillage in het dorp is op andere wijze al naar voren gekomen. De toneelaccomodatie wordt overal onvoldoende geacht. Twee onderwijzers zijn niet op de hoogte van de beschikbare ruimte. Over het algemeen blijkt de ruimte voor het verenigingsleven onvoldoende te zijn. Zie verder opgave van de gemeentebesturen over de beschikbare vergaderruimten.

Het algemene oordeel is, dat het voordeel van het platteland ligt in de rust en de ruimte, die er is en het contact met de natuur al of niet ook door een eigen tuin. De goedertierenheid en het feit dat iedereen elkaar kent blijkt als een voordeel gewaardeerd te worden.

De nadelen zijn sterker genuanceerd. Voorop staat de klacht dat het leven duurder is dan de stad om de volgende redenen:

- a. voor goede ontspanning en ontwikkeling moet gereisd worden.
- b. de kinderen moeten reizen voor verdere opleiding.
- c. de kruidenierswaren, slager etc. zijn duurder dan in de stad.
- d. de bovenkleding moet in de stad gekocht worden.

Daarnaast wordt de standplaatsaftrek of gemeenteclassificatie gelaakt, hier en daar onredelijk genoemd en soms als wens geuit "toeslag in plaats van aftrek" voor degenen, die op het platteland wonen. Wij komen hierop terug. Door drie onderwijzers wordt gebrek aan vrijheid gevoeld door de representatieve taak die men heeft en "het glazen huis" waarin men woont. Twee noemen de slechtere woningtoestanden en het gebrek aan outillage. Slechts één vult in, dat het plattelandsleven ten opzichte van de stad alleen nadelen heeft. Misschien heeft hij verhuisplannen? Van de 26 geënquêteerden zijn 18 op het platteland geboren en 8 in een stad.

Van bijzonder belang voor het gevoel-van-thuis-voelen en een-plaats-te-hebben in het dorp is het oordeel, dat men zelf heeft over de positie van het onderwijzend personeel in de Groninger plattelandssamenleving. Hoewel het werk over 't algemeen goed blijkt te bevallen, is het oordeel over het dorp minder positief. Ten aanzien van de positie van de onderwijzer daarin, is er enig onbehagen. Wij krijgen sterk de indruk, dat men het gevoel heeft, in de overgang te zijn wat betreft het sociale prestige. Het oude dorpsonderwijzerstype "de vraagbaak voor ieder en de spil van veel verenigingswerk" bestaat nauwelijks meer. Voorzover de oudere onderwijzer deze rol toch nog speelt, doet hij dat meer als plicht, omdat je het doen moet voor het dorp. Eén drukt het treffend uit met "meedoen of buitenstaan". De baantjes in het verenigingsleven q.q. worden als een druk gevoeld, anderszits stellen negen mensen vast dat zij nog een vooraanstaande figuur zijn en de onderwijzers meer in aanzien staan dan in de stad. Door drie wordt de verandering van plaats van de onderwijzer in het dorp (d.w.z. zijn prestige-daling) in verband gebracht met de grotere ontwikkeling van de dorpsbewoners zelf en de meer regionale gerichtheid bij het zoeken van

ontwikkeling en ontspanning. Het verwijt, dat van de kant van een aantal notabelen en van mensen uit het verenigingsleven aan de onderwijzers gemaakt wordt, is juist dat zij nergens meer hun tijd voor willen geven. De bestuursfuncties van de ondervraagden zijn op cultureel gebied zeer gering, daar tegenover zijn velen q.q. in het bestuur van de IJscub, vereniging voor Volksvermaken, het Groene Kruis, etc.

Ongetwijfeld past het oude beeld van "meester" niet meer en dit is één van de redenen waarom aan beide kanten enige onzekerheid is over wat men van de onderwijzer verwachten mag.

In dit verband kan gewezen worden op de conclusie, tot welke mevrouw Dr. H.M. in 't Veld-Langeveld komt in beroepsbeeld en beroepsprestige, t.a.v. de sociale status van de onderwijzer.

Uit haar onderzoek blijkt, dat het matige sociale aanzien dat de onderwijzer geniet afhankelijk is van het feit dat hij onder aan de ranglijst van intellectuelen wordt geplaatst, waartoe hij òf net wel òf net niet wordt gerekend.

Zijn onmisbare sociale functie geeft hem echter weer meer prestige.

Zijn tussenpositie illustreert zij met de samenvatting: "Bij het onderwijzersberoep, waarmee iedereen ervaring heeft, is het de aard van een groeps-subjectieve voorstelling (bepaald door de relatie van de groep tot het beroep), waardoor het prestige op een bepaald niveau wordt verankerd".

Daar komt in Noord Groningen nog een factor bij. De mentaliteit van deze streek is er anders dan elders.

Twee niet-Groningers menen, dat een buitenstaander nooit geheel kan inburgeren. Aansluiting bij de landbouwerskringen b.v. via de Rederijkers lukt niet, aansluiting bij de overige dorpsnotabelen is problematisch, omdat de onderwijzer niet meer geheel tot hen gerekend wordt en de afkomst van de onderwijzers is uit de kleine middenstand en administratief personeel. Deze groep zit ingeklemd tussen de grote sociale tegenstellingen in N-Groningen en is, nu het sociale prestige gedaald is, sterk beknot in de mogelijkheden tot het maken van contacten buiten de eigen kring.

Vanuit het Vormingscentrum der N.H. Kerk, "de Breede" heeft men geprobeerd contact te krijgen met de onderwijzers in de streek. Dit gelukt als groep niet, geen onderwijzer is jeugdleider in hun werk, wel is er belangstelling van enigen voor de Sociologische dagen. Vanuit de Volkshogeschool "'t Oldörp" is eveneens enig incidenteel contact met onderwijzers, werkzaam in Noord Groningen.

In Noord Groningen staat het probleem van de verhouding tussen de landbouwer en de landarbeider centraal. De onderwijzer krijgt hun kinderen allen op de lagere school 6 of 7 jaar lang en speelt zeker een rol in de mentaliteitsvorming van de jeugd. Nu het onderwijzer-zijn op het platteland door prestige-verlies en gemeenteclassificatie hoe langer hoe meer van zijn aantrekkingskracht begint te verliezen, wordt het o.i. hoog tijd te doordenken op welke wijze de plaats van de onderwijzer bij de nieuwe situatie zal kunnen worden aangepast en op welke wijze hij hiervoor steun zal moeten krijgen.

Gemeenteclassificatie.

Een korte nabeschouwing over de klachten van het duurder leven op het platteland.

Als belangrijkste punten van hoger levensonderhoud werden genoemd:

1. Reizen voor onderwijs van de kinderen,
2. reizen voor ontspanning
3. het kopen van kleding, vooral bovenkleding, in de stad.

Hoewel niet in het financiële vlak getrokken, werd als bezwaar algemeen genoemd het lidmaatschap qualitate qua van een aantal dorpsverenigingen. Mogen wij even aanhaken bij twee rapporten verschenen over het Classificatievraagstuk.

Het rapport van de Commissie-Kruyt en het rapport van de commissie ingesteld door het bestuur der vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Het eerste rapport komt in een 8-tal conclusies tot het advies de gemeenteclassificatie te handhaven en wel in 5 klassen. In de eerste conclusie worden de weegbare nadelen van de stad genoemd:

Hogere huren, hogere kosten gezinsontspanning.

Als weegbare nadelen van het platteland:

meer vervoerskosten

iets hogere belastingdruk

iets hogere kosten van verwarming en verlichting, waaraan wordt toegevoegd dat de nivellering van huren en lonen na de tweede wereldoorlog over het hele land plaats vindt.

Onweegbaar wordt tegenover elkaar gesteld als nadeel voor de stad: consumptie stimulering en recreatie vooral voor de grote stadsbewoners, en nadelig voor het platteland:

de immateriële behoeftebevrediging, n.l. verkeer terzake van onderwijs, ontwikkeling, medische hulp, ziekenhuisbezoek en recreatie.

Het tweede rapport stelt voor de classificatie af te schaffen op grond van dezelfde gegevens, maar met een andere rangschikking en interpretatie.

Tenslotte is in 1951 een vergelijkende beschouwing van de twee rapporten verschenen van de hand van de commissie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, waaraan wij een en ander ontleenen.

Hierin wordt in pagina 20, een nadere vraagstelling geformuleerd n.l.:

"Rechtvaardigt een door bedrijfstarieven (i.c. verwarming en verlichting) belastingdruk en retributies gehalveerd uiterst huurverschil (n.l. ongeïndustrialiseerd platteland en stedelijk niveau boven 100.000 inwoners) in het licht van een bestaande loon- en huurnivelleringstrend de classificatie, indien men tevens in aanmerking neemt de nadelige positie van het platteland voor wat betreft de kosten van immateriële behoeftenbevrediging, (vervoer, sociaal-culturele voorzieningen, recreatie)?"

Hoewel wij over veel te weinig concrete gegevens beschikken om een oordeel te kunnen vellen over het probleem van de gemeenteclassificatie, menen wij toch aan de hand van de gesprekken en enquête met onderwijzers en andere gezagsdragers in de dorpen enige opmerkingen te mogen maken.

In de beschouwing noemt men consumptie-stimulering slechts van invloed op de stad en niet op het platteland.

Dit wordt tegenover de immateriële behoeftebevrediging van ontwikkeling en ontspanning gesteld als nadeel van het platteland.

Er is hier een duidelijk verschil in sociale urgentie (zie pag. 25).

Dit geldt (zoals trouwens in het rapport-Kruyt ook is opgemerkt) vooral voor de hoofdarbeiders.

I.c. is het voor de onderwijzers maatschappelijke noodzaak de kinderen onderwijs te laten genieten buiten de eigen woonplaats.

Culturele ontwikkeling en ontspanning voor de mensen, van wie verwacht wordt, dat zij in eigen dorp leiding geven, moet in een regionaal verzorgingscentrum worden gevonden. De gezinsontspanning is dus vanwege de vervoerskosten hoger, indien men dezelfde eisen voor dezelfde mensen mag stellen in de stad als op het platteland en daar is van uitgegaan.

Wat betreft de recreatie van de plattelander wordt inderdaad de rust en ruimte en soms de tuin als een zeer positief punt aangemerkt, maar dat is dan ook het enige voordeel tegenover het sociale isolement, waarin men verkeert vergeleken bij de grote contactmogelijkheden in de stad.

Voorzover wij iets kunnen zeggen over de zwaarte, die een "onweegbare" factor als de immateriële behoefte bevrediging heeft, zij opgemerkt, dat deze voor de hoofdarbeiders vrij groot is. Dit geldt in versterkte mate voor de onderwijzers, die als groep een moeilijke tussenpositie innemen en vanuit het vroegere prestige van de meester als functie, een nieuwe plaats moeten vinden in het dorpsleven en hiertoe sociaal-psychologisch te minder toe geneigd zullen zijn als de salariëring van het platteland niet alleen remmend werkt, maar eerder de mening versterkt dat een vestiging op het platteland minder eisen stelt dan werk in de stad.

En dit zou wel eens omgekeerd kunnen zijn, zeker nu de huur - en loonnivellering met rasse schreden voortschrijdt.

Hoofdstuk IX

SLOTBESCHOUWING.

Naar aanleiding van de bespreking van de activiteiten, welke ontplooid wordt op cultureel gebied, kunnen wij de volgende opmerkingen maken.

a. Er lopen twee soorten scheidslijnen door het verenigingsleven. Die van de standen en die, welke op geloofsverschillen gebaseerd zijn. In sommige plaatsen kan dit een ruitvorm van verdeeldheid opleveren, die de sociale contacten in de dorpsgemeenschap volledig verbreekt.

Het kan echter ook het geval zijn, dat beide lijnen parallel lopen, zoals b.v. in Grijskerk, waar 98% van de arbeiders Gereformeerd is of in Saaksum, waar 80% van de N.H. gemeente uit landarbeiders bestaat.

Op politiek gebied wordt soms de geloofsrichting als richtsnoer genomen: de Gereformeerde boer en arbeider stemmen A.R.; soms de sociale positie: de arbeider kiest C.H.U. of Partij van de Arbeid - het eerste in geval hij orthodox is.

De Gereformeerde gezindten en de Rooms-Katholieken scheiden zich af in het verenigingsleven en zijn daarin kerkgebonden. De kerk bindt meer dan de stand. Bij de andere dorpsbewoners is de standsgebondenheid groter.

Een aantal verenigingen, welke een verschillend doel nastreven, completeren elkaar in het leven van een bepaalde groep. Met name de leden van een departement tot Nut van 't Algemeen zijn tevens lid of lid geweest van een Rederijkerskamer, van de Kunstkring Noord-Groningen en de vrouwen zijn lid van de Vereniging van Huisvrouwen of de Bond van Plattelandsvrouwen.

De leden van de arbeiderszangkoren hebben contacten met de Vrouwenbond van de Partij van de Arbeid, de Harmonie- en Fanfarekorpsen en de toneelverenigingen.

De middengroep is meestal niet in eigen organisaties vertegenwoordigd, of het zou in de zangkoren moeten zijn, maar zijn randfiguren in de bovengenoemde groeperingen. Bij voorbeeld is dit merkbaar bij de Bond van Plattelandsvrouwen, waar in een afdeling een aantal middenstandsvrouwen zijn opgenomen.

De positie van de notabelen in het culturele verenigingsleven is volledig gewijzigd. Zeer weinigen nemen er aan deel, de scheiding in vrije tijdsbesteding tussen de overige dorpsbewoners en de notabelen is zeer groot. De onderwijzer is evenmin meer een centrale figuur. Gezegd mag worden, dat het dorp voor allen, maar voor de laatste groepen vooral, meer uitgangspunt dan centrum van hun sociale contacten is geworden.

Hofstee constateert, dat in de dorpen vaak subgroepen zijn, die deels geconstitueerd zijn in formele groepen, en daardoor enerzijds een zekere graad van segmentatie plaats heeft van de dorpsgemeenschap, maar anderzijds zij hun territoriale basis in de dorpsgemeenschap houden. Het komt ons voor, dat het woord dorpsgemeenschap hier op twee verschillende manieren gebruikt wordt en de kwestie van het blijven wonen in het dorp op zichzelf met de segmentatie niets te maken hoeft te hebben.

b. In de ontwikkeling van het verenigingsleven zijn een tweetal tendenties merkbaar.

De ene tendens is om de historische lijn voort te zetten en binnen de oude organisatievorm houvast te zoeken tegenover de verschuivingen van de verhoudingen in de maatschappij.

De Rederijkerskamers zijn hiervan een voorbeeld. Op andere wijze vinden wij dit ook in de arbeiderszangverenigingen en de vrouwenbond van de Partij van de Arbeid, waar het strijdust-karakter een onaangepaste indruk maakt.

In zekere zin is hier sprake van een "cultural lag": de verenigingen zijn

zowel in organisatievorm als in methodiek bij de feitelijke situatie ten achter en functioneren inadequaet.

De andere tendens is de overname van initiatieven uit de eigen tijd in methodiek en onderwerpen, al of niet geleid door vakkrachten. Een voorbeeld hiervan is de Bond van Plattelandsvrouwen, waar bewust getracht wordt de vrouw in haar bezigheden en interessen te helpen aanpassen aan de hedendaagse leefwijze. De overname geschiedt niet klakkeloos; daarvan getuigen b.v. de modeshows voor goede kleding op het platteland.

c. In hoeverre de verenigingen van vóór 1940 aan het verouderen zijn om daarna uit te sterven, valt niet in een zin te zeggen. Geconstateerd kan worden, dat slechts twee verenigingen een opvallend aantal oudere leden hebben, m.n. de Vrouwenbond van de Partij van de Arbeid en de Vereniging van Huisvrouwen. Een aantal verenigingen houdt bewust een maximum leeftijdsgrens aan (de redelijkers) en in een aantal verenigingen vindt doorstroming plaats, resp. in de C.B.P.B. en de muziekkorpsen.

Zolang niet bestudeerd is welk percentage van de jeugdigen aan andere verenigingen deelneemt of geen lid meer is, kan geen conclusie worden getrokken uit de opgave van de leeftijden.

d. Op het Noord-Groninger platteland ligt een historisch gegroeide verbinding tussen het onderwijs en het culturele verenigingsleven, die voor de ontwikkeling van beiden van bijzonder belang zou kunnen zijn.

Het landbouwonderwijs is opgericht en heeft stimulerend gewerkt op de in de zelfde tijd ontstane Nutsdepartement, leesgezelschappen en Rederijkers.

Directe invloed heeft zij op het ontstaan van de kransen en discussiegroepen.

Het landbouwhuishoudonderwijs wordt meer en meer als centrum van verdere volksontwikkeling uitgebouwd door de organisatie van ontwikkelingscursussen in de avonduren. De oudleerlingenbonden hebben het ontstaan van de Bond van plattelandsvrouwen gestimuleerd.

De ontplooiing van een deel van het verenigingsleven en het onderwijs is in het midden van de vorige eeuw begonnen en tot op zekere hoogte samen opgegaan.

De Volkshogeschool tracht via het onderwijs enthousiasme te wekken voor vorming buiten schoolverband.

De nieuwe vormen van technisch onderwijs zijn van de laatste tijd en brengen een ander element op het platteland.

e. De maatstaven, welke aangelegd worden om de ontwikkeling van het verenigingsleven op het platteland te beoordelen, komen meesttijds tot stand door vergelijking met het verenigingsleven in de stad.

Het komt ons voor, dat de meer genoemde vergelijking van stad en platteland op cultureel terrein n.l. dat er een faseverschil zou zijn, met dien verstande dat de stad een fase voor zou zijn, een te simplistische voorstelling van zaken is. Van een faseverschil zou in zoverre gesproken kunnen worden, waar het gaat om de aanpassing aan de mogelijkheden welke de moderne techniek biedt b.v. radio en televisie.

Dat procentueel meer stedelingen naar de schouwburg of een concert gaan dan plattelanders, is een veronderstelling, die voor zover wij weten nog niet met cijfers is gestaafd.

Op het platteland is ongetwijfeld een gevoel van "achterlopen" aanwezig en daarbij de neiging om zich op de stad te richten, b.v. door nederlands te willen spreken in plaats van dialect.

Het zou kunnen zijn, dat het verschil in ontwikkeling van het verenigingsleven van het platteland en de stad ook door een andere doelgerichtheid ontstaan is.

In de stad staat de selectie en de perfectie binnen de vereniging meer op de voorgrond, waardoor het concurrentie element verder is uitgewerkt. Op het platteland wordt men meer lid van een vereniging omdat men tot die groep behoort, althans meer dan om de goede persoonlijke prestatie.

De concoursen, de hoogtepunten in de streek, zijn als stimulerend element waardevol, maar vormen niet de onmisbare drijfveer voor plaatselijke verenigingsactiviteiten.

Door de betere bekendheid met elkaar op meerdere levensgebieden, kan men zich op een dorp moeilijker aan de verantwoordelijkheid voor de eigen vereniging onttrekken.

In het bovenstaande mogen slechts nuanceverschillen aangeduid zijn, hiermee is echter wel aangegeven, dat het moeilijk meetbare element van intensiteit van contact een grotere rol speelt in de vergelijking van het verenigingsleven in het dorp of in de stad, dan gemeenlijk aangenomen wordt.

Het zou mogelijk zijn, dat in de eigen wijze van verwerken op het platteland, de elementen voor het vormen van een nieuwe eigen levensstijl gelegen was.

Enkele suggesties voor het beleid.

1. In Noord-Groningen zijn verenigingen voor allerlei activiteiten en modaliteiten; bovendien zijn in de beleidssector een aantal instituten en contra. Ons inziens is de grootste rem voor een goede ontwikkeling van de eerste met behulp van de tweede de kloof die tussen beide sectoren bestaat.

In verenigingsverband zal een nieuwe impuls gegeven moeten worden, vooral aan die verenigingen met de neiging tot "custom imitation". En wel naar verschillende kanten t.w. de verbetering van de vergaderingstechniek, een grotere sociale gerichtheid - voorlichting en scholing door vakkrachten. Een grotere sociale gerichtheid kan een constructievere wijze van groepsbeleving geven dan de naar binnen gekeerde "knusheid" van veel traditioneel verenigingsleven. De mogelijkheden tot scholing door vakkrachten is tot op zekere hoogte gegeven door de Stichting Groningen voor Sociaal en Cultureel werk, de N.A.T.U., de Stichting Buurthuiswerk in Noord-Nederland. Deze hulp is echter steeds incidenteel. De wenselijkheid van het aanstellen van een tussenfiguur (b.v. door een Gewestelijke Culturele Raad), die voorlichting geeft aan de verenigingen over de geboden mogelijkheden en na de hulp van buitenaf ook de "nazorg" begeleidt zou een overweging waard zijn.

2. De dorpshuizen, waarvan er 17 zijn in 25 gemeenten, behoren tot een braakliggend terrein van volksontwikkeling. Zij zijn door de na-oorlogse situatie praktisch allen in een bepaalde groepering komen "vast-te-zitten" en kunnen uit eigen kracht hier niet uit los komen.

Een eerste eis, die o.i. gesteld mag worden is, dat klaarheid gebracht wordt in hun eigen doelstelling. Dat zou in concreto betekenen, dat een veel intensievere bemoeiing noodzakelijk is voor deze belangrijke sociaal-culturele sector van het dorpsleven. Zonder vakkracht, die zelf in de streek bekend is en de initiatiefnemers helpt hun eigen richtlijnen helder voor ogen te stellen, zal deze mogelijkheid tot aanpassing en intensivering van verenigingswerk niet ten volle uitgebuit kunnen worden.

3. Via de vrouwenverenigingen kan een stimulans gegeven worden om nieuwe vormen van ontspanning en vorming ingang te doen vinden. Tevens ligt hier een mogelijkheid, die deels ook benut wordt, om het waardevolle van de eigen plattelandssamenleving te laten zien. Het selectief

en kritisch beoordelen van de nieuwigheden uit de stad kan het klakkeloos overnemen van ongewenste elementen daaruit voorkomen en een eigen stijl-vorming in de hand werken.

4. Onderwijs en verenigingen zijn een tijdlang tegelijkertijd ontwikkeld in Noord-Groningen, maar later eigen wegen gegaan. De onderwijsvernieuwing zocht opnieuw aansluiting bij het vormingswerk door op de intellectuele ontwikkeling niet meer zo'n eenzijdige nadruk te leggen. Het verenigingswerk zou er mee gebaat zijn, als de invloed zich ook daartoe uitstrekke, dat dit vormingselement met de neiging de leidersfiguren een andere plaats te geven, hier doordrong. Het aantal leiders, dat ook formeel een leidende functie had (notabelen, onderwijzers) is verminderd - het "teamwork" heeft de meeste kans voor ontwikkeling. Maar ook hiervoor geldt, dat geschoolde begeleiding onontbeerlijk is. Waarbij dan onder leiding verstaan wordt in teamverband met de werkers hen de eigen krachten doen ontdekken. Het vormingscentrum der N.H. kerk te Breede gaat deze kant op en ook in de volkshogeschool zijn mogelijkheden aanwezig, die nog tot ontplooiing moeten komen.
5. De toestand van de vergader- en ontspanningsruimten in Noord-Groningen is niet bevredigend. Afgezien van de ruimten, wier aantal en grootte ontoereikend zijn voor een bepaald dorp, is de ouderdom en de outillage van de gebouwen reden tot bezorgdheid. Hierbij kan het gebrek aan sportvelden en zwembaden eveneens genoemd worden.

Samenvattend kunnen wij met Hofstee zeggen dat alleen een cultuurpatroon, dat zelf dynamisch is, d.w.z. gebaseerd is op een positieve houding tegenover veranderingen in sociaal en cultureel leven en dat mogelijkheden schept voor adequate assimilatie van deze veranderingen, nu en in de toekomst kan profiteren van de eigen mentale grondslag voor en aanpassing van de agrarische bevolking aan de wereld waarin het leeft.

Bijlage: No. 1.

Code voor beroepsindeling:

1. Landbouwers
2. Notabelen
3. Onderwijzend personeel
4. Nieuwe middenstand
5. Oude middenstand
6. Landarbeiders
7. Fabrieksarbeiders
8. Onzelfstandige oude middenstand
9. N.b. (niet bekend)

1. Landbouwers.

akkerbouwer
veehouder
pluimveehouder

2. Notabelen.

arts
predikant
notaris
tandarts
veearts
accountant
architect
enz.

3. Onderwijzend personeel.

4. Nieuwe middenstand.

boekhouder
vertegenwoordiger
technisch ambtenaar
notarisklerk
houthandelaar
consulent (veeteelt)
stationschef
secretaresse
commissienair
gemeente-ontvanger
enz.

5. Oude middenstand.

rietdekker
naaister
mandenvlechter
molenaar
aardappelteler
tuinder
vrachtrijder
winkelier
kapper
fotograaf
melkboer
kastelein
koster
brugwachter
enz.

6. Landarbeiders.

landarbeider
loonmelker
machinist dorsmachine
enz.

7. Fabrieksarbeiders.

lakker
machine-bankwerker
trailerbouwarbeider
betonwerker
zuivelarbeider
draaijer
papiermaker
auto-monteur
gortpeller
enz.

8. Onzelfstandige oude middenstand.

hulp in de huishouding
concierge
winkelbediende
conductrice
schildersknecht
gemeentewerker
enz.

9. N.b. (niet bekend)

loonwerker
student aan universiteit en hogeschool
onbekend.

Bijlage: No. 2.

Betekenis van de code:

- 2 inwoneraantal per dorp 1)
- 3 aantal vergaderruimten in de café's
 - 3a in oppervlakte m² uitgedrukt
 - 3b in geschatte maximum aantal zitplaatsen uitgedrukt
- 4 aantal particuliere en kerkelijke vergaderruimten
 - 4a in oppervlakte m² uitgedrukt
 - 4b in geschatte maximum aantal zitplaatsen
accolade geeft aan de mogelijkheid tot samentrekken van twee aangegeven ruimten
- 5 zielental der Nederlands Hervormde Kerk 2)
- 6 zielental der Gereformeerde Kerken 2)
- 7 zielental der Gereformeerde Kerken onderhoudende art. 31 2)
- 8 aantal verspreide huizen in de gemeente 1)

1) uit de opgave van de woningtelling op 1 juni 1956

2) uit van Alphen's Nieuw Kerkelijk Handboek, jaargang 1956.

Dorp	2	3a	3b	4a	4b	5	6	7	8
<u>G. Ezinge</u>									512
Ezinge	781	30 40 45 100	35 50 60 120		50 400	375	682	--	
Feerwerd	306	37 52	60 90	17 20	24 28	315	--	--	
Garnwerd	341	30 80 42 42	40 100 60 60	24 30	35 40	425	--	--	
Aduarderzijl	62	--	--	--	--	--	--	--	
<u>G. Kantens</u>									576
Kantens	647	33 25 30 185	20 17 40 225	21 31 48 80 184	15 50 60 150 250	401	197	214	
Eppenhuisen	68	35 39	35 37	--	--	139	--	--	
Zandeweer	485	25 35 35 60 171	25 35 35 80 200	60	100	350	--	--	
Stitswerd	121	--	--	60	100	103	--	--	
Rottum	163	37 18 48 64	50 30 55 100		120	235	--	--	
Doodstil	119	--	--	--	--	--	--	--	
<u>G. Leens</u>									594
Leens	1365	39 22 18 50 75 130	20 25 30 50 55 250	28 64 48 48 90	45 100 80 80 180	450	490	528	
Wehe/Den Hoorn	580 315	55 45 42 11 28 48 30	25 25 40 20 50 40 50	16 45 128	15 60 200	355 (We- he)	--	--	
Zuurdijk	194	176 27 61	310 25 80	--	--	190	--	--	

Dorp	2	3a	3b	4a	4b	5	6	7	8
Warfhuizen	369	25 37 60	30 30 90	26 22	35 30	350	-	-	
Schouwerzijl	222	20	40	28 30 20	40 60 40	-	146	239	
Mensingeweer	239	22 39	40 60	-	-	200	-	-	
<u>G. Loppersum</u> Loppersum	1673	35 38 47 54 58 120 165 250	70 80 90 100 110 240 330 500	18 18 30 36 72 97 126 120	36 36 60 72 144 190 250 300	510	859	91	591
Wirdum	410	37 42 32 39 45 66	80 80 60 80 90 130	40	100	440	-	-	
Wird.draai Garrelsweer	194 548	- 39 60 63 19	- 80 120 120 40	- 19 30 100 100	- 40 60 200 250	- 300	- 595	- 146	
Overschild	116	37 50	80 100	12	25	-	-	-	
Eekw.draai Winneweer	59 32	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	
<u>G. Middelstum</u> Middelstum	1690	36 23 40 100 120 200	30 30 35 125 250 350	80	100	556	1346	204	388
Toornwerd	138	-	-	-	-	-	-	-	
Huizinge	198	-	-	90	100	120	-	-	
Fraamklap (+ Boerdam)	118	47	30	-	-	-	-	-	
Westerwijtwerd	164	-	-	-	-	108	-	-	

Dorp	2	3a	3b	4a	4b	5	6	7	8
<u>G. Ulrum</u>									381
Ulrum	1472	22	40	35	70	490	845	275	
		35	60	55	100				
		43	80	80	150				
		23	40	271	500				
		27	50						
Houwerzijl	485	20	40	60	110	-	196	375	
		40	60						
Vierhuizen	288	30	60	30	50		-	-	
				30	55				
Zoutkamp	1145	27	50	60	120		381	-	
		40	60			792			
		40	70						
		58	90						
		70	110						
		72	70						
		127	260						
Niekerk	94	-	-	-	-	128	-	-	
Westpolder	73	-	-	-	-	-	-	-	
<u>G. Usquert</u>									299
Usquert	1048	60	85	50	80	617	-	-	
		60	70	83	150				
		34	40						
		55	70						
		158	220						
		50	50						
		200	300						
Streek	58	-	-	-	-	-	-	-	
Wadwerd	284	-	-	-	-	-	-	-	
<u>G. Warffum</u>									310
Warffum	1970	32	60	77	60	1150	736	57	
		64	100	60	60				
		107	160	60	60				
		230	300	60	60				
		50	75	36	83				
		135	285	40	87				
		223	365						
Breede	78	-	-	-	-	55	-	-	
<u>G. Winsum</u>									606
Winsum/Obergum	2491	25	50	20	40	435	1439	54	
		40	80	50	100	750			
		50	100	60	120				
		50	100	70	140				
		50	100	200	400				
		50	100						
		75	100						
		50	100						
		60	120						
		60	120						
		60	120						
		75	150						
		75	150						
		250	500						

Dorp	2	3a	3b	4a	4b	5	6	7	8
<u>G. Zuidhorn</u>									
Zuidhorn	1971	36	60	30	50	952	632	623	500
		45	80	48	85				
		54	100						
		70	130						
		210	380						
		215	410						
		275	500						
Briltil	194	34	90	-	-	-	-	-	
		52	95						
Noordhorn	1066	20	30	72	130	520	-	-	
		23	35						
		40	70						
		46	80						
		47	80						
		56	100						
		90	170						
		170	310						

Bijlage: No. 3.

Aantal café's met outillage.

Betekenis van de code:

1. café's	6. grammofoon of jukebox
2. toneelaccomodatie	7. gokautomaat
3. filmaccomodatie	8. biljart
4. radio	9. muziekinstrument
5. televisie	

Dorpen	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Adorp	2	1	-	2	-	-	-	1	-
Sauwerd	1	1	-	1	-	-	-	1	-
Wetsinge	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Adorp	3	2	-	3	-	-	-	1	-
Aduard	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Den Horn	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Den Ham	1	1	-	-	-	-	-	-	-
G. Aduard	4	2	-	-	-	-	-	-	-
Bierum	1	-	-	-	-	-	-	-	piano
Godlinze	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Holwierde	3	-	-	-	-	-	-	3	-
Krewerd	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Losdorp	1	-	-	-	-	-	-	1	-
Spijk	2	-	-	-	-	2	-	2	-
G. Bierum	9	-	-	-	-	2	-	6	1
Eenrum	4	2	3	2	2	2	-	4	piano(2)
Pieterburen	2	2	2	-	-	2	-	2	piano
Westernieland	1	1	1	-	-	-	-	1	-
Broek	1	-	-	1	-	-	-	-	-
G. Eenrum	8	5	6	3	2	4	-	7	3
Ezinge	2	1	-	-	-	-	-	-	piano
Feerwerd	1	1	-	1	1	1	1	1	piano
Garnwerd	2	2	-	2	-	1	-	2	-
G. Ezinge	5	4	-	3	1	2	1	3	2

Dorpen	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kantens	2	1	-	2	-	1	-	1	-
Rottum	2	-	-	2	1	1	-	1	-
Stitswerd	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zandweer	3	1	-	1	-	-	-	-	-
Eppenhuisen	2	-	-	1	-	-	-	-	-
G. Kantens	9	2	-	6	1	2	-	2	-
Leens	4	1	-	1	-	-	-	3	-
Wehe/Den Hoorn	5	1	-	-	-	2	-	3	piano
Mensingeweer	1	-	-	-	-	-	-	1	-
Schouwerzijl	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Warfhuizen	2	1	-	2	-	-	-	1	-
Zuurdijk	1	-	-	1	-	-	-	1	-
G. Leens	14	3	-	4	-	2	-	9	1
Loppersum	4	3	-	4	-	-	-	4	piano(3)
Wirdum	3	-	-	3	-	-	-	3	-
Garrelswear	2	1	-	2	-	-	-	2	-
Overschild	1	1	-	1	-	-	-	1	piano
G. Loppersum	10	5	-	10	-	-	-	10	4
Middelstum	3	3	-	2	-	1	-	2	-
Huizinge	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Westerwijtwerd	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fraanklap	1	-	-	1	-	1	-	1	-
G. Middelstum	4	3	-	3	-	2	-	3	-
Oldehove	3	2	-	3	1	2	-	3	piano(2)
Niehove	2	1	-	1	-	1	-	1	piano
Saaksum	1	-	-	1	1	-	-	1	piano
Kommerzijl	1	-	-	1	-	1	1	1	-
Lauwerszijl	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Oldehove	7	3	-	6	2	4	1	6	4
Uithuisen	11	3	5	8	2	5	1	7	piano(3) accord.
G. Uithuisen	11	3	5	8	2	5	1	7	4
Uithuizermeeden	4	2	-	2	1	-	-	3	piano
Oudeschip	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Oldenz./Oostern.	1	-	-	1	-	-	-	-	-
R.school/Oosteinde	3	3	-	3	-	-	-	3	piano(3)
G. Uith.meeden	9	5	-	6	1	-	-	6	4

Dorpen	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ulrum	4	-	-	1	1	1	-	2	-
Houwerzijl	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Vierhuizen	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Zoutkamp	5	1	1	2	-	3	-	2	-
G. Ulrum	11	1	1	4	1	4	-	4	-
Usquert	4	3	-	-	-	-	-	4	piano(2)
G. Usquert	4	3	-	-	-	-	-	4	2
Warffum	4	3	3	4	1	3	-	3	piano(3) harmonium
Breede	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Warffum	4	3	3	4	1	3	-	3	4
Winsum/Obergum	7	2	-	-	-	-	-	4	piano
G. Winsum	7	2	-	-	-	-	-	4	1
Zuidhorn	4	3	1	1	1	2	1	4	-
Briltil	1	1	-	1	-	-	-	-	-
Noordhorn	5	2	-	1	-	2	1	3	-
G. Zuidhorn	10	6	1	3	1	4	2	7	-
Tot. 17 gem.	129	52	16	63	12	34	5	83	30

Bijlage: No. 4.

Aantal kerkelijke vergaderruimten met outillage.

Betekenis van de code:

a	vergaderruimte	behorende	aan	de	Nederlands	Hervormde	Kerk	
b	"	"	"	"	Gereformeerde	Kerken		
c	"	"	"	"	"	"	onderh. art. 31	
d	"	"	"	"	Rooms-Katholieke	Kerk		
e	"	"	"	"	een	ander	kerkgenootschap	

1 toneelaccomodatie

2 filmaccomodatie

3 radio

4 biljart

5 muziekinstrument

De no's 1 t/m 5 worden als volgt aangegeven voor de desbetreffende kerkgenootschappen:

1 = Ned. Hervormd

= = Gereformeerd

x = Gereformeerd art. 31

+ = R.K.

0 = ander kerkgenootschap.

Dorpen	a	b	c	d	e	1	2	3	4	5
Adorp	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sauwerd	1	1	-	-	-	=	-	-	=	T.V.
Wetsinge	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Adorp	2	1	-	-	-	1	-	-	1	1
Aduard	1	1	-	-	-	=	-	-	-	-
Den Horn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Den Ham	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Aduard	2	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Bierum	1	1	-	-	-	-	-	-	-	orgel
Godlinze	-	1	-	-	-	-	-	-	-	orgel
Holwierde	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Krewerd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Losdorp	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Spijk	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Bierum	4	4	-	-	-	-	-	-	-	2
Eenrum	1	1	-	-	1	-	-	-	-	3 orgels
Pieterburen	1	1	1	-	-	-	-	-	-	2 orgels
Westernieland	1	-	-	-	-	-	-	-	-	orgel
Broek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Eenrum	3	2	1	-	1	-	-	-	-	6
Ezinge	1	1	-	-	-	=	-	-	-	orgel
Feerwerd	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Garnwerd	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Ezinge	3	1	-	-	-	1	-	-	-	1
Kantens	1	-	-	-	-	-	-	-	-	orgel
Rottum	1	-	-	-	-	-	-	-	-	piano
Stitswerd	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Zandweer	1	-	-	-	-	1	-	-	-	orgel
Eppenhuisen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Kantens	4	-	-	-	-	2	-	-	-	3
Leens	1	1	1	-	-	=	-	-	-	2 orgels
Wehe/Den Hoorn	1	-	-	1	-	-	-	-	1 +	orgel
Mensingeweer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Schouwerzijl	-	1	1	-	-	-	-	-	-	orgel
Warfhuizen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zuurdijk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Leens	2	2	2	1	-	1	-	-	2	4

Dorpen	a	b	c	d	e	1	2	3	4	5
Loppersum	1	1	1	-	-	-	-	-	-	2 orgels
Wirdum	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Garrelspeer	1	1	1	-	-	-	-	-	-	2 orgels
Overschild	-	1	-	-	-	-	-	-	-	orgel
G. Loppersum	3	3	2	-	-	-	-	-	-	5
Middelstum	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-
Huizinge	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Westerwijtwerd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fraamklap	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Middelstum	2	1	1	1	-	2	-	-	-	-
Oldehove	1	1	1	-	-	-	-	1	-	orgel
Niehove	1	-	-	-	-	-	-	-	-	orgel
Saaksum	1	-	-	-	-	-	-	-	-	orgel
Kommerzijl	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Lauwerszijl	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Oldehove	3	3	1	-	-	-	-	1	-	3
Uithuizen	1	1	-	1	-	1=+	1=+	1	1 +	4 orgels 2 piano's
G. Uithuizen	1	1	-	1	-	3	3	1	2	6
Uithuizermeeden	1	1	1	-	-	1	-	-	-	orgel piano
Oudeschip	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oldenzijl	1	-	-	-	-	1	-	-	-	orgel
Roodeschool	1	-	-	-	-	1	-	-	-	orgel
G. Uithuizerm.	3	1	1	-	-	3	-	-	-	4
Ulrum	1	2	-	-	1	-	-	-	=	2 orgels
Houwerzijl	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Vierhuizen	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Zoutkamp	1	-	-	-	-	-	-	-	-	orgel
G. Ulrum	3	4	-	-	1	-	-	-	1	3
Usquert	1	1	-	-	-	1	-	-	-	2 orgels 1 piano
G. Usquert	1	1	-	-	-	1	-	-	-	3
Warffum	1	1	1	-	-	1 =	1 =	-	-	3 orgels
Breede	1	-	-	-	-	-	1	-	-	orgel
G. Warffum	2	1	1	-	-	2	3	-	-	4

Dorpen	a	b	c	d	e	1	2	3	4	5
Winsum/Obergum	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-
G. Winsum	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Zuidhorn	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Briltl	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Noordhorn	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G. Zuidhorn	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Tot. 17 gem.:	41	28	10	3	2	18	6	2	6	44

Van 3 gebouwen zijn de gegevens onbekend.

Dr. E. Boekmanstichting
Kunstsociologisch studiecetrum
Keizersgracht 609
Amsterdam